

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Obecná antropologie

Diplomová práce

Život studentů na koleji: Materiální kultura dočasnosti

Bc. Ivona Císařová

2008/2009

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Obor: Obecná antropologie

Život studentů na koleji: Materiální kultura dočasnosti

Autorka práce: Bc. Ivona Císařová

Vedoucí magisterské práce: Mgr. Zuzana Búriková, Ph.D.

Praha 2009

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze literární zdroje uvedené v seznamu literatury.

Chtěla bych poděkovat své vedoucí práci za odbornou pomoc a za ochotnou a podnětnou spolupráci.

Své rodině a blízkým bych ráda poděkovala za jejich podporu.

Obsah

1. ÚVOD	1
1.1. TEORETICKÁ ČÁST	1
1.1.1. Uvedení do tématu, cíl a teoretická východiska	1
1.1.2. Tematický dodatek k přístupu materiální kultury: o věcech a lidech.....	6
1.2. METODOLOGIE A VÝZKUM.....	7
1.2.1. Metody výzkumu a použité techniky.....	7
1.2.2. Respondenti	9
1.2.3. Rozhovor.....	14
2. ŽIVOT NA KOLEJI	17
2.1. BYDLENÍ NA KOLEJI V PRAZE A VE FRANKFURTU	17
2.1.1. Spolubydlení či samostatné bydlení.....	17
2.1.2. Koleje v Praze – koleje ve Frankfurtu: pokoje	18
2.1.3. Kolejní pokoj v Praze na Větrníku: rozmístění nábytku	21
2.2. PŘÍCHOD NA KOLEJ	22
2.3. SPOLUBYDLENÍ	24
2.3.1. „Boj osobností“ (nejen) o prostor.....	24
2.3.2. Soukromí a samota	30
2.4. DOMA: KDE JE „DOMA“?	37
3. MATERIÁLNÍ KULTURA DOČASNOSTI	45
3.1. STRUKTURACE PROSTORU	45
3.1.1. Každá věc má své místo	45
3.1.2. Strukturace prostoru a činností	47
3.2. ZABYDLOVÁNÍ PROSTORU: DEKORACE A VĚCI.....	49
3.2.1. Zpřítomnění sebe a blízkých druhých	49
3.2.2. Zpřítomnění 'života'	53
3.2.3. Věci a interpretace významů.....	55
3.2.4. Prolínání symbolického a praktického	60
3.2.5. Individualita a uniformita.....	63
3.2.6. Dočasnost a 'ne-dekorování'.....	65
3.3. VĚCI NA OČÍCH A VĚCI SCHOVANÉ.....	68
3.3.1. Proč jsou některé věci ukryty.....	71
3.4. HÁJENÍ „DOMOVA“: ZBAVENÍ SE CIZÍHO A „NEČISTÉHO“	73
3.4.1. Čistota jako představa řádu	75
4. ZÁVĚR	80
4.1. BYDLENÍ NA KOLEJÍCH.....	80
4.2. MATERIÁLNÍ KULTURA DOČASNOSTI	83
4.3. MOŽNOSTI BUDOUCÍHO VÝZKUMU	93
SEZNAM LITERATURY	94
SEZNAM LITERATURY	94
FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA	97
FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA	97

Práce se zaměřuje na materiální kulturu na studentských kolejích. Koleje nabízejí ubytování, které je dočasné, podobně jako je dočasná doba studií. Toto období je pro studenta charakteristické tím, že je neustále na cestách: ať už ve vlaku mezi původním rodičovským domovem a kolejemi, anebo na kolejních chodbách s krabicemi a kufry v rukou. V práci se zabývám tím, jak se studenti prostřednictvím materiálních praktik vztahují k prostoru, v němž bydlí a jenž je dočasný. Konkrétně se zaměřuji na dekorace a věci, jimiž se student na pokoji obklopuje. To, jak se student vztahuje k bydlení na koleji, uvádím do souvislosti s vnímáním domova. Může být student na kolejích „doma“? U studentů pozoruji tendenci si své prostředí zvelebovat a přispívat k vytváření onoho domova: v pokojích si často skrze dekorace zpřítomňují své blízké. Sleduji také protikladnou tendenci, od přetváření prostoru a jeho vylepšování upouštět. Shledávám, že toto chování plyne z vnímání dočasnosti, kterou je kolejní bydlení prostoupeno.

*studenti * bydlení * dočasnost * domov * dekorace*

This essay is focused on material culture in students' dormitories. Dormitories offer temporary accommodation, similarly as studies are a temporary period. This time is characteristic of the fact, that a student is permanently on a way: either aboard a train between parents' home and the dormitory - or in a dormitory corridor with hands full of boxes and suitcases. I concentrate on how the students relate themselves through material practices to the space they live in, whereas the place is "temporary". I focus on decorations and things which students use to surround themselves in their rooms. I study a relationship between ways students relate themselves to their living in the dormitory and their perception of home or what home generally means. Is it possible for these students to be at the dormitories "at home"? I observe, that students tend to improve their rooms and create 'a home'. They often make their close persons present through decorations. The students' contradictory movement is not to create, decorate or improve. I conclude, that the second behaviour results from the students' perception of temporality characteristic for the accommodation at the dormitories.

*students * accomodation * temporality * home * decorations*

1. ÚVOD

1.1. Teoretická část

1.1.1. Uvedení do tématu, cíl a teoretická východiska

Ve své diplomové práci se zabývám tématem domova a provizorností bydlení. Toto téma zkoumám na vysokoškolských studentech, kteří jsou ubytováni na studentských kolejích. Z pohledu materiální kultury si všímám toho, jakým způsobem nakládají s prostorem, v němž se nacházejí, a s věcmi, které se v tomto prostoru vyskytují. Zajímá mě, jak studenti na kolejích bydlí a v jakém vztahu je toto bydlení k tématu domova.

Domov je pevným místem, kde můžeme zakotvit, místo, kam lze složit hlavu. Ale ne na jeden den, nebo na měsíc. Domov je místem, kde už je člověk na různé věci fixovaný, jak řekl jeden z mých respondentů. Je to prostor, ve kterém člověk „žije“ – spíše než „bydlí“ – a jenž si také utváří. Ideálně podle svého. K tomu je potřeba a nejlepší, patřili prostor domova jeho obyvateli. Miller ukazuje, jak vlastnictví domu cizí osobou i institucí narušuje vnímání prostoru, v němž člověk žije, jako svého domova (Miller, 1988). Parkin zmiňuje tradiční a základní vymezení domova dle teritoria: kde má člověk půdu, tam je doma. Mohu se vázat na své pole, zahradu i také přeneseně na svou, spíše na naši, zemi (Parkin, 1999). Na zemi, v níž mám svoji rodinu a svůj dům. Je to také místo, kde žili mí předkové a kteří tam tak trochu stále žijí, například prostřednictvím rodinných fotografií. Mehta a Belk ukazují, jak si imigranti pomocí svých i dovezených věcí z místa svého původního domova¹ utvářejí ze svého surového domu svůj nový domov. Místu, do něhož přicházejí, dávají s vidinou a cílem vytvořit si zde nový domov prostřednictvím jeho dotváření a vyplňování věcmi, patřičné významy (Mehta - Belk, 1991). Na téma zosobňování prostoru pomocí jeho přetváření nebo také dekorování i jeho vyplňování svými věcmi ve svých pracích narážejí již zmíněný Miller (1988; 2001), anebo také například Búriková (2006), Hurdley (2006) nebo Ureta (2008). Já ve své práci sleduji materiální praktiky studentů, jimiž zasahují do prostoru kolejních pokojů, v nichž bydlí. Skrze tyto praktiky se přes významy, jež v sobě nesou, snažím dojít k tomu, jakým

¹ Záměrně zde nepoužívám pouze neutrální slovo „bydliště“.

způsobem se k tomuto prostoru vztahují. Či v opačném směru, jak se v materiální rovině projevuje jejich vztah k tomuto prostředí. Ptám se také na to, v jakém je vztahu jejich pobývání na koleji k tomu, co znamená život „doma“.

Domov je osobním prostorem, v němž má člověk své soukromí: v rodinném kruhu, případně pak v další fázi zcela sám ve svém pokoji. Tradičně známé sousloví teplo domova by mohlo odkazovat na rodinný krb s ohněm, na místo, které bylo od pradávna sídlem duchů předků rodu. Měli ochraňovat dům před nepřátelskými silami (Coulanges, 1998).² Z cest a zvenčí, a hlavně v zimě, se vracíváme do teplého a útulného domova a rozpálený krb nebo rozsvícená světlka v domě zpřítomňují onoho dobrého ducha - navozují příjemnou atmosféru prostředí, kde se cítíme bezpečně a mezi svými: „doma“. Když mluvím o tématu domova, lze sledovat dichotomii vlastního, osobního a soukromého na jedné straně a cizího, neosobního a veřejného na straně druhé. První zmíněné významy charakterizují domov a jim protikladné to, co je mimo domov: kde je cize a kde na člověka mohou číhat nástrahy a nebezpečí. Domov a okolní prostředí jsou tedy dvě prostředí od sebe výrazně oddělená, ať už významově či fyzicky. Stavba skrývá soukromí domova, plot obhání pozemek, který patří k domu. Plot, a ještě výrazněji dveře domu, jsou místem přechodu z cizího do našeho a známého světa.³ Vše je jasně odděleno. Ne tak na studentské koleji. Koleje jsou prostorem, v němž je spousta z toho, co zde bylo zmíněno k domovu, zpochybňováno. Soukromí a veřejná sféra se prolíná a hranice mezi nimi je tenká - ať už jde o přítomnost cizích lidí, zvuky doléhající přes jedny, nedostatečně těsnící, dveře⁴ nebo vlhkost z vedlejší místnosti koupelny narušující stěnu studentského pokoje.

Studentovi je přidělen pokoj, a také spolubydlící - pokud si jej nevybere sám, bude na malém osobním prostoru bydlet s cizím člověkem. Nikdy není však jisté, na jak dlouho: studenti se díky charakteru kolejního ubytování musí často⁵ stěhovat. Jejich pokoj není

² „Krb“ z pohledu materiální kultury ve svých pracích zmiňují např. Miller (2001) nebo Hurdley (2006).

³ K tematice tradičního vnímání „cizího“ či cizince jako nebezpečného či posvátného, jenž budí respekt - Genep (1997).

⁴ Pod dveřním prahem také dle tradičních představ sídlí duchové, kteří podobně jako v případě duchů krbu mají ochrannou funkci. K rituálům přechodu vstoupím se k hraničním oblastem domu hovoří dále Genep (1997).

⁵ Je to různé. Bývá to jednou za půl roku nebo jednou do roka, někdy se studentovi však

„jejich“, a do soukromí pokoje neustále proniká závan veřejnosti. Takové útočiště, zdá se, je prodchnuto rozporuplností a ambivalencí. Vše je dočasné, nejisté a propustné. Pevné stěny domova, který mi nikdo nevezme, to nejsou. V ledasčem podobné situaci byly au-pair v článku od Búrikové, jenž byl pro tuto práci mou výraznou inspirací. Búriková se zaměřuje na materiální kulturu pokojů au-pair, konkrétně na jejich dekorování, v němž je možno na základě výpovědí au-pair reflektovat právě ono vědomí dočasnosti tohoto pobytu, v prostoru pokoje, který není „jejich“. Při takovém vnímání člověk nevidí smysl do takového prostoru investovat vlastní energii, snahu a podobně⁶ (Búriková, 2006). Setrvávání v dočasnosti shledávám charakteristické rovněž pro studenty, jimiž se zabývám ve své práci. Au-pair se nacházely v rozporuplném „bytí“ a „ne-bytí“ zároveň, v prostoru hostitelského domova, v němž pobývaly.⁷ U studentů vidím rozporuplnost studentova vnímání, „kde“ je pro něj „doma“. To zásadně ovlivňuje vztah k prostoru kolejního prostoru a kolejí, který obývají. Zabývám se zde tím, jak se tento vztah projevuje v materiální kultuře studentů, především dekoracích, na jejich pokojích.

Když student bydlí na koleji, pravidelně se většinou vrací do původního domova, kde žil před odchodem na kolej se svými rodiči. Každý je na tento původní domov více či méně vázán, v závislosti na vztazích s rodinou a dalších faktorech, a tak i myšlenky na budoucnost, kam se případně „vrátit“, se různí. Student však obvykle jezdí domů k rodičům v pravidelných intervalech na víkendy, na svátky i na prázdniny. Pohybuje se tak mezi dvěma jakýmsi „domovy“. V žádném z nich však není úplně usazen, zakotven, neplánuje tam rodinu a většinou ani budoucnost. Vše je otevřené. Jakoby student pomyslně seděl na plotě rozdělujícím oba domovy a do žádné ze zahrad nemohl přepadnout. Až na to, že ve skutečnosti tyto domovy nejsou odděleny pouhým plotem, ale desítkami a

podarí udržet si jeden pokoj i na více let (např. dva až tři roky). To závisí na jeho aktivitě, brzkém vyřízení na ubytovací kanceláři, možnostech kolejí (část studentů se však vždy pravidelně stěhuje na letní ubytování do prostoru například dvou bloků, přičemž ostatní bloky se uzavřou či využijí na ubytování pro turisty - na prázdniny totiž zažívají kolej odliv studentů, spousta z nich na léto na kolej nezůstává a do září se vystěhuje). Další podstatný vliv na stěhování má vzájemná domluva spolubydlících, často se student stěhuje právě z důvodu týkajícího se jeho a jeho spolubydlícího – nerozumí si spolu, ruší se navzájem, či už třeba student nebo jeho spolubydlící chtějí bydlet s někým jiným. Následně se buď snadno dohodnou, kdo z nich ustoupí a odejde, nebo může dojít ke konfliktu.

⁶ Konkrétněji bude rozvedeno v práci.

⁷ Jejich přítomnost byla i ze strany rodiny chtěná a zároveň nechtěná. Búriková mluví až o snaze o „vymazání se“ („*self-erasure*“) z momentální přítomnosti a prostoru domova, v kterém bydlely (Búriková, 2006: 113).

stovkami kilometrů.⁸

Student se nachází v jakémsi mezi–časoprostoru: pendluje mezi dvěma domovy a setrvává v dočasnosti. Jak člověk žije v něčem, co je dočasné a co není jeho, v situaci, kdy je permanentně někde na cestách, ať už ve vlaku či na kolejních chodbách mezi pokoji se všemi svými věcmi? Doba studií je sama o sobě již dočasná. V podobě kolejního bydlení jakoby se provizornost charakterizující toto období ještě posilovala. Paralelní situaci spatřuji v případě migrantů, kteří dojíždějí za prací do jiné země, a stále se vrací do země svého původu – jsou neustále v pohybu, „domov“ se stává relativním.⁹

V práci si všímám toho, jak se studenti vypořádávají s podmínkami kolejního bydliště a jak si v reakci na nestandardní domov prostoupený provizorností a dočasností, zabydlují své pokoje. Jak se studentovi bydlí na koleji, sleduji prostřednictvím materiální kultury, především na kolejních pokojích. Zaměřuji se na věci studentů, jejich dekorování i transformační praktiky, jimiž si formují prostor, v němž bydlí, a do něhož prostřednictvím svých věcí vkládají specifické významy. Co tyto významy vypovídají? Mohly by ledacos napovědět o charakteru studentova vztahu ke kolejnímu bydlení a jeho vnímání. Vycházím tedy z toho, že to, jakým způsobem člověk se svým materiálním prostředím nakládá, vypovídá o jeho vztahu k tomuto prostředí. Podobně jako například zmínění Mehta a Belk ukazují, jak si lidé symbolickým přetvářením cizího prostoru z něj utvářejí ten „svůj“, v tomto případě konkrétně 'svůj domov'. Hurdley skutečnost, o níž je právě řeč, krásně vyjádřila větou: „*The meaning of things in the home is what gives home its meaning.*“¹⁰ (Hurdley, 2006: 723).

Zajímají mě vztahy mezi studenty a také souvislosti jejich života na koleji a života jejich věcí. O životě věcí mluví Kopytoff: ukazuje, že věc není pouze komoditou, ale je to předmět kulturní povahy. Každá věc má svou biografii: byla někde vyrobena, prošla rukama několika lidí, kteří s ní nějakým způsobem zacházeli. Kolem věci se vytvářejí postoje a vztahy – a skrze věci lze zkoumat právě tuto sociální skutečnost (Kopytoff,

⁸ Tuto „průrvu“ však mohou pomoci přemostit právě studentovy věci a dekorace – což by mělo být v práci viditelné. Viz. předměty symbolizující blízké, rodinu, domov.

⁹ K tématu transnacionalismu například Morokvasic (2004) nebo Huang – Yeoh (2003).

¹⁰ Překlad autora: „Význam věcí, které máme doma, je to, co dává domovu jeho význam.“

1986). Pomocí toho, že se ptám studentů na jejich věci, zjišťuji biografii těchto věcí. Dovídám se, jaké významy nese konkrétní věc pro konkrétního člověka.¹¹ Následně prostřednictvím rozhovorů a pozorování mohu sledovat, jakým způsobem se skrze ni její majitel vztahuje k okolnímu světu. Významy, jež jsou věci inherentní, však také zpětně působí na člověka a může ovlivňovat jeho jednání. Toto je „agency“ věci – její „moc konat“, o níž hovoří například Gell (1999). Mauss mluví také o živoucích věcech, jež nesou symbolický význam a mají podobnou moc a vliv na mezilidské vztahy. Nejsou to jen netečně ležící předměty, ale věci, jež kolují ve směně mezi jednotlivci a svou přítomností v něčí rukou zvýší například jeho postavení, či mu způsobí ostudu a prestiž člověka klesá (Mauss, 1999). Věc patří do sociálního světa. Abych se dověděla, jak se studentům na koleji žije a jakým způsobem se k tomuto specifickému typu bydlení vztahují, zaměřuji se právě na jejich věci, především dekorace, jež rozmisťují ve svém pokoji. Kromě toho sleduji to, co je charakteristické pro kolejní bydlení a prostory kolejí.

Výzkum proběhl na dvou místech: na studentských kolejích v Praze a ve Frankfurtu, v druhém případě mezi Erasmus studenty, jejichž situace je specifická větší vzdáleností a odtržením od původního rodičovského domova – který student během pobytu v podstatě nenavštěvuje. Erasmus student se nachází v cizí zemi, daleko od domova. Prostředí frankfurtských kolejí, kde výzkum probíhal, se také v něčem liší od prostředí kolejí v Praze. Zabývám se především materiální kulturou studentů v Praze, materiály nasbírané ve Frankfurtu slouží pouze jako doplnění.¹² Všimám si také některých podobností a rozdílů v bydlení a materiální kultuře na kolejích v obou městech, s ohledem na odlišnosti situace obou skupin studentů a charakteru jejich bydlení. Zajímalo by mě, zda se delší¹³ odloučení od domova v cizí zemi v případě Erasmus studentů nějak projeví na materialitě jejich pokojů (materialita, která vznikla na základě činnosti studentů), zda-li bude možné pozorovat nějaké rozdíly v kontrastu se studenty, kteří bydlí na kolejích v

¹¹ Stejná věc může nést pro dva lidi úplně jiné významy, může však také být, že významy budou pro oba podobné a budou jim oba rozumět. Tak se věc může stát komunikačním prostředkem. Jinými slovy, projevuje se „agency“ věci. Toto bude možné v práci na konkrétních příkladech věcí a dekorací studentů pozorovat.

¹² Většinou budu hovořit o studentech na kolejích v Praze. Pokud konkrétně neuvedu, o které z těchto dvou skupin studentů je právě řeč, budou to studenti, s nimiž jsem dělala rozhovory v Praze.

¹³ Mí respondenti pobývali ve Frankfurtu po dobu dvou semestrů až jednoho roku. Na Vánoce (po prvních třech až čtyřech měsících Erasmu) odjeli domů.

Praze a jezdívají na pravidelné návštěvy domů¹⁴. U studentů na kolejích v Praze je také důležité, že nejsou v „cizině“.¹⁵ V případě skupin studentů v Praze a ve Frankfurtu také sleduji, zda-li se v materiálních praktikách obou skupin studentů projeví nějaké rozdíly na základě odlišnosti podmínek, které koleje v těchto dvou městech nabízejí. Materialita studentských pokojů je vztažena k tomu, co to znamená být doma.¹⁶

1.1.2. Tematický dodatek k přístupu materiální kultury: o věcech a lidech

Středem mé pozornosti je materiální kultura kolejních pokojů, tedy kromě prostoru kolejí je to především prostor pokoje a věci v něm. V jakém vztahu je možné vidět lidi a jejich věci, a co je pro ně charakteristické? Mauss mluví o věcech symbolického a rituálního významu, především v souvislosti s archaickými společnostmi, na jedné straně – a komoditách, hrajícími významnou roli právě v moderních konzumních společnostech, na straně druhé (Mauss, 1999). Ve své práci se snažím ukázat, že věci nejsou předměty pouze materiální podstaty, ale že jejich symbolická stránka je stejně tak důležitá a svým působením je podstatná i v životě dnešních lidí. Současní autoři zabývající se materiální kulturou¹⁷ už dle mého problematiku věcí vnímají ucelenějším pohledem: ve věcech si obecně všímají prolínání obou těchto významových pólů. Věc praktického významu má i svůj symbolický dosah, a naopak. Podobně, po vzoru materiální kultury, se snažím ve své práci vidět a popsat celkovost toho, co v sobě ta která věc může nést.

Věc je na jedné straně neživoucí komoditou a jejím výrobcem i vlastníkem je člověk. Ve smyslu tradičního subjekt-objektového rozdělení stojí na jedné straně subjekt, činná osoba obdařená schopností jednat a na druhé straně pasivní objekt, jenž se stává právě předmětem vlastnění. Extrémním případem, kdy může být popřena vážnost osoby a

¹⁴ Už jenom vědomí té možnosti je důležité.

¹⁵ V případě studentů pocházejících ze Slovenska by někdo mohl namítnout, že je to diskutabilní. Abych to uvedla na pravou míru: v tom, co jsem zde zmínila, bych chtěla pro tuto práci zvýraznit pouze to, že u Erasmus studentů vnímám mnohem větší míru odloučení od domova a to v „cizí“ zemi, než u slovenských studentů v Čechách. Už dle projevů stesku (k čemuž se v práci ještě dostanu). Myslím, že hraje roli například stále ještě ne tak dávná společná historie obou zemí nebo to, že oba národy používají příbuzné jazyky, jimiž se většina Čechů i Slováků navzájem dorozumí, ne tolik kilometrové vzdálenosti.

¹⁶ V otázce vnímání domova vycházím z výpovědí studentů a toto téma doplňuji myšlenkami autorů, kteří k němu promlouvají.

¹⁷ Například v práci citovaní Rachel Hurdley (2006), Zuzana Búriková (2006), Daniel Miller (2001) nebo Sebastian Ureta (2008).

člověk může být následně ponížěn na úroveň věcí, je otroctví (Kopytoff, 1986) – otrok je věc¹⁸ – anebo holocaust – osoba je zbavena jména a je jí přiděleno číslo.¹⁹ Člověk jakoby v tu chvíli byl zbaven vlastního života. Gell však na poli materiální kultury tvrdí, že věc má také svou vlastní „agency“: schopnost konat (Gell, 1999). Jakoby obnovoval archaickou víru v moc, kterou věci nesou, a věci povyšoval na živoucí bytosti. Život lidí a život věcí jsou dvě oblasti, které se však prolínají. Co je oběma nyní zmíněným pohledům společné, je to, že věc jaksi patří (k) osobě, která s ní různě nakládá. Mauss rozpracovává etnografii archaických společenství a skrze ni se dostává přes směnu k věcem a jejich významu a působení – kdežto Kopytoff se primárně zabývá věcí jako takovou a skrze ni se dostává ke společnosti. Ve své práci oba přístupy propojují – zabývám se studenty a jejich vnímáním života na kolejích a otázkou toho, co je to domov, a kde se jejich domov nachází – a na druhé straně zkoumám věci studentů a přes studentovo povídání o jeho věci a doplněním důležitých informací získaných pozorováním, se dostávám k tomu, jak se student vztahuje ke kolejnímu prostoru, v němž žije. Postupuji z obou směrů a tyto cesty se střetávají. Srovnávám informace získané na základě obou postupů a docházím k závěrům.

V pohledu, který si všímá také symbolické stránky věci však, jak bylo naznačeno, vlastnictví jako takové či konkrétně vlastnictví věci popíráno rozhodně není. Naopak, hraje rovněž svůj podstatný význam. V této práci tedy hlavně v souvislosti s místem, kde žiji a kde mám své věci, tedy s domovem. V etnografii, kterou předkládám, bude možné sledovat, co může znamenat 'být „doma“ na koleji'.

1.2. Metodologie a výzkum

1.2.1. Metody výzkumu a použité techniky

Ve své diplomové práci čerpám z 15 rozhovorů, které jsem provedla se studenty bydlícími na studentských kolejích. Téma rozhovoru se týkalo jejich bydlení na kolejích a částečně také života před nastěhováním na koleje, tedy bydlení doma u rodičů. Podstatná část rozhovoru se týkala věcí respondentů na jejich kolejním pokoji. Ptala jsem se studentů

¹⁸ Již dle starořeckého chápání.

¹⁹ O depersonalizaci, zbavení člověka jeho živoucí lidskosti také Goldberg (2006)

na to, které věci jsou pro ně nejdůležitější, dostávali jsme se však k mnoha dalším předmětům, které se na pokoji nacházely. Hlavní téma rozhovorů (a původní zamýšlené téma práce), téma „důležitých věcí“ v práci nakonec rozpracováno není. V průběhu psaní došlo ke změně tématu práce. Jedna z úvodních kapitol se díky množství nasbíraných informací a mému zaujetí rozrostla natolik, že její téma se nakonec stalo tématem celé práce.

V průběhu rozhovoru se student mohl na pokoji volně pohybovat, a tak mi své věci ukazovat. Někteří respondenti to dělali více, někteří méně.²⁰ Spojení rozhovoru s možností pozorovat věci a prostředí pokoje bylo velmi přínosné pro hlubší porozumění i následné kladení dalších otázek, které vedou k hlubšímu poznání. Se sesbíraným materiálem a jeho analýzou se postupně otevírala nová a další témata, jež by bylo možné zkoumat. Nasbíraný etnografický materiál je poměrně obsáhlý a vzhledem k omezené velikosti této práce pro ni nakonec byla použita jen menší část informací získaných z rozhovorů a pozorování. K obsáhlému tématu věcí, které jsou pro studenta důležité, se nakonec v práci nedostávám a toto téma nepostihuji – maximálně občas v příkladu uvedu věc, kterou student zmínil mezi těmi, jež jsou pro něho důležité. Z hlediska materiální kultury zůstávám především u vzhledu pokoje a dekorací. Nasbíraný materiál by bylo možné v budoucnu použít pro práci většího rozsahu.

Nyní přejdu k technikám, které jsem ve svém výzkumu použila. Pro získání etnografického materiálu jsem kombinovala techniku vedení rozhovorů a techniku pozorování. Informace získané na základě použití obou technik jsou stejně důležité (ani jedna víc, ani jedna méně). Pomocí rozhovorů jsem zjišťovala postoje studentů a jejich vnímání života na koleji, a také to, kde jsou doma a jak vnímají domov jako takový. Dále jsem respondenty nechala hovořit o jejich věcech, což byla hlavní část rozhovoru. Ptala jsem se studenta, odkud danou věc má, jak dlouho ji má, na co ji používá, zda-li má student věc stále na stejném místě, anebo ji přemísťuje, na co je používá a podobně: snažila jsem se zjistit co nejvíce o věci jako takové. V pozorování jsem se zaměřila rovněž na věci v pokoji, a právě také na to, kde jsou v prostoru umístěny. Také v jakém jsou vztahu k ostatním věcem v pokoji. Pozorovala jsem také, jak celkově vypadají pokoje – jaké je

²⁰ Tedy sami od sebe. Jindy jsem respondenta požádala, aby mi svou věc ukázal.

jejich dispoziční řešení včetně jejich vybavení, a také, v jakém celkovém stavu se pokoje nacházejí. Zajímalo mě také, jak vypadají kolejní prostory, opět jak jsou řešeny a v jakém jsou stavu z hlediska údržby. Tedy, co koleje „nabízejí“. Se svolením respondentů byly rozhovory nahrávány na diktafon a byly rovněž pořízeny fotografie jejich pokojů.²¹ Analýzu celého etnografického materiálu jsem prováděla doplňováním a srovnáváním informací získaných na základě uplatnění pozorování a techniky rozhovorů. Materiál jsem tematicky rozpracovala a zanalyzovala. Ve své práci čerpám především z tohoto materiálu, přičemž doplňuji některé informace týkající se kolejního bydlení, jež plynou z mé osobní zkušenosti. Vybrané fotografie jsou použity v příloze. Rozhovory se studenty pocházejícími ze Slovenska byly přeloženy do češtiny a v této podobě jsou pro práci použity.

1.2.2. Respondenti

Respondenti jsou studenti vysokých škol, rozličných studijních oborů, humanitně, přírodovědně, ekonomicky i technicky zaměřených. Pro lepší orientaci přikládám tabulku se základními informacemi o respondentech.²² Přestože nakonec z důvodu omezeného rozsahu práce ke konkrétním výstupům obor studia použít nebude, byl v tabulce ponechán pro doplnění informací. Studenti se věkově pohybují od 19 do 27 let, přičemž respondent mladší dvaceti let je ve skupině jeden. Jsou to lidé pocházející z České a Slovenské republiky.²³ Z 15 rozhovorů bylo 6 provedeno na kolejích ve Frankfurtu²⁴ a 9 rozhovorů na

²¹ Fotografie obsahují jak pohledy na pokoj jako celek, tak detailnější záběry na věci. Byly mi rovněž následně pomůckou k analýze a případnému dodatečnému doplnění informací. Nahraný materiál dialogů byl přepsán.

²² Viz. níže

²³ Původně, když jsem měla v plánu napsat práci o „důležitých věcech“ respondentů, k čemuž nakonec nedošlo, jsem chtěla také v práci srovnat, zda-li se nějak liší tyto věci s ohledem na národnost respondenta. K tomu se tedy nakonec nedostávám. To, čím se v práci zabývám, myslím si, není zrovna vhodné a zajímavé pro takové srovnání. Ponechávám tento záměr otevřený do budoucna a otázku národnosti v souvislosti s materiální kulturou v práci neřeším. Téma národnosti v rozhovorech zahrnuto nebylo. Přesto jsem se třech studentů ze Slovenska ze zvědavosti zeptala, jak vnímají ‘Čechy a Slováky’ (v souvislosti s tím, že jsou Slováci studujícími v Česku). Přestože informací k tomuto tématu nemám mnoho, zaujaly mě výpovědi dvou studentů ze Slovenska o odlišnosti Čechů a Slováků, a ze strany jednoho z nich také jeho zkušenost s tendencí setkávání „Slováků se Slováky“ - tuto informaci používám v práci pro následnou paralelu s vyzporovaným chováním studentů ve Frankfurtu.

kolejích v Praze²⁵. Studentů z Česka je ve vzorku 7 (z toho 5 žen a 2 muži), ze Slovenska 8 (z toho 5 mužů a 3 ženy). Respondentů mužského pohlaví je dohromady 7 a ženského pohlaví 8. Rozhovory „frankfurtské“²⁶ jsou dlouhé kolem hodiny a půl. Jsou stručnější, než ty které jsem poté dělala v Praze: délka „pražských“ rozhovorů se pohybuje od hodiny a půl do pěti hodin, nejčastěji má rozhovor dvě až tři hodiny. Po dohodě s vedoucí práce byly otázky pro následující rozhovory dělané v Praze rozšířeny. Tato změna byla přínosem a umožnila mi nahlédnout do hlubších souvislostí. Původní otázky v druhé várce rozhovorů zůstaly, proto jsou i informace i z frankfurtských rozhovorů pro práci použity. Stále ale zůstávají doplněním k hlavnímu zaměření se na studenty v Praze.

Nápad, proč dělat rozhovory na studentských kolejích, dalo dohromady několik impulzů. Ve škole na semináři²⁷ jsem se dověděla o výzkumu, který byl dělán s uprchlíky. Tento výzkum se konkrétně zaměřoval na věci, které si s sebou vzali. Ukázalo se, že mezi „cennostmi“, které tito lidé nuceni odejít z domu, popadli, byly nejčastěji rodinné fotky a šperky.²⁸ Když jsem chodila na kurz Mgr. Haluzíka o Sociálním životě věcí, velice se mi zalíbil přístup materiální kultury. Prostý, poutavý a svou technikou nadčasový. Antropologie, která pracuje s „věcmi“, mi byla velice blízká. Když jsem se v poměrně krátké době dva krát stěhovala a pak se ještě balila na Erasmus do Frankfurtu, zjistila jsem, jak je můj vztah k věcem strašně relativní. Přemýšlela jsem, co vlastně potřebuju a co pro mne ty věci znamenají. Tak jsem se to vydala zkoumat na dalších studentech. Uprchlíci mi byli inspirací právě v tom, že si s sebou vzali rychle jen to pro ně „nejcennější“. Na kolej si student může přivést pouze omezené množství věcí, zvláště pak když jede do ciziny na Erasmus a může si vzít s sebou, jen kolik uveze.²⁹ Tím se okruh věcí zúží a je možno lépe

²⁴ Ve „frankfurtské“ skupině jsou 4 ženy a 2 muži.

²⁵ V „pražské“ skupině jsou 4 ženy a 5 mužů.

²⁶ Pro zjednodušení budu dále používat v souvislosti s rozhovory a studenty (či 'skupiny studentů') také označení „pražští“ nebo „frankfurtští“, dle toho, zda jsou to studenti ubytovaní na kolejích v Praze nebo ve Frankfurtu (či rozhovory zde s nimi provedené).

²⁷ Právě na kurzu Mgr. Ezzeddine 'Interview – technika a analýza hovoreného slova'.

²⁸ Dle popisu to mohl být právě výzkum, jehož výstupem je Parkinův článek (Parkin, 1999).

²⁹ Tedy v případě, že cestuje sám a rodiče jej tam neodvezou autem a pak zase nevyzvednou. Kdo se z Erasmu vydal domů na výlet, mohl si sice s sebou něco přivést navíc – ale musel počítat s tím, že to pak zase zřejmě poveze zpátky (nechtěl-li tam část věcí nechat a rozloučit se s nimi – to

sledovat věci respondentů, které věci jsou pro ně důležité, co by pro ně mohly znamenat - „čím“ pro ně konkrétní věci jsou.

Sama jsem bydlela na kolejích, ve Frankfurtu i v Praze, a mám tedy s kolejním životem osobní zkušenost, konkrétně rok a půl dlouhou. V práci jsem tedy použila některé informace vycházející z této mé osobní zkušenosti, jak jsem již jednou zmínila v části o metodách. Po dobu jednoho roku³⁰ jsem byla jedním ze studentů ubytovaných na kolejích Větrník v Praze – napřed 7 měsíců (pak 6 měsíců na koleji ve Frankfurtu) a pak dalších 5 měsíců, než jsem se odstěhovala se dvěma spolubydlíci (odjinud) do podnájmu v bytě. Za necelý rok na to, na sklonku léta 2009, jsem dělala rozhovory se svými respondenty na koleji Větrník. Ve Frankfurtu na kolejích jsem prováděla rozhovory v zimě 2007 (kdy jsem rovněž byla jedním z ubytovaných studentů) a na jaře 2008 (již po svém vystěhování během své několikadenní návštěvy Frankfurtu).

Respondenty ve Frankfurtu jsem sbírala mezi svými spolužáky, které jsem poznala na univerzitě, a respondenty v Praze mezi svými kamarády z kolejí a spolužáky. V době, kdy jsem na Větrníku ještě nebydlela, jsem zde již znala některé studenty, jimiž byli mí kamarádi ze školy. V průběhu svého pobytu na koleji jsem se zde pak seznámila s dalšími studenty. Většinu respondentů jsem před uskutečněním rozhovoru více či méně znala. Z pražské skupiny studentů jsem dva z devíti lidí neznala (jednu respondentku jsem do té doby nikdy neviděla a jednoho respondenta jsem znala pouze od vidění). Se zbytkem respondentů mě pojí různé, povrchnější či hlubší, kamarádké vztahy.³¹ Co se týče rozhovorů, není zřejmě zanedbatelné, jaký vztah tazatel a respondent mají. Každý rozhovor byl jiný díky individualitě, se kterou jsem hovořila. Například otevřenost a výřečnost mých

se někdy také stávalo, student některé věci třeba někomu z kamarádů či ubytovaných na koleji daroval).

³⁰ V průběhu svého magisterského studia antropologie. Do té doby jsem bydlela za Prahou v bytě.

³¹ Pět interview jsem uskutečnila s lidmi, které jsem znala z chodby (Petr, Markéta, Sára, Anežka, Patrik), z nichž Patrika jsem znala spíše od vidění a na chodbě s ním občas prohodila pár slov (byl to kamarád mého blízkého kamaráda). Podobně vypadal můj vztah s Petrem, jen jsem se s ním vídala o málo častěji. Markéta byla na posledních pět měsíců má spolubydlíci (v době rozhovoru tedy má bývalá spolubydlíci), Sára bydlela naproti přes chodbu a znám ji ze školy, obě jsou stále mé kamarádky. Anežka je blízká kamarádka a poznala jsem ji na kolejích v době po mém prvním nastěhování na kolej.

respondentů se lišila, neuvedla bych ji však do příčinného vztahu s mým vztahem s respondentem.³² Předem jsem přemýšlela nad otázkou, jaká je práce s lidmi, které výzkumník zná, a že by se mělo postupovat opatrně a obezřetně. Někdo by zde mohl namítnout, že získané informace mohou být zkresleny. Téma rozhovoru bylo natolik jiné od toho, co jsem si se svými kamarády kdy řekla, že se tyto oblasti nepřekrývaly a osobně jsem je vnímala jako oddělené (to, co jsem o respondentech věděla předem, a to, co mi sami řekli, se nedostalo do kontaktu). Jeden z rozhovorů pro mne byl náročnější vzhledem k tomu, že respondentka byla uzavřenější a málomluvná. To byla jediná respondentka, kterou jsem nikdy předtím neviděla. Jinak rozhovory probíhaly v uvolněné a poklidné atmosféře, respondenti byli často ochotni hovořit se mnou déle, než byla stanovená doba rozhovoru, na kterou jsem je předem připravila.³³

Často jsem od studenta získala zpět pozitivní reakci, že jej rozhovor bavil, případně se dověděl o sobě a o svých věcech něco nového. To pro mne bylo potěšením navíc. V případě pražské skupiny jsem se na konci rozhovoru vždy studenta zeptala, jak by se rád v mé diplomové práci jmenoval – jména jsou tedy zvolena dle vlastního výběru studentů. Z důvodu zachování soukromí respondentů a ochrany jejich osobních dat jsou všechna skutečná jména pozměněna, stejně jako jména jejich kamarádů, která se objevují v rozhovorech. Ze stejného důvodu nejsou obor studia a místo původu³⁴ respondentů uvedeny zcela přesně.

³² Nevysledovala jsem příčinnost ani v jednom „směru“: vyzorovala jsem, že obecně ve vzorku neplatí, že by byl respondent více výřečný, známe-li se s respondentem blíže, či že by byl více výřečný, známe-li se navzájem méně (a naopak méně výřečný, opět v obou souvislostech).

³³ Respondentům jsem řekla, že rozhovor bude trvat zhruba dvě hodiny. S některými respondenty jsme hovořili i pět hodin, sami vyjadřovali ochotu a zájem v rozhovoru pokračovat. Takový rozhovor může být velmi zajímavý, a také dosti vyčerpávající.

³⁴ Místem původu se zde myslí nikoliv místo narození, ale místo, kde student bydlel s rodiči před nastěhováním na kolej.

jméno	pohlaví	věk	Národnost, pochází z	studijní obor	ročník	koleje	Spolu bydlí cí
Agáta	♀	22	SI ³⁵ východní Slovensko	Ekonomicko- podnikatelský obor	4.	Frankfurt	ne ³⁶
Eva	♀	24	Č ³⁷ jižní Čechy	Učitelství (matematika a němčina)	4.	Frankfurt	ne
Daniela	♀	23	Č jihovýchodní Morava	Ekonomicko- podnikatelský obor v souvislosti s cestovním ruchem	4.	Frankfurt	ne
Anna	♀	23	SI středovýchodní Slovensko	Medicína	4.	Frankfurt	ne
Matúš	♂	24	SI	Bankovníctví,	4.	Frankfurt	ne

³⁵ slovenská

³⁶ Vztahuje se pouze na přítomnost (v době vedení rozhovoru). Se studenty ve Frankfurtu (kteří bydlí po jednom) jsem nehovořila o minulé zkušenosti s bydlením na koleji, takže ani o případném spolubydlení v minulosti ne. Studenti na koleji v Praze měli všichni v minulosti zkušenost se spolubydlením.

³⁷ česká

			východní Slovensko	finanční trhy			
Juraj	♂	22	SI jihozápadní Slovensko	Medicína	3.	Frankfurt	ne
Markéta	♀	22	Č severní Morava	Psychologie a speciální pedagogika	4.	Praha	ano
Petr	♂	24	Č severní Morava	Informatika	5.	Praha	ano
Patrik	♂	22	SI jihozápadní Slovensko	Elektrotechnika	1. (+předchozí 2-leté studium zaměřením blízkého oboru)	Praha	ano
Sára	♀	24	Č severní Morava	Psychologie Antropologie	2. navazující magisterský (oba obory)	Praha	ne
Anežka	♀	27	Č severní Morava	Český jazyk a literatura	7. (dle počtu let)	Praha	ano
Felix	♂	23	SI východní Slovensko	Humanitní vědy, následující Občanský sektor	Ukončené Bc. studium, následující Mgr.	Praha	ne
Medard	♂	25	SI jihozápadní Slovensko	Filmová věda	5.	Praha	ne
Laura	♀	19	SI západní Slovensko	Právnícký obor	1.	Praha	ano
Marek	♂	27	Č	Materiálové	3.	Praha	ne

		severní Morava	inženýrství	doktorandský		
--	--	-------------------	-------------	--------------	--	--

1.2.3. Rozhovor

Vést dobrý rozhovor není snadné a člověku trvá prý léta, než nasbírá zkušenosti pro to, aby byl v tomto umění zdatný. Vedení rozhovorů mne na jednu stranu velice bavilo a zároveň to pro mne skutečně byla „škola“. O to zajímavějším se to pro mě stávalo. Zvláště některými rozhovory jsem se poučila a vnímala jsem chyby, které jsem udělala. Snažila jsem se uchovat si tyto informace pro další rozhovory, v nichž jsem se podobných chyb snažila vyvarovat. Je důležité, jakým způsobem volíme otázky. Rozhovor není dotazník a tazatel není počítač – takže otázky vznikají v určitém momentě na základě tazatelovy volby. Tím, jak položíme otázku, ovlivňujeme to, jak na ni respondent odpoví. Takže kladením otázek do jisté míry předurčujeme, co bude vypovězeno. Velmi se mi líbí získaná a zaznamenaná zkušenost antropoložky Abu-Lughod (1986), která pobývala ve společenství beduínů v severní Africe. Neměla zde jednoduché postavení a nemohla si jen tak ledacos dovolit. Díky této nucené 'částečné pasivitě' však získala zkušenost pozorování a naslouchání. Nechat mluvit a pozorně naslouchat je důležité. Právě to, co respondent sám řekne, je to podstatné. Výpovědi vznikají jedinečně v okamžiku respondentova vyprávění a nikdy bychom si je sami nedomysleli. Právě v této svobodě rozhovoru vznikají ty nejzajímavější autentické výpovědi.

Vedla jsem polostrukturovaný rozhovor, takže i tím zůstávalo dosti prostoru pro zmíněnou volnost a spontánnost. Na věci, o nichž respondenti mluvili, jsem se ptala dál a tak jsme se dostávali do témat hlouběji. Tazatel rozhovor determinuje a respondenta v něm určitým směrem vede – snažila jsem se však respondenta co nejméně ovlivnit vlastními myšlenkami a očekáváními a nechat jej svobodně tvořit své výpovědi. Právě proto jsem se snažila dávat si pozor na to, jak otázky tvořím – a co je v otázce již zahrnuto. Také je

umění vstoupit do rozhovoru ve správný okamžik – odhadnout míru toho, jak dlouho nechat respondenta mluvit: na rozhovor mám omezený čas – a respondent se může čas od času různě odchylovat od tématu, které je podstatné pro mou práci. Zároveň bych svým neohrabaným vstupem do rozhovoru (a případným momentálním nepochopením skryté souvislosti, která se nakonec ukáže jako zajímavá a podstatná) mohla přijít o cennou informaci. Z toho, co jsem zde napsala, je vidět, že rozhovor vzniká za účasti dvou lidí – tazatele a respondenta. Oba jsou jeho tvůrci. Jak však píše Hurdley, respondent by měl mít možnost tvořit svůj „vlastní“ příběh a tazatel by se měl zdržovat spíše v roli „sběratele“³⁸ příběhů, než „spolutvůrce faktů“³⁹ (Hurdley, 2006). Jakkoli se určitému ovlivnění a spoluutváření asi nikdy nevyhneme.⁴⁰ Jakkoli vážně budeme tato slova brát, myslím si, že Denzin velmi trefně poznamenal: „*We create the persons we write about, just as they create themselves when they engage in storytelling practice.*“⁴¹ (Denzin, 1989: 82, cit. dle Woodward, 2001: 134).

Myslím si, že je důležité, aby se tazatel respondentovi do velké míry přizpůsobil.⁴² Každý respondent mluví jinak – jinak strukturuje věty a mluví různě dlouho, může hovořit více či méně k věci. Nakonec obsahově a tematicky se jednotlivé rozhovory také jemně odlišují. Vznikají jedinečné příběhy jedinečných osob⁴³ – které zkrátka analýzou lehce „znásilníme“. Části a úseky vyprávění zařadíme pod termíny a různé příběhy jednotlivých osobností skládáme vedle sebe – přestože jsou nepoměřitelné. Naštěstí se však v tomto

³⁸ V anglickém originále je použit výraz „container“.

³⁹ „co-constructer of knowledge“ (angl. originál)

⁴⁰ Při vedení rozhovorů mi pomohl podnětný, v minulosti absolvovaný semestrální kurz Mgr. Petry Ezzeddine koncipovaný k vedení interview, jehož součástí bylo i cvičné provedení rozhovoru a následné analýzy. Zde jsem se kromě mnoha dalších důležitých informací dověděla o tématu „ticha“ v rozhovoru. Tak například, nemluví-li člověk o něčem, zamlčí-li něco, může to být citlivé téma, kterému se respondent vyhýbá, ať už vědomě či podvědomě. Nejen to, co člověk vypoví, ale i nevyřčené, „ticho“, má tedy ve výpovědi také své místo a význam (Kusá, 1996).

⁴¹ Překlad autora: „Vytváříme osoby, o nichž píšeme, stejně jako ony ve svém vyprávění tvoří samy sebe.“

⁴² Velmi se mi také líbí, jak F. Schütze pojednává o narativním interview, které dává respondentovi poměrně velkou svobodu. Neprováděla jsem rozhovor přímo dle Schützeho vzoru, ani by to pro účel práce nebylo vhodné, v jistých bodech je však narativní interview dobrou inspirací (Schütze, 1999).

⁴³ Či, přistoupíme-li k tomu psychologicky, jedinečných „osobností“ formovaných v průběhu života jedinečnými zkušenostmi.

případě nepohybujeme na poli exaktní vědy a „měřit“ a „vážit“ nemusíme. Ani by to nešlo.

Vzhledem k tématu a záměru mé práce probíhá rozhovor vždy na pokoji respondenta. Student bydlí na koleji a to, že se rozhovor děje na kolejním pokoji tohoto studenta, má svůj podstatný význam.⁴⁴ Jak uvidíme, kolejní prostředí má svá specifika a ovlivňuje tedy život člověka žijícím v tomto prostoru. Výpovědi vznikají v interakci dvou osob (respondenta a tazatele) a v prostředí pokoje, kde student „žije“.⁴⁵ O tom (že zde student žije) se dovídáme z jednotlivých příběhů jeho věcí, či obecně věcí na jeho pokoji (už s tím je vedení rozhoru na pokoji svázané). Respondent vypráví o svých věcech a tyto věci svými příběhy prezentuje. Vyprávění vzniká v okamžiku rozhovoru aktuálně a jaksí nově. V případě, že bychom udělali rozhovor o jedné věci na jedno téma dva krát (i více krát), nikdy by jednotlivé rozhovory (a výpovědi v nich) nebyly stejné, přestože je pravděpodobné že se budou výpovědi doplňovat.⁴⁶ Vyprávění vzniká v konkrétním prostoru a čase. Bude záviset od momentálního okamžiku a činitelů, které jsem zde zmínila (osob účastnících se rozhovoru, prostředí) a například také nálady respondenta, až po drobnosti jako je ruch zvenčí a podobně, jaký rozhovor bude. Řekla jsem, že respondent prezentuje své věci. Prezentuje tedy realitu - a prezentace reality a realita sama jsou dvě věci. Mně však nejde o to zachytit nějakou objektivní realitu – ale zajímá mě to, jaká je realita těchto lidí, či v jaké realitě žijí, jak si ji tvoří a, jak v práci bude možné vidět, jak je tato realita utvářena jejich věcmi.

⁴⁴ O důležitosti prostoru „domova“, v němž vznikají rozhovory například Hurdley (2006).

⁴⁵ Zde si zdánlivě protiřečím – v práci kladu důraz na odlišení „žítí“ (doma) a „bydlení“ (na koleji) - avšak v tomto případě chci zdůraznit fakt, že student na svém kolejním pokoji tráví čas minimálně v průběhu celého pracovního týdne – a tím, že zde pobývá, do pokoje vnáší onen „život“ (to lze v souvislosti s materiální kulturou v práci dále sledovat).

⁴⁶ To souvisí s výše uvedenou Denzinovou promluvou.

2. ŽIVOT NA KOLEJI

2.1. Bydlení na koleji v Praze a ve Frankfurtu

2.1.1. Spolubydlení či samostatné bydlení

Ubytování na kolejním pokoji v Praze oproti frankfurtskému ubytování nabízí méně volného prostoru. Nebydlí se po jednom, nýbrž po dvou, v podstatě na stejně velké ploše jako ve Frankfurtu. Bydlení po dvou je výhodné v tom, že člověk není sám, ale ubírá na soukromí, a i když by člověk někdy rád sám byl, často to není možné. Tento způsob ubytování možnosti soukromí a volnosti omezuje. Se spolubydlícím na pokoji musí být člověk schopen vyjít a domluvit se. Nehledě na omezenost prostoru - v českých podmínkách by se dalo mluvit o stísněnosti - který celou situaci také ovlivňuje. Oba spolubydlící jsou nuceni vzájemně si ustupovat a snažit se vycházet si vstříc. Jejich aktivity se v průběhu celého dne (i noci) mohou lišit a různě (nevhodně) překrývat – a tak když se jeden například učí, druhý si na pokoj třeba nemůže pozvat kamaráda nebo kamarády a bavit se, protože by spolubydlícího rušil. Stejně tak chodí často každý spát a vstává v jinou dobu, a pokud se nechtějí navzájem rušit (čemuž se asi úplně nevyhnou), musí být obezřetní a chovat se tiše. Nutnost takového chování, které je od člověka vyžadováno a ještě na tak malém prostoru, který podmínky ztěžuje, může vést k nespokojenostem, ponorkové nemoci či tendenci alespoň jednoho ze spolubydlících trávit na pokoji co nejméně času. Komunikace je v takovém soužití jistě více než důležitá⁴⁷ a takové spolubydlení často vyžaduje hodně pochopení a tolerance.

Preference, jaké bydlení mít, jsou jistě individuální.⁴⁸ Ve Frankfurtu a zřejmě vůbec v západních zemích obecně je zvykem, že studenti na kolejích bydlí po jednom. Každý má svůj pokoj. Má v tomto smyslu svobodu a v pokoji si může dělat téměř, co chce (samozřejmě tedy tak, aby to nerušilo sousedy). Pokoj je jeho osobní prostor, který si

⁴⁷ Lidská řeč neslouží pouze k praktické domluvě, ale je zároveň něčím jako primátí či opičí „grooming“ - uvolňuje napětí, utužuje vztahy mezi jedinci a předchází vzniku agrese. Více o společenské funkci řeči Barrett a spoluautoři (Barrett- Dunbar- Lycett, 2007)

⁴⁸ Toto je jistě potřeba uvést i do reálné, nejen hypotetické roviny, a doplnit, že takový výběr má své omezení a závisí nejen na studentových představách, ale i na tom, co je (pro studenta z nabízených možností) dostupné.

student sám vytváří a může se v něm takto svobodně projevovat. Má své soukromí. Někteří studenti však trpí pocitem samoty⁴⁹ a s těmito pocity se také různě vypořádávají.⁵⁰ Výhod a nevýhod bydlení po jednom i bydlení ve více lidech (v našem případě po dvou), je jistě celá řada a domnívám se, že pro tuto chvíli není nutné se jimi dále zabývat. Stojí však za zmínku, protože výrazně ovlivňují život studenta na koleji.

2.1.2. Koleje v Praze – koleje ve Frankfurtu: pokoje

Koleje Větrník se nacházejí na Praze 6. Lokalita nabízí rychlé spojení do centra města a zároveň dosti zelených ploch k odpočinku. Hned vedle kolejí jsou sady (obehnané zdí), kam chodívají lidé obecně, a často právě studenti, sportovat, za procházkami a trávením volného času, třeba u knížky nebo skript, či na pikniku. Na sady navazují zahrady břevnovského kláštera. Nedaleko kolejí (zastávku autobusem) leží obora Hvězda. V okolí jsou dvoje potraviny, drogerie či jiné menší obchody, banky s bankomaty, nemocnice a další vybavenost včetně pár hospůdek či restaurací. Tramvají se člověk během 20 minut dostane do centra, třeba k Národnímu divadlu, či během 10 minut na metro.

Na Větrníku je většina pokojů jednoho typu.⁵¹ Pokoj má rozměry 2,5 x 4,8 metrů,

⁴⁹ Objevuje se to i na pokojích v Česku (mám tedy na mysli minimálně konkrétní kolej v Praze, odkud jsou mí respondenti), například když student spolubydlícího nemá, anebo jeho spolubydlící na pokoji jenom přespává, a to třeba jen část týdne. Takže v důsledku k velkému kontaktu mezi spolubydlícími nedochází.

⁵⁰ Způsobů, jak se vypořádat se samotou, je jistě víc. Student si hledá aktivity, které tráví venku, mimo pokoj, nebo se studenti na pokojích vzájemně navštěvují a podobně. Naopak může mít student však také tendenci se na pokoji ještě víc se uzavřít a trávit v něm více času, než by bylo zdrávo. Tématu samoty je v práci také část věnovaná.

⁵¹ Jen na pár pokojích se bydlí po více lidech než dvou a koleje snad umožňují také bydlení po jednom – tuto informaci jsem však našla pouze na internetových stránkách kolejí, ale nikdy jsem v průběhu roku bydlení na těchto kolejích o této možnosti neslyšela, ani mezi studenty, ani na kolejní ubytovací kanceláři (kde jsem tuto informaci jednou zjišťovala).

Pokud člověk na koleji bydlí sám, je to z toho důvodu, že je na kolejích nějaká volná kapacita a spolubydlící se odstěhoval, anebo člověku spolubydlící přidělen zatím nebyl. Mluvila jsem s pár studenty, kteří si také pronajali celý pokoj – to bylo možné v případě, že koleje měly poměrně dost volných míst. Student si tímto způsobem chtěl pojistit, že mu nebude přidělen spolubydlící a celý pokoj bude moci využívat sám. Takový student tedy za pronájem platil dvojnásobnou cenu. Avšak setkala jsem se s případy, kdy student bydlel poměrně i dost dlouhou dobu sám (například semestr nebo rok) – z toho důvodu, že na pokoj nebyl ubytován další student, spolubydlící – a přirozeně platil nájem za jednu osobu. Student, který bydlí na pokoji zrovna sám,

zaujímá tedy rozlohu 12 m². Pokoj je vybaven pro ubytování dvou studentů. Tvar pokoje je podlouhlý, což ještě zvýrazňuje rozmístění nábytku po stranách pokoje nechávající uprostřed úzkou uličku jako spojnici mezi vchodovými dveřmi a okny. Podél celé levé i pravé stěny je rozmístěn starý, většinou ošuntělý, nábytek. Nábytek je dle mého odhadu dvacet i více let starý. Je vyroben z dřevotřísky potažené světlehnědou lakovanou dýhou. Jediné postele jsou nové (asi dva až tři roky). Studenti spí na poměrně nových matracích a postele jsou oproti těm starým vyklápěcí – nabízejí další úložný prostor, kterého na pokoji není nikdy dost. Takhle to vypadá na druhém bloku, který bude nyní na léto vystěhován a bude se jako poslední ze všech bloků rekonstruovat. Zde jsem provedla šest rozhovorů.

Zbylé tři rozhovory byly uskutečněny jinde: jeden na čtvrtém bloku, který je již pár let zrekonstruovaný. Je vybavený novým (tmavě hnědým) nábytkem a v koupelnách jsou zavírací sprchové boxy (které oproti starým sprchám nabízejí více soukromí). Další rozhovor jsem dělala na prvním bloku, který je rovněž zrekonstruován, jen je nábytek světlý a koupelny zůstaly staré (jedna společná místnost s umyvadly, kde jsou ze zdi vyvedeny sprchy).⁵² Poslední rozhovor jsem prováděla na kolejích na Strahově s respondentem, který jako jediný z mých respondentů bydlí v buňce.

Na Větrníku jsem se s typem pokoje, kterému se říká buňka, nesetkala.⁵³ Jde o spojení (většinou dvou) pokojů v samostatný celek, v němž je společná předsíň s kuchyňským koutem, koupelna a záchod. Frankfurtští *Wohngemeinschaft*⁵⁴ (spolubydlení) je obdobou

většinou přirozeně využívá celý pokoj. Až při příchodu spolubydlícího, ať už chtěného či nechtěného (ale velmi často nečekaného), pak přemístuje své věci, někdy i přesouvá nábytek, aby novému spolubydlícímu umožnil nastěhovat se.

⁵² Sprchování se ve velké místnosti, do které člověku kdykoli může kdokoli vstoupit, vyžaduje minimálně zvyk. Příchozí kolega obvykle zaklepáním, otevřením a následným zavoláním zjistí, jak je dotyčný nebo dotyčná na tom, jestli je to on či ona a po dohodě buď odejde, anebo se přidá. Většina lidí si ale na sprchování zamkne (pokud je v zámku klíč) a má tak celou koupelnu pro sebe. Je to zcela pochopitelné - ale zároveň to způsobuje drobnou nevýhodu, která je tímto, dle mého nešikovným projektem koupelen v důsledku způsobena – zablokuje se jedna ze dvou koupelen v celém patře (a v jednom patře může být až sto pokojů, takže až dvě stě lidí). Dostupných zůstane pár umyvadel (čtyři) se záchody (čtyři až pět).

⁵³ Stručně ji zde popíšu pro srovnání s bydlením na samostatném pokoji. Krom toho jeden z mých respondentů, Marek, bydlí na buňce. Buňku krátce srovnávám s WG ve Frankfurtu, v němž na Erasmu bydlela jedna z mých respondentek, Daniela, a já také.

⁵⁴ Jinak běžně nazýváno WG.

našich českých buněk – to, které jsem zažila ve Frankfurtu, vypadá jako byt, který má vstupní chodbu, z níž vedou dveře do třech samostatných pokojů⁵⁵, koupelny a kuchyně. V koupelně je umyvadlo, sprchový kout a záchod.⁵⁶ WG má větší kuchyň, v níž je umístěn i jídelní stůl se židlemi. Naše buňky nemají celou kuchyň, nýbrž jen zmíněný koutek v předsíni. Podstatný rozdíl je nakonec v tom, že v buňkách jsou oddělené pokoje minimálně pro dva spolubydlící, kdežto ve WG má každý student svůj pokoj.⁵⁷ Když jsem dělala rozhovory na Větrníku, náhodou jsem se se svým respondentem šla podívat na nedalekou kolej Hvězda za jeho přáteli, které jsem si z Větrníku, kde v minulosti bydleli, sama od vidění pamatovala. Jozef s Gábinou⁵⁸ (oba Slováci) už měli malou holčičku a bydleli na manželských pokojích, které má kolej na rozdíl od Větrníku také k dispozici. Měli obdobu českých buněk se dvěma pokoji a nevelký „byt“ obývali sami – běžně však prý na takové buňce bydlí rodiny dvě. Z toho, co zde bylo doposud popsáno, je vidět, že jedním z důležitých faktorů, který bydlení (podstatně) ovlivňuje a s nímž se musí studenti vypořádávat, a možná nyní jiným způsobem, než byli doma u rodičů zvyklí, je prostor.⁵⁹ Toto téma se dále v práci bude objevovat.

Popsala jsem, že studenti ve Frankfurtu mají na pokoji více prostoru, protože se na kolejích na stejně velkém pokoji bydlí po jednom. V pokojích je kromě lednice také umyvadlo. Studenti bydlí buď v samostatných pokojích (*Einzelzimmer*) se společnou koupelnou a kuchyní na chodbě, anebo ve WG.⁶⁰ Samostatné bydlení nabízí pohled na prostor jednotlivce, který si mohl sám nerušeně utvářet, jako celek, do něhož mu nikdo

⁵⁵ Do jednoho z pokojů se vcházelo přes kuchyň.

⁵⁶ V Česku (alespoň v případě buněk, které jsem viděla v Praze) bývají záchod a koupelna oddělené.

⁵⁷ Pokoje v Praze a ve Frankfurtu (standartní typ) jsou přitom stejně velké.

⁵⁸ S nimi jsem rozhovor nevedla.

⁵⁹ Předpokládám jeho větší důležitost v případě studentů na koleji v Praze než ve Frankfurtu.

⁶⁰ To jsou dva typy bydlení, se kterými jsem se ve Frankfurtu setkala (na případné další možnosti jsem nenarazila). Student dostane formu bydlení přidělenou, nevybírání si - je to tak v případě Erasmus studentů, kteří dostanou přidělený běžný pokoj se základní cenou. V případě běžných studentů si člověk může zvolit komfortnější a dražší bydlení a mít pro sebe například celou garsonku (u Erasmáků se takové požadavky přirozeně nepředpokládají, celkové náklady na studium v zahraničí jsou již pro velkou část studentů penězi investovanými navíc – neplatí to pro všechny studenty, tedy ze země s obecně vyššími životními náklady jako je Švédsko a další severské země, Anglie a podobně).

druhý nezasahuje (až na kolejní pravidla). Bydlení je „samostatné“ ještě v jiném smyslu – kolej nemá vrátnici a tak nikdo nekontroluje, kdo přichází. Vstupní dveře mají zámek jako v běžném domě, každý student si dole sám odemkne. Koleje nemají vrátnici, ale poblíž vchodu má kancelář správce, který bývá pro studenty k dispozici (pro řešení záležitostí týkající se bydlení) ve vyhrazených úředních hodinách.⁶¹

2.1.3. Kolejní pokoj v Praze na Větrníku: rozmístění nábytku

Nyní přejdu k detailnějšímu popisu pokoje. Jelikož se v této práci zaměřuji hlavně na studenty na kolejích v Praze, popíšu, jak vypadá pokoj zde.⁶² V pokoji na Větrníku jsou podél levé stěny pokoje umístěny dvě postele, za sebou, a podél pravé stěny jsou psací stoly, také za sebou.⁶³ Nábytek podél obou stěn sahá od dveřím až k oknu. Mezi postelemi stojí peřináč a pod oknem druhý – takže od dveří je po levé straně postel – peřináč – postel – peřináč. Vpravo hned za dveřmi stojí velká šatní skříň s horními nádstavci sahajícími až ke stropu.⁶⁴ Na stěně nad každým stolem je dvoj-police⁶⁵ a ke stolu patří stolní lampa. Lampa se přitahuje ke stolní desce, studenti si ji však připevňují i k polici nad stolem. Oba stoly jsou přiřazeny k sobě, takže působí jako jeden dlouhý stůl. Když si člověk sedne ke stolu, jeho pohled směřuje na stěnu⁶⁶. Ke každému stolu patří šuplík zasazený v otevřené skříňce (ty jsou umístěny na krajích stolu) a uprostřed je otevřená skříňka s jednou polici uprostřed⁶⁷. Součástí pokoje je zpravidla lednice⁶⁸, která může být například zasunuta pod

⁶¹ Také jen v tuto dobu (zhruba během dvou hodin času každý den) je možné se na koleje nastěhovat.

⁶² Myslím si, že detailní popis pokoje ve Frankfurtu pro účely práce není nutný, v práci jej neuvádím. Podstatné rozdíly oproti pokojům na Větrníku zmiňuji, jinak jsou pokoje podobné.

⁶³ Popis je z hlediska stran orientován z pohledu příchozího.

⁶⁴ Na spolubydlícího tedy připadá polovina skříně. Samotná polovina skříně bez nádstavce obsahuje horní polici, šatní tyč pod ní a poličky na straně. Druhá polovina skříně však police v celé výšce skříně nemá – pouze horní polici nad šatní tyčí a jednu polici nad dnem skříně. Jeden ze spolubydlících se tedy musí smířit s minimem polic a více třeba využívat šatní tyč. Nádstavec na obou stranách má jednu polici uprostřed. Ve skříních bývalo kdysi na jednom z dveřních křídel zevnitř menší zrcadlo (které je tam buď dodnes, anebo je vnitřek holý).

⁶⁵ Jsou to dvě police spojené „zády“ a „boky“, podobně jako má skříňka.

⁶⁶ Ve Frankfurtu byly stoly umístěny pod oknem a studentovi se tak, když seděl u stolu, nabízel pohled z okna, anebo podobně jako na Větrníku.

⁶⁷ Takže každý student má k dispozici jednu polici (polici a dno).

stoly vedle této skříňky. Součástí vybavení pokoje je kovový odpadkový koš s víkem⁶⁹, smetáček s lopatkou a ke každé posteli patří polštář s peřinou. V pokoji je k dispozici internetové připojení.⁷⁰ Uprostřed pokoje visí ze stropu osvětlení.

Toto je základní rozestavení pokoje, které si studenti různými způsoby dle svého mění. Dá se začít od malých úprav, jako je rozmístění peřináčů – postele lze přirazit k sobě, čímž jeden peřináč zůstane pod oknem a jeden u dveří. V původním rozmístění však peřináč odděluje obě postele od sebe a může tak někdy vytvářet trochu soukromí, či alespoň navozovat onen pocit. V pokojích jsem se setkala také s různorodým rozmístěním postelí. Přestože pokoj díky malému prostoru nenabízí příliš možností pro přestavby nábytku, tyto změny jsou u studentů poměrně časté. Postele bývají rozestaveny do „L“ nebo přiraženy k sobě tak, že tvoří „letišťe“. V obou případech je nutno přemístit další kusy nábytku. V druhém případě vznikne pod oknem letišťe, na něž je z boku „nalepený“ stůl⁷¹. Ve vstupní části pokoje vznikne více prostoru – a zanikne původní úzká ulička táhnoucí se celým pokojem.⁷² Peřináče je pak nutné nějak umístit do přední části pokoje (ovšem tak, aby se daly pokud možno oba otevírat).⁷³ Objevuje se pak třeba i varianta, kdy je jeden peřináč postaven na druhém.⁷⁴ Psací stoly jsou „skládačkou“, která vypadá tak, že jsou na skříňkách položeny desky. Jelikož uprostřed onoho dlouhého stolu je pouze jedna skříňka

⁶⁸ Všichni mí „pražští“ respondenti (kromě Marka) měli na pokoji lednici. Marek měl na buňce lednici ve společné kuchyňce.

⁶⁹ Jsou to staré koše jako většina vybavení v pokoji. U některých košů páčka na zvedání víka nefunguje nebo může být víko ulomené.

⁷⁰ Ne všechny pokoje na Větrníku už mají internet, plánuje se jeho postupné zabudování na celých kolejích (na kolejích ve Frankfurtu byl k dispozici internet na všech pokojích, které jsem navštívila – o tom, že by na některém z pokojů internet nebyl, jsem se nedoslechla).

⁷¹ V takovém případě se ale stůl nedá použít běžným způsobem, jeden ze spolubydlících by musel sedět na posteli, což je ale v konečném postavení postele a stolu dost nepohodlné. Jedna skříňka se stává nepřístupnou. Petr se svým spolubydlícím však problém se stolem vyřešili ještě jinak. Druhý, zadní, stůl se jim podařilo přesunout ke dveřím, takže získali prostor na velkou postel.

⁷² Ulička je tak akorát pro jednoho procházejícího člověka, dva se musí sobě navzájem vyhýbat.

⁷³ Peřináče bývají krom klasického účelu často využívány podobně jako skříně – nabízejí další úložný prostor na všelijaké věci, třebaže by to měly být knihy, různé papírové materiály, oblečení, boty, hrnce, jídlo, tedy v podstatě cokoli, co student potřebuje někam uložit. V takovém případě nechává student deku s polštářem přes den často na posteli.

⁷⁴ Jako například v Petrově pokoji.

podpírající obě desky, není úplně snadné sestavu rozebrat a postavit v pokoji dva funkční psací stoly. Je pak nutné jednu stranu druhého stolu, který již stojí samostatně, něčím podepřít. O přestavování nábytku na pokojích se ještě dále v práci zmíním.

2.2. Příchod na kolej

Když se student poprvé stěhuje na kolej, většinou neví, co má čekat. Člověk ale obvykle má dopředu nějakou představu, která v momentě nastěhování dospěje ke konfrontaci s realitou. Každý může mít z příchodu na kolej jiný zážitek či zkušenost. Laura bydlí na čtvrtém, zrekonstruovaném větrnickém bloku a říká, že první den na koleji byla příjemně překvapená. Oproti Bratislavě (kde byla pár dní na koleji) byla tato kolej moc pěkná. Líbí se jí, že je tady pěkný nábytek a nové sprchy. Jiná byla však zkušenost Sáry, která byla přiřazena na druhý blok: *„Hrozný to bylo, když jsem to tu viděla, jako teď už mi to přijde normální. ...ten omlácený nábytek, no prostě hnus. Bylo to, jakoby mi někdo řekl, že mám v nějakém vybombardovaném squatu bydlet. ...teď ty sprchy...“* (R Sára)⁷⁵. Anežka se první den nastěhovala na první blok s novým nábytkem: *„... (spolubydlící a kamarádka, pozn. autora) zajistila pokoj, už jako konkrétní, na základě kamarádky, která říkala, že tam mají ten nový nábytek, tak jsem šla a v pohodě a teď jsem strčila ten klíč do zámku, odemkla jsem a teď mi spadl úsměv, protože se sice přede mnou otevřelo něco, co sice bylo jako světlé a byl tam ten nový nábytek, ale mně jenom proběhlo v hlavě: v tomhle mám žít? Prostě dvě postele, nalepené jedna na druhou v podstatě, nějaká miniulička mezi nima, teď tam nějaké skříně...ani botník... Já vím, že já jsem vešla do toho pokoje a říkám, vždyť tady není ani umyvadloa pak na tu slečnu (Anežka): Hele Marti, a toaletní papír jako dostaneme kde? A ona: to ti tady nikdo nedá :-) ... Tak jo, tak jsem si potom šla někam koupit toaletní papír, prostě jak má ještě člověk tu hotelovou zkušenost, tak prostě ti tam dají ten ručník a toaletní papír a mýdlo... Takže tady tohle bylo takové deziluzivní jo, pro mě.“* (R Anežka). Ze studentů (chlapců) nikdo zkušenost nastěhování nelíčil tak barvitě, jako některé studentky.⁷⁶ Nakonec to obvykle uzavřely tím, že si už na koleji zvykly.

⁷⁵ „R Sára“ chápej jako „rozhovor pořizovaný se Sárou“. Tímto způsobem na rozhovory odkazují v celé práci.

⁷⁶ Studenti (mužského pohlaví) si museli také zvykat, například na málo prostoru, ale zdá se,

Zkušenost prvního příchodu na kolej u jednotlivých studentů se může lišit různými prvotními představami a očekáváními toho, jaké to na koleji asi bude a také jistě osobními zkušenostmi s ubytováním a bydlením obecně. Anežka zmiňuje svou „hotelovou zkušenost“, Laura, když mluvila o bydlení na koleji, zmínila, že doma měla naopak velký pokoj a byla na pokoji sama. Také tam měla klid. Na koleji si nakonec zvykla na „kolejní ruchy“, na malý pokoj i další změny. I Sára s Anežkou si přes počáteční šok „zvykly“. „...úplně poprvé, víš, já jsem nevěděla, do čeho lezu, že...prostě přijela jsem do Prahy na ten Větrník a teď tady nebylo ani umyvadlo, tak jsem byla prostě zhroucená úplně, zdrcená, tam prostě položila tu krosnu na tu postel a ta spolubydlící tam nebyla ...a teďka mi to přijde směšné jako. :-)“ (R Anežka).

Někteří studenti si na Větrníku museli „zvykat“ na nezvyklé prostředí, které na ně působilo spíše neútně až surově a jako místo nenabízející mnoho prostoru či nějaký „komfort“ (hlavně tedy ve smyslu „pohodlí“)- pokoj byl malinký a stísněný, uprostřed mezi postelemi i stoly byla jakási „miniulička“, pokoj či koupelny na někoho působily jako po „vybombardování“, a nebyl tam ani toaletní papír. Srovnám-li v tomto ohledu Větrník s kolejemi ve Frankfurtu – „frankfurtské“ koleje působily mnohem útulnějším a čistším dojmem. I toaletní papír byl na záchodech.⁷⁷ Je to detail, ale nezanedbatelný k dotvoření celkového dojmu a pocitu, ještě navíc když vím, že na tomto místě nyní budu bydlet.⁷⁸ Agáta, Eva, Anna i Matúš si pochvalovali umyvadlo, které měli na pokoji⁷⁹. Všimla jsem si, že čeští a slovenští studenti byli z kolejí ve Frankfurtu příjemně překvapeni a kolejní prostředí vnímali jako „pěkné“ a komfortní. Agáta srovnávala své nynější bydlení s bydlením na kolejích v Karviné, kde studuje – mezi těmito dvěma ubytováními byl z jejího

že to „neprožívali“ tolik jako některé studentky a brali to „statečněji“. Rozhodně nastěhování takto nelíčili – jen okomentovali, kdo jim případně pomohl s věcmi a podobně. Petr zmiňuje nepříjemný pocit, kdy přišel do pokoje a nevěděl, kdo tam bydlí, protože spolubydlící tam nebyl a musel „čekat“, kdo přijde.

⁷⁷ Tedy v případě bydlení na samostatných pokojích – buňka byla dosahu uklízečky uzavřena a oddělena od ostatních pokojů, studenti si úklid a podobné věci vybavovali sami.

⁷⁸ Umím si představit, že muži toto hledisko nemusí třeba tolik vnímat jako ženy. Kulturní hledisko a to, na co jsme zvyklí „u nás“ (v Česku nebo například právě v Německu) nám utváří jakýsi standard, jímž bude naše vnímání také ovlivněno.

⁷⁹ V případě bydlení na samostatných pokojích – ale i na pokojích v některých typech buněk bylo umyvadlo na pokoji, kromě toho, že tento pokoj měl k dispozici koupelnu, která byla společná pro tři pokoje (tedy tři spolubydlící).

hodnocení cítit dost výrazný rozdíl. Co však na tom, když byla daleko od domova, a začátky na Erasmu, ještě bez vlastního notebooku jako nejlepšího prostředku ke spojení s rodinou, pro ni nebyly jednoduché.

2.3. Spolubydlení

2.3.1. „Boj osobností“ (nejen) o prostor

Vrátím se nyní na kolej Větrník a přejdou k formám bydlení na dvou typech pokojů. Laura i Patrik by do buňky bydlet nešli – právě proto, že by se člověk uzavřel vnějšímu světu a kontaktu s lidmi na chodbách. Ne všichni však mají zájem seznamovat se a vybavovat se na chodbách.⁸⁰ Pozornost ostatních lidí může působit rušivě. Patrik by na buňku bydlet nešel, ale říká, že by tam měl aspoň všechno blízko a nemusel by pořád chodit s nádobím do kuchyňky a „ven“ na záchod. Podobnou nechuť zmínila i Markéta. Marek je rád, že je na buňce, „*to se ani nedá vyjádřit slovy, jak moc. :) Protože je tam větší soukromí, větší klid (nejsou dveře rovnou na chodbu, takže je tam míň slyšet), máme tam plastová okna (líp těsní hluk z venku i v zimě) s žaluziemi. Jak se o to člověk stará, takové to má, a ne že jeden z 80 lidí na patře není schopný splachovat a otráví ti den každé ráno (vlastní zkušenost).*⁸¹ *A v neposlední řadě je to přece jenom novější a člověk se tam necítí jako v nápravném zařízení. :) Prostě to беру jako bydlení v podnájmu.*“ (R Marek).⁸² Přiznal, že mu tam trochu chybí kamarádi, protože už je doktorand a ti, s kterými se znal, už tam nebydlí (R Marek).

Bydlení na samostatném pokoji a na buňce mají své výhody i nevýhody a každému vyhovuje lépe něco jiného. Podobně jako uzpůsobení kolejí, tak také to, jak vypadá pokoj, ovlivňuje pohyb a charakter spoluzití studentů. Studentský pokoj pro dva na Větrníku (i na

⁸⁰ K tématu samoty se ještě dostanu dále.

⁸¹ Laura zase během rozhovoru připomněla, že jí vyhovuje bydlení na samostatném pokoji a společnými koupelnami, záchody i kuchyňkami – o které se nemusí starat a které uklízečka uklidí a mají to tak čisté.

⁸² Z dodatečné odpovědi na otázku k bydlení na buňce formou e-mailu. Část kolejí, kde Marek bydlí, je zrekonstruovaná.

Strahově) má velikost 12 m². V rozhovorech studenti (z „pražské“ skupiny) velmi často říkali, že pokoj je malý, či na dotaz, co by na pokoji změnili, také často zmínili jeho velikost,⁸³ minimálně však na téma prostoru (nedostatečné velikosti úložného prostoru či prostoru pokoje celkově) v rozhovoru vždy došlo. Anežka mívá v pokoji neustále otevřené okno – ventilačku pořád, ale často i celé okno.⁸⁴ Komentuje to tak, že má ráda, když vzduch v pokoji proudí a také, že otevřené okno ven „zvětšuje“ prostor pokoje, který je malý. Když je jí chladno, raději se oblékne, než aby okno zavřela (R Anežka). Kromě toho, že je pokoj malý obecně, ještě menší je, když student s někým bydlí. Patrik se snaží být na své polovině⁸⁵, jen když spolubydlící pár dní vždy na pokoji není, odkládá si věci i na jeho stůl i postel (R Patrik). Papíry, nádobí, telefon, zkrátka cokoli denně používá a potřebuje to někam odložit. Anežka: „*A navíc mě i vyhovuje to, že i na tu lednici si můžu pokládat nějaké nádobí a tak, že to mám jako blízko relativně, a nemusím vlastně chodit, jo, to je důležité, že kdyby to bylo tam (u dveří vedle stolu spolubydlícího), tak já musím chodit hodně do Radimova území a to se mi nechce.*“ (R Anežka). Když měl Marek spolubydlícího, s kterým si nerozuměl a moc spolu nekomunikovali, popisoval i nepříjemné „procházení“ úzkou uličkou kolem toho druhého, který právě obvykle seděl u stolu.

V rozhovorech mi Anežka i Petr řekli, že je pro ně důležitá postel – proto, aby se dobře vyspali. Anežka zmínila, že je to místo nejen pro spaní, ale i ke „snění“ (R Anežka). Postel je asi nejintimnější prostor v pokoji, přicházející do kontaktu s celým tělem,⁸⁶ ve chvíli, kdy jsme zcela bezbranní. Postel je či měla by být jakýmsi bezpečným útočištěm. O posteli jako takové se ze studentů ve Frankfurtu z hlediska její důležitosti nikdo nezmínil.⁸⁷ Z toho by se daly vyvodit dvě věci. Student do výběru věcí, které jsou pro něj podstatné, nemusel zahrnovat „postel“, která není jeho, ale patří kolegům. Pokud by však tohle neplatilo, bylo by možné na to pohlížet také tak, že pro Anežku i Petra, z nichž oba mají spolubydlící, je postel důležitý prostor, jelikož ta se stává oním útočištěm, kterým je pro

⁸³ Jako „malý“ pokoj vnímali všichni „pražští“ respondenti.

⁸⁴ Rozhovor byl dělán v létě.

⁸⁵ Když toto popisoval, udělal pomyslně rukou čáru v místě, kde mu končí psací stůl.

⁸⁶ K vázanosti věcí na tělo, a o tom, jak některé věci či prostory jsou tělu „blíže“ a některé „dále“, se v práci ještě dostanu.

⁸⁷ Pouze o peřinách a povlečení.

člověka, jenž bydlí na pokoji sám, celý pokoj.⁸⁸

Na příkladě Patrika i Anežky lze pozorovat, jak si student na pokoji může mít tendenci vymezovat svůj prostor, své „území“. Anežka také vykládala, jak si vždy jedna ze spolubydlících „zabere“ určitý prostor – ať už jde o výběr postele⁸⁹ po nastěhování, nebo v druhém případě, kdy si její jiná spolubydlící začala odkládat věci na lednici, protože tu lednici měla na své „polovině“ pokoje: „...a nějak se ustálilo, že ona bude mít prostě svoje věci na lednici a já jsem je tam jako nedávala. Pak jsem si tam začala dávat tady tenhle klíčený hrách... jestli by jí nevadilo, protože bylo to hodně velké teplo, a ta její lednice, jelikož byla nejdál od okna, byla vlastně nejchladnější místo v tom pokoji, takže se to tam jako vůbec nekazilo. Ale musím říct, že jsem se cítila celou dobu, co jsem to tam měla, divně. Jí to nevadilo ... důležité bylo, že se její věci daly bokem, aby tam mohl být ten můj hrách, a mně to bylo nepříjemné.“ (R Anežka). Během spolubydlení se zřejmě mnoho studentů potýká s narušováním prostoru toho druhého, a lehce pak vznikne tendence si svůj vlastní prostor „ohraničovat“ a prostor pokoje pomyslně dělit na nějaká „území“. „...ona mi zasahovala víceméně do mého a já jsem jí zasahovala víceméně do jejího, ale pak jsem to tak nějak přijala, protože to je tak nějak na pokoji víceméně nezbytnost...“ (R Anežka).

Když cestuje student na Erasmus, tedy do zahraničí, je omezen cestou v tom, kolik si s sebou odveze věci. Když bydlí Čech nebo Slovák na kolejích v Česku, může se pro další věci ještě poměrně „pohodlně“ vracet. Erasmus student si však veze vše, co bude příští půl rok nebo rok potřebovat, najednou (a na cestu zpět musí být také schopen sbalit si všechny své věci a odvézt je zpět – což bývá po delším pobytu ještě nesnadnější, jelikož nové věci obvykle ještě přibudou). V pokoji má tedy poměrně málo věcí, pečlivě vybraných a uvážených – a k tomu má celý pokoj (v němž se v Praze žije po dvou) pro sebe. Pokoj není přečpaný věcmi, působí tedy uklizenějším dojmem než pokoje studentů v Praze, ať už opravdu „uklizený“ je či není. Student si nemusí dělat starosti s tím, kam kterou věc odložit – místa je dost – a v pokoji není nikdo další, komu by odložená věc mohla vadit, a vůči komu by bylo nutné, či možné, vymezovat si svůj prostor.

⁸⁸ To ponechávám se formě úvahy. Téma by vyžadovalo další zkoumání.

⁸⁹ Student může mít postel u dveří nebo u okna. Anežčina první spolubydlící si vybrala postel pod oknem a tak měla Anežka postel u dveří. V dalším spolubydlení si už sama „vzala“ postel u dveří (R Anežka). Nyní je ráda, že může spát pod oknem, protože jejímu spolubydlícímu je to jedno.

Parkin mluví v souvislosti s domovem a místem, kde je možné žít, o „teritoriu“ a „půdě“, k níž je člověk vázán a k níž „patří“ (Parkin, 1999). „*Fundamental to the protection of human well-being is ensuring respect for the fact of belonging... not only to a community of people, but, normally, also to a land (the 'motherland' or the 'fatherland' or the land of one's ancestors).*“ (Kibreab, 1996: 53, cit. dle Parkin, 1999: 310).⁹⁰ Výraz „well-being“ se v tomto případě hodí přeložit jako „blaho“, avšak pro doplnění souvislosti, kterou zde nastiňuji, by jej bylo možné přeložit také jako (tělesná i duševní) „pohoda“. Lidé a národy od pradávna mezi sebou bojovaly o teritoria, která pak využívaly k osídlení vlastními lidmi. Dobyť půdy bylo a je vyjádřením moci. Na vymezování „teritorií“ na pokoji mezi studenty, které bylo možné na pár praktických příkladech pozorovat, by v přenesené souvislosti také bylo možné pohlížet jako na jakési vymezování sféry vlivu či vyjadřování vzájemné dominance a podřízenosti mezi studenty: student by tím druhému naznačoval to, co si může ve vztahu k němu dovolit. Práce o vyjadřování dominance a moci v souvislosti s teritorialitou najdeme jistě v hojném počtu také na poli etologie. Ve své práci na poli materiální kultury citují O'Toole a Were Altmana, který podobně hovoří o míře vydobývání si osobního prostoru ve vztahu ke statusu a moci jedince. Osobní prostor dle něj vymezuje „*the individual boundary surrounding the self*“, přičemž „*intrusion into this space creates tension or discomfort*“.⁹¹ (Altman, 1975: 37, cit. dle O'Toole – Were, 2008: 619-620). Sokol hovoří o tom, jak rozdělení teritorií snižuje napětí. „*Každý z nás má aspoň kousek místa, byt, pokoj, kout, kde je svým pánem, když už se musí po celý den jinde někomu přizpůsobovat a někoho poslouchat. Každý má místo, kde má něco po svém...*“ (Sokol, 2002: 58).⁹² Jakmile se v jednom prostoru sejde více osob, pravděpodobně začne docházet právě k podobnému vymezování „území“, není tedy divu, dochází-li k němu na pokojích mezi spolubydlíci. Není výjimkou, že se studenti nepohodli či si v něčem nevyhovovali a jeden či druhý se přestěhoval k někomu jinému. Někteří studenti mají vypracované strategie, aby případného nově příchozího spolubydlíčího „vypudili“ a mohli

⁹⁰ Překlad autora: „Zaručení respektu pro skutečnost náležení... nejen ke komunitě lidí, ale také přirozeně k půdě (k zemi, z níž pocházela matka, otec, či v níž žili předkové) je zásadní podmínkou pro ochranu lidského blaha.“

⁹¹ Překlad autora: „(Osobní prostor vymezuje, pozn. autora) individuální hranice, kterou má jedinec kolem sebe, (přičemž, pozn. autora) narušení tohoto prostoru vytváří napětí či nerovnováhu“.

⁹² Sokol mluví konkrétně o velkoměstě přeplněném lidmi, kdy díky této hustotě a nedostatku prostoru mezi nimi vzniká napětí.

bydlet sami.⁹³ Felix také povídal, jak se jeho první spolubydlící od něj bez upozornění odstěhoval, protože nebyl ke svému spolubydlícímu moc tolerantní: „...*prostě jsem tam jednou přišel a on tam už nebyl.*“ (R Felix). Pak prý pochopil, že se na to musí jinak.

Sára k bydlení na pokoji bez spolubydlícího: „*To je prostě taková jako výhoda, jako nikdo ti tady prostě neleží, nepouští hudbu, úplně... Máš tady soukromí, můžeš se procházet nahá. ... ještě tím, že ten pokoj je malý, tak jako stoprocentně jsem ráda. Já jsem se fakt úplně děsila okamžiku, kdy tady třeba víš co, třeba přijdu... ty nevíš, jak a kdy ti sem můžou někoho dát... že přijdu, otevřu, tak že tady bude nějaká baba nasáčkovaná, takže úplně stoprocentně jsem ráda.*“ (R Sára). Z toho, co někteří respondenti vypověděli, je vidět onen „*boj osobností*“, jak Sára o spolubydlení také hovořila. Každý chce něco jiného, jeden druhého musí tolerovat, a s tím se spolubydlící musí umět vyrovnávat. Pro Sáru je skutečnost, že jí prozatím na pokoj nebyl přidělen spolubydlící, úlevou (R Sára).

*

Student většinou dostane spolubydlícího přiděleného od ubytovací kanceláře. Nemůže dopředu vědět, na jak dlouho toto spolubydlení bude trvat – až se spolubydlící odstěhuje, dostane zase, buď hned či časem, jiného. Někteří studenti se pak snaží sestěhovat se dohromady s někým, koho už znají, s některým ze svých kamarádů, aby mu koleje nepřidělily někoho cizího. Sdílet tak malý prostor s cizím člověkem nemusí být úplně příjemné, zvláště dokud si na sebe spolubydlící nezvyknou a trochu se nepoznají. Navíc člověk nikdy neví, jaký nový spolubydlící bude a zda-li si spolu budou vůbec rozumět. Někdy jeden ze studentů zůstane velmi krátce či na kolejích tráví minimum času, takže se spolubydlící ani nestihnou poznat. Petrovi během jednoho roku přidělili na pokoj postupně za sebou šest spolubydlících. „*Už mě pak ani nebavilo se seznamovat. ... Ono je ti to příjemnější, když někoho znáš, než... když ti tam někoho šoupnou a je to takový dočasný.*“ (R Petr). Bydlet s cizím člověkem na prostoru 12 metrů čtverečních asi není úplně samo sebou a ani asi zcela příjemné – nadto zvykat si opakovaně na přítomnost

⁹³ Dověděla jsem se od Medarda (dodatečně mimo rozhovor), že jeden ze studentů na koleji, když mu přišel na pokoj nový spolubydlící, „*tupě zíral*“ a nekomunikoval, což spolubydlícího postupně odradilo a odstěhoval se. Jeden ze studentů na koleji, jehož jsem znala osobně, bydlel po celou dobu, co jsem o něm věděla, sám (minimálně dva roky) a tak jsem přemýšlela, jak se mu tohle daří. Tak dlouhou dobu člověk na koleji většinou na pokoji sám náhodně nezůstane. Tento student mi pak jednou řekl, že s ním nikdo nevydrží, minimálně proto, že si pouští nahlas hudbu.

někoho nového, zřejmě také není jednoduché. Do toho, jak se spolubydlíci vyrovnávají se společným prostorem na pokoji, se přirozeně prolíná téma soukromí, jemuž se budu dále věnovat v následující části.

Patrik má spolubydlíciho, s nímž se mu nepovedlo začít komunikovat, a tak ho ani moc nezná „...*kdybych ho někde potkal (v budoucnu, pozn. autora) na ulici, tak ani nevím, že jsem s ním bydlel.*“ (R Patrik). Anežka si nerozuměla se svou bývalou spolubydlící a na další rok se domluvila na spolubydlení se svým bývalým přítelem, protože nechtěla bydlet s někým, koho nezná. Problém nemusí být jen „cizost“ nového spolubydlíciho a vzájemná komunikace. Medard měl chvíli spolubydlíciho, s kterým si rozuměl, ale spolubydlíci chrápal. „...*když jsem pak už prostě usínal ve škole, v MHD a v práci... tak jsem se zdekoval asi na dva týdny... Já jsem tehdy vlastně utekl z Prahy na takovou chýši v horách.*“ (R Medard).⁹⁴ Nakonec se Medard se svým spolubydlícím dohodl, že se spolubydlíci vystěhuje.

Jistě v tom, jak jsou spolu spolubydlíci schopni vycházet a sdílet jeden poměrně malý prostor, hraje roli jejich vztah. Laura se na léto nastěhovala ke své dobré kamarádce z chodby. Se spolubydlením je velmi spokojená, dokonce mají se spolubydlíci stejné zájmy⁹⁵, takže spolu tráví celkově hodně času. Když mi Laura ukazovala, které věci jsou její, byla jsem velmi překvapená dost mimořádným uspořádáním věcí oproti tomu, co jsem doposud na kolejních pokojích viděla.⁹⁶ Na stole kolem Lauřiného notebooku byly věci její i věci její spolubydlíci, zhruba tak půl na půl. Byly uloženy „hala bala“ - jedna věc od Laury a přes ni jiná její spolubydlíci. Papíry a telefon patřil Lauře, kniha a kalkulačka zase spolubydlíci. Plyšový medvěd sedící na stole byl také od její spolubydlíci. Možná hrálo roli i to, že se Laura ke své kamarádce nastěhovala jen dočasně na léto (v jehož průběhu se chystá i domů na Slovensko, takže celkově tolik času na pokoji zase nestráví) a tak si věci

⁹⁴ K Medardovu útěku do hor doplnění k tématu ze Sokola: Když Sokol (2002) v souvislosti s osobním prostorem hovoří o tom, jak je ve městě málo prostoru a mnoho lidí, kteří se tak navzájem omezují a stresují, zmiňuje se dále o touze lidí žít stále na vesnici, právě díky vytouženému klidu – a doplnila bych i prostoru, jak to ostatně autor zřejmě i mínil - (přesto se lidé stěhují do měst, zase z jiných důvodů, až vznikají následně různé kompromisy, jako třeba život v periférii města).

⁹⁵ Obě hrají tenis a jezdí na bruslích. Poznaly se až tento rok v Praze na koleji.

⁹⁶ S Laurou jsem dělala rozhovor v pořadí poslední.

ani moc nesnažila uspořádat. Ale když jsem překvapeně podotkla, že se jim věci docela míchají⁹⁷, řekla, že je to jedno – a že si stejně se spolubydlíci spoustu věcí půjčují. Některé věci, jako čisticí prostředky a některé potraviny⁹⁸ mají dohromady. To je praktické řešení. Přesto si myslím, že sdílení věcí nebude pouze jen o praktičnosti a že i uspořádání věcí na pokoji bude nějak souviset se vztahem obou spolubydlících.⁹⁹

2.3.2. Soukromí a samota

Je řeč o spolubydlení na Větrníku, o tom, jak dva studenti sdílí prostor jednoho pokoje. Petr má „v pohodě“ spolubydlícího, kamaráda z florbalu, s kterým se sestěhovali dohromady a spolubydlení s ním je „v pohodě“. Je jistě nutná také nějaká tolerance (R Petr). Anežka bydlí se svým bývalým přítelem a raději je, když její spolubydlíci někam odjede a může být na pokoji sama. Markéta se svou spolubydlící úplně nevychází, soužití chybí „svoboda“, kdy si každý dělá svoje a nemá špatný pocit, že ho druhý pozoruje a bude to nějak komentovat, či si něco myslet (R Markéta). *„Když přijdu z práce, potřebuju si sednout a hodinu koukat do zdi a přitom aby na mě nikdo jiný nekoukal. Čím jsem starší, tím je to silnější. ... Já měl spolubydlícího, který se odstěhoval před čtrnácti dny. ... Pak jsem si to vyřídil, abych tu byl sám – protože už jsem velkej kluk.“* (R Marek). Marek je k tomu velmi rád, že bydlí na buňce, která, jak popisoval, nabízí více klidu.

V potřebě soukromí také svou roli bude hrát věk, přestože tuto potřebu člověk obecně přirozeně má. Garvey se ve svém zkoumání zaměřuje na domácí prostor a tendenci obyvatelů chránit si své soukromí. Lidé si do oken dávají různé dekorace a záclony, čímž se brání rušivému pohledu cizích lidí zvenčí, kteří procházejí kolem domu (Garvey, 2005). Garvey také upozorňuje na ambivalentní povahu soukromí a k tomu používá citát autorky Salecl: *„However, as Salecl points out, if the right to privacy has to do with not being*

⁹⁷ Běžně ukládají studenti věci na svou polovinu pokoje, na svůj stůl a podobně. Výjimečné případy jsou, když spolubydlíci na koleji třeba několik dní není a student si odloží některé své věci na jeho „území“ (v případě Patrika). Někteří to nedělají ani za takových okolností.

⁹⁸ Z potravin Laura zmínila těstoviny. Se spolubydlíci i často společně vaří, různé jednoduché jídla, většinou k obědu. Když Laura dělá piškotový dezert, udělá jej rovnou pro obě. Také jí to pak víc baví. Dezert dělala doma vždycky máma, a protože je Laura mlsná, připravuje si jej tady na koleji.

⁹⁹ Bude rozvinuto dále.

*exposed to the gaze of the other, 'we can say that... we have an increasing desire to see what is supposed to be hidden'.*¹⁰⁰ (Salecl, 2002:4, cit. dle Garvey, 2005). Čím více si člověk chrání své soukromí, tím umocňuje zvědavost ostatních a vlastně se vystavuje riziku, že jeho soukromí bude opět narušováno.¹⁰¹ Sára v průběhu rozhovoru popisuje, jak často vnímá přítomnost cizích lidí na kolejních chodbách jako dotěrnou a své soukromí si chrání.¹⁰² Domov si člověk může zabezpečit proti případnému pohledu veřejnosti – avšak na koleji má člověk soukromí pouze na svém pokoji (a to v lepším případě – že bydlí sám, či mu tam nevtrhne nevíтанá návštěva z chodby ve chvíli, kdy po tom právě netouží). Dveře svého pokoje člověk otevírá na chodbu, která je již společným prostorem, jímž se kromě cizích studentů, které neznám, může procházet kdokoliv cizí zvenčí.¹⁰³

Sokol naráží na téma pravidel soukromí v jednotlivých pokojích v domě, z nichž u každého je zažitá a vyžadovaná jeho různá míra. Doplňuje, že to platí jak u nás, tak podobně i například u afrických kmenů. Ložnice je přísně soukromá, dále následuje *„kuchyň a pokoj (a pokračujeme, pozn. autora) až po téměř veřejnou halu, kam chodí i listonoška.*¹⁰⁴ (Sokol, 2002: 58). Lidé mají přirozeně představy o tom, co je soukromé a co veřejné. Na koleji bývá i soukromí „vlastního“ pokoje neustále zpochybňováno. Hranice mezi soukromým a veřejným je zde velice křehká a fluidní. Felix mluví o tom, jak nemá rád, když mu někdo do pokoje vtrhne bez zaklepání. *„...máš pocit, že máš svůj prostor a to je taková dobrá... takový projev (klepání, pozn. autora), že člověk respektuje, že vchází někam, ne... jakože na nějaké tvoje území.“* (R Felix).¹⁰⁵

¹⁰⁰ Překlad autora: „Ale jak Salecl připomíná, jestliže má právo na soukromí co do činění s faktem, že nejsme vystaveni pohledu druhých, 'můžeme říci... že tím více máme chuť vidět právě to, co má být skryto'.“

¹⁰¹ Více k potřebě soukromí v souvislosti s předcházením konfliktu také např. Sokol (2002).

¹⁰² Viz. dále v textu R Sára.

¹⁰³ V létě, kdy je v pokojích horko (přínejmenším v těch vyšších patrech), někteří studenti otevírají dveře, aby jim do pokoje proudil chladnější vzduch z chodby. Někteří mají dveře přivřené (a ve dveřích na zemi mají botu, aby se dveře nezabouchly), někteří mají dveře dokořán. Studenti si dopřejí trochu osvěžení a zbavují se horka výměnou za ztrátu soukromí. V takovém případě by měl výhodu student, který bydlí v buňce a otevřením dveří do svého pokoje se nevystavuje celé kolejní veřejnosti, ale jen spolubydlícímu a případné návštěvě.

¹⁰⁴ K rozdělení prostoru v domě na soukromý a veřejný také například Ureta (2008).

¹⁰⁵ Někdo občas neklepe, a když jsou to jeho blízcí kamarádi, tak to mu nevádí (R Felix).

Soukromí pokoje je obecně téma citlivé a zde, v případě studentů, často zmiňované a různě řešené. „*Ono je to jedno, kdo to je (spolubydlící, pozn. autora) – ale je to totální ztráta soukromí. Nemůžeš bouchnout dveřma a odejít, nemůžeš jít spát dřív – musíš pořád brát na někoho ohledy, omezovat se...*“ (R Sára).¹⁰⁶ Anežka by ráda bydlela sama, ale když to jinak nejde¹⁰⁷, má spolubydlícího, kterého zná, aby jí tam nedali někoho cizího (R Anežka).¹⁰⁸ Medard vlastní pokoj nikdy neměl (doma u rodičů sdílel pokoj se sestrou). Na koleji bydlí (zatím) sám a vyhovuje mu to tak, protože potřebuje být sám. Na koleji je spousta lidí, které může navštívit, když jej přepadne pocit samoty. Má tam už vytvořenou hustou síť kamarádů a kdykoliv má náladu se s někým pobavit či něco potřebuje, ví, za kým má jít (R Medard). Naopak Laura říká, že jí to takhle vyhovuje a je ráda, že má spolubydlící „*Doma mi vyhovuje, že jsem sama – ale tady je takový malý pokoj a kdybych tu měla být sama, bylo by to deprimující. ... Doma mám svůj pokoj – a taky jsou rodiče doma a to okolí, kde jsem doma.*“ (R Laura). Laura i Markéta mi pověděly, že když přišly do Prahy, bylo to pro ně těžké období: první dva nebo tři týdny byly nejhorší – cítily se tu samy (R Laura, R Markéta). „*...cítila jsem se tu strašně sama a že jsem na všechno sama.*“ (R Laura).

*

Některým studentům může na koleji chybět větší soukromí, které běžně bydlení v bytě či zkrátka doma u rodičů většinou nabízí. Někteří studenti během rozhovoru narazili i na téma samoty. Kromě Laury a Medarda to byl například Marek, Sára a Anežka. Marek zmínil, že na kolejích nemá kamarády, že už to není, co to bývalo, když tam byli lidi, s kterými se znali a „pořád se něco dělo“ - nyní tito lidé už na koleji nebydlí (Marek je doktorand a tak je na koleji déle, než jeho vrstevníci). Několik z jeho nejlepších kamarádů se odstěhovalo do zahraničí. Snaží se je alespoň pravidelně kontaktovat třeba po

¹⁰⁶ Dostanu se ještě k tématu domova, který s potřebou soukromí souvisí a Sárů zde ještě připomenu.

¹⁰⁷ Je pravděpodobné, že student, který je sám na pokoji, dostane přiděleného spolubydlícího a toho se Anežka obávala.

¹⁰⁸ A to i přesto, že je jejím spolubydlícím její bývalý přítel a soužití pro ni není to, co by si představovala.

Facebooku¹⁰⁹, ale už je to jiné. Jakmile se nevidají, neví o sobě moc navzájem, jak kdo žije (R Marek). Anežka je ráda, když její spolubydlící není na pokoji – má svůj prostor. Jsou období, kdy spolubydlící odjede a ona pak dost času na pokoji tráví sama. Zrovna píše diplomku, tak pořád sedí u počítače. Hodí se jí, že je sama, protože ji nikdo neruší, ani vlastní pocity namířené vůči jejímu spolubydlícímu.¹¹⁰ Není to tak, že by chtěla být pořád sama, někdy jí chybí kontakt s druhými lidmi – kromě toho lidského aspektu, kdy člověk potřebuje obejmout nebo pohladit, může být přítomnost někoho druhého inspirací i při psaní diplomové práce (R Anežka). Z Anežčina vyprávění jsem vytušila, že úplné uzavření se není dobré.

Sára mluví o svých dvou nejlepších kamarádech na koleji (chlapci a dívka), s kterými se vzájemně navštěvují. S kamarádem je to spíše „pokec u cigárka“ a s kamarádkou je to více o hlubším povídání a vzájemném sdělování pocitů. *„Člověk má potřebu nebýt sám a říct ty věci. Já teď žiju hodně sama a trochu se toho děším... Přemýšlím, jestli to tak chci. ...já v té samotě vidím past: čím víc si na ni zvykáš, tím míň máš pak chuť vykročit z toho ven. ... Je jednoduché si uvědomit, že jsi tady úplně sama. ... Když se lidem nepřipomínáš, zapomenou na tebe. Pro několik jsem jako důležitá v jejich životě – ale pro většinu jsem jedna z davu. ...pro mnoho lidí jsi nahraditelná.“* Jako třeba pro ty lidi tady na koleji. Dále říká, že jí neláká seznamovat se s novými lidmi (zde na koleji) a takové to „ahoj, jak se máš, vaříš?“, to ji nezajímá. Spíš jí to obtěžuje. Na těch lidech jí tu nezáleží, jsou pro ni dav. Má tu svých pár lidí, které vyhledá, ale ten dav ji nezajímá. *„Kdyby tam stála holka v jiné mikině, tak tam bude stát holka v jiné mikině a na něco se mě ptát... mně je to úplně jedno.“* (R Sára). Když se člověk denně na koleji setkává se spoustou cizích lidí, a přitom potřebuje svůj prostor a soukromí, které „domov“ běžně nabízí, může mít tendenci se vnějšímu světu na chodbách vyhýbat a uzavírat se do svého pokoje.

Pět z devíti mých „pražských“ respondentů bydlelo v době pořizování rozhovoru se

¹⁰⁹ Facebook mu však alespoň umožňuje nějak sledovat, „jak se mají“ (a co se u nich děje), a to ještě aniž by je rušil (R Marek).

¹¹⁰ Anežka mluvila o rušivé přítomnosti spolubydlícího na pokoji, ve které se pocitově promítají nedořešené záležitosti ve vztahu s jejím spolubydlícím, bývalým přítelem. Jejich komunikace také není snadná (R Anežka).

spolubydlícím. Jediná Laura byla ráda, že nemusí bydlet sama. Petr má spolubydlícího kamaráda a vycházejí spolu při troše tolerance dobře. Anežka bydlí se svým bývalým přítelem, aby nebyla na pokoji s někým cizím, ale je ráda, když je její spolubydlící pryč a ona má prostor pro sebe. Stejně se bude na konci léta z koleje vystěhovávat, takže už to zvládne (R Anežka). Markéta a Patrik si se svými spolubydlícími moc nerozumí a se spolubydlením spokojeni nejsou (R Markéta, R Patrik). Podobně jako si můžeme všimnout prostoru, který ovlivňuje charakter života lidí v něm, stejně tak si lze všimnout věcí jednotlivých osob a jejich umístění v prostoru a ptát se na to, jak se zde jejich vlastníkům žije.

Ve Frankfurtu na koleji student bydlí sám na pokoji – má své nedocenitelné soukromí – ale takové bydlení má opět svá pro a proti. Vlastní prostor člověk potřebuje – ale samota může být jak chtěná a příjemná, tak někdy i nechtěná a stísnující. Člověk je společenský živočich a kromě soukromí potřebuje i kontakt s druhými, nejvíce se svými blízkými. Některé z mých respondentek tesknily po domově a samota na pokoji jim, dle jejich výpovědí, i jejich občasných zmínek během pobytu, nepřidávala. Když jsem se Laury¹¹¹ ptala, co dělala, když se na začátku pobytu na koleji cítila sama, řekla, že si například zavolala s rodiči (R Laura). Podobně jako Laura se Agáta i Anna¹¹² cítily „odtržené“ od domova. Když Agáta mohla slyšet rodiče, a ještě je vidět (na web- kameře), rozzářila se. Dvě studentky ve Frankfurtu, Anna a Agáta, v rozhovorech hovořily o tom, jak se těší domů a že je jim tady smutno. Anna se ráda dívala na plakáty s Tatrami, které si v pokoji vylepila. Připomínají jí domov, který jí chyběl, stejně jako jejich hory „tam u nich“ (R Anna). Když bylo Daniele smutno, prohlížela si fotky, na nichž je se svými kamarády, a někdy u toho i plakala (R Daniela). Eva byla ve Frankfurtu spokojená. Našla si zde skupinu lidí, s kterými jí bylo dobře, a přemýšlela o tom, že by zde chtěla zůstat: dokončit studium a pak by viděla, co dál. Na stěně nad postelí měla nalepené opadané listy ze stromu, a když jsem se jí na dekoraci zeptala, řekla, že se jí líbily barevné podzimní listy, které si venku nasbírala a že jí to připomíná domov (R Eva).

„Održení“ je v cizí zemi, v cizím prostředí, kde nikoho člověk nezná, citelnější, a

¹¹¹ (v Praze)

¹¹² (ve Frankfurtu)

pocity stesku mohou být intenzivnější či trvat o to déle, oč je právě student od domova dále. Avšak není to pravidlem a zřejmě také závisí na individuální vázanosti na rodinu a domov – Lauřiny či Markétiny začátky v Praze na koleji byly „těžké“ a dle toho, jak toto období prezentovaly, těžší, než některých lidí (či děvčat, zůstaneme-li u osob stejného pohlaví¹¹³) ve Frankfurtu. Erasmus studenti poznávali nové lidi ostatních národností, a myslím, že většina se zvědavostí a dávkou nadšení – ale zároveň měli tendenci se scházet či seskupovat také dle národností, jež jsou jim blíží. Čechům a Slovákům byli často nejbliží kamarádi právě oni sobě navzájem, dále také Poláci a Rusové (či lidé z Ukrajiny).

Bhugra ve svém článku mluví o tom, že emigranti jsou vlivem většího stresu a frustrujícími pocity odcizení celkově (třebaže časem) náchylnější k psychickým onemocněním. A ukazuje také, že emigranti se mají tendenci seskupovat a setkávat dle národností či lépe etnokulturního původu, či přímo tvořit homogenní etnokulturní čtvrti v cizí zemi a v místě, kde žijí. To jim dává pocit sounáležitosti a podpory těch, kteří pocházejí ze stejných končin jako oni sami (Bhugra, 2004) – tam, kde je nebo byl jejich původní „domov“. Myslím si, že u mezinárodních studentů v cizině tato tendence může fungovat podobně – alespoň ve Frankfurtu jsem toto vyzorovala (Čechy a Slováky jsem uvedla jako nám blízký příklad, ale nešlo pouze o tyto dvě národnosti – scházeli se navzájem odděleně i jednotliví Francouzi, či jednotliví Španělé a podobně).¹¹⁴ Laura mi během rozhovoru řekla, že vnímá, že Slováci jsou v něčem jiní, než Češi. V čem, mi konkrétně nedokázala (či se možná ostýchala) povědět. Řekla jen, že se jí zdá, že jsme „takoví ukecanější“ a pak ztichla, vypadalo to, že nad otázkou přemítá, ale ve výpovědi nepokračovala. Sama se schází s kamarádkami ze Slovenska, které poznala na Větrníku – a řekla, že „Slováci se tam spolu dost navzájem scházejí a ledaskam spolu chodí“. Vnímala jsem z jejího vyprávění vyjádřenou „jinakost“ a to, že ať už jsou studenti ze Slovenska

¹¹³ U chlapců je těžko říct, zda někdo z nich pociťoval stesk – protože, alespoň v rozhovoru, či jak jsem pozorovala během pobytu, o stýskání nikdo z nich vysloveně nemluvil (bylo by zajímavé podívat se na tento problém z pohledu genderově zažitých vzorců ve společnosti). Matuš ale například mluvil ve Frankfurtu o tom, že si několikrát týdně volá se svým tátou – že se spolu radí a je rád (R Matuš). Ze studentů v Praze vyjádřil Patrik, že mu chybí domov: mluvil o domácím jídle, o kamarádech a o tom, že ve (větším) městě (na Slovensku, pozn. autora), odkud pochází, lidé chodí, oproti lidem v Praze, oblečení v pestrých barvách, a jsou „takoví jiní“ - Patrik dodal, že možná veselejší a otevřenější (R Patrik).

¹¹⁴ Jestli se měli tendenci scházet například také Francouzi se Španěly, jako dva vzájemně sousedící národy, jsem si nevšimla.

„jiní“ čímkoliv, jsou to ti, kteří přicházejí také z míst, kde ona je „doma“. Zmínila se také o tom, jak jsou lidé v Praze oproti lidem z vesnice, odkud pochází, nevšímaví – ale na druhou stranu to má prý také výhodu: když člověk něco vyvede, třeba v metru, lidé to nekomentují a je jim to jedno. Na vesnici, odkud je, to pak hned také každý věděl, „...nemusí každý všechno vědět.“ (R Laura). To dává větší pocit soukromí a Lauře to vyhovuje.

*

Dosud byla řeč o spolužití na pokoji. Na chvíli přejdu k prostorům kolejí jako celku. To, jak je kolej postavená a vybavená a jak „vypadají“ pokoje, ovlivňuje chování a vztahy studentů, kteří zde bydlí. Buchli ve svém článku popisuje, jak to, jak je vyprojektovaný a postavený byt, působí na jejich obyvatele. Větší či menší členitost bytu a vytvoření samostatných oddělených prostorů ovlivňuje komunikaci a formování vztahů v rodině (Buchli, 2002). Vráťím se nyní na Větrník. Samostatné pokoje se společnými toaletami, sprchami a kuchyňkou na chodbě nutí studenty pohybovat se po společné chodbě a setkávat se. Často během setkání v kuchyni či koupelně započnou rozhovor či se alespoň pozdraví.¹¹⁵ Lidé se tak na takové koleji mají příležitost seznámit a poznat své sousedy. „...je to tu takové, kuchyňky a všechno je společné. ... To se mi právě líbí na tomto systému, že je takový společenský.“ (R Laura).¹¹⁶ Laura na koleji poznala jedny ze svých nejlepších kamarádů, jsou to kamarádi z chodby, kde má pokoj. Na část prázdnin zůstává v Praze, protože by jí doma u rodičů kamarádi chyběli.

Jakkoli jsou koleje svým charakterem „společenské“, na Větrníku a na kolejích ve Frankfurtu pozorují rozdíl právě v dispozičním řešení společných „veřejných“ prostor –

¹¹⁵ Studenti se většinou zdraví navzájem na chodbách, v kuchyňkách a v koupelnách, i když se neznají. Většinou „ahoj“. Takže i když člověk přijde na kolej jako cizí člověk zvenčí (a je ještě přibližně ve věku studentů), čeká jej pravděpodobně od některého ze studentů takové uvítání. Zdravení však většinou už neprobíhá na schodech, v chodbě, která vede od schodů k vrátnici, ani ve vstupní hale (samozřejmě pokud se studenti neznají a nechtějí-li něco po sobě navzájem). Zde je vidět přirozené vnímání prostoru a jeho přirozené rozdělení na jakýsi „vnitřní“, „známý“ či „privátní“, ten, který patří do oblastí, kde ještě „žiju“ - a na „vnější“, veřejnější povahy, který slouží na procházení a kde se už může pohybovat více cizích lidí. Tento vnější prostor schodiště a navazující chodby v přízemí je už takovým přechodem a cestou ústící „ven“, do vnějšího světa mimo „domov“.

¹¹⁶ Laura na dotaz, jak se se svými kamarády na koleji seznámila.

kteře ovlivňují pohyb a setkávání lidí v nich. Ve Frankfurtu na kolejích bylo v kuchyních na konci chodby (oproti těm na Větrníku) hodně prostoru. Kromě sporáku, dřezu a kuchyňské linky zde byly také stoly, lavice a prostředí bylo často zútulněno a jaksi zdomácněno dekoracemi na zdech, které si studenti sami vytvořili. Jakoby dekorace říkaly, že tady je to místo, kde je možné se svými přáteli posedět a něco sdílet. Díky těmto větším kuchyním zde Erasmus studenti či místní studenti pořádali večerní party. Někdy Erasmus akce přilákala i místní studenty, jimiž byli z většiny studenti německé národnosti - a také naopak, Erasmus studenti zavítali na „německou party“. Kromě větších kuchyní byla na kolejích možnost zapůjčit si společenskou místnost s „barem“ určenou právě na party. Specifické prostory kolejí umožňovaly navázat styky s místními – což může přispívat k tomu, že se v zahraničí člověk necítí tolik jako cizinec a může také vnímat, že do místního prostředí začíná nějak trochu patřit.¹¹⁷ Bude řeč o tématu domova. Myslím si, že toto je také střípek něčeho, co může přispívat k tomu, že se někde mohu cítit jako doma.

Kuchyňky na Větrníku jsou malé a podobají se větrnickým pokojům v tom, že v místnosti je ulička, kde je možno projít. Kuchyň však nenabízí prostor pro setkání více lidí. Když se studenti chtějí na koleji bavit ve více lidech a uspořádat akci, nebývá to často možné – „kufrárna“, prázdný pokoj sloužící jinak také k přechodnému uskladnění věcí studentů, kam by se dalo jít a který k těmto účelům také slouží, nebývá k dispozici. Kolejní chodby jsou také úzké (ale to je na kolejích v obou městech stejné). V prostorách větrnických kolejí se mi odráží byty projektované v dobách komunismu, v nichž byl spoře řešen každý kousek místa – útlé pokoje a prostor rozsekaný na menší oddělené části omezovaly potkávání členů rodiny a jejich komunikaci (Buchli, 2002). Na jednu stranu takové pokoje mohou tlumit různá napětí tím, že každý člen rodiny má k dispozici koutek, kde může být sám a nerušen.¹¹⁸ Na druhou stranu útlé místnosti nenabízejí moc prostoru pro setkávání, tedy pro komunikaci a pobývání „spolu“. Když to dovedu do důsledků, když má být jeden malý pokoj útočištěm třeba pro dva lidi, a nejsou to sourozenci (v bytě), ale navzájem cizí lidi na kolejním pokoji, o to nesnadnější je pobyt na malém prostoru, který je společný. Jak se s takovou situací studenti vypořádávají, jsem se našla v této části práce také nastínit.

¹¹⁷ Místní studenti byli ke studentům z ciziny přátelštější (alespoň taková byla má zkušenost).

¹¹⁸ Oproti třeba domům, které v minulosti nabízely jeden hlavní otevřený prostor pro ubytování celé rodiny.

2.4. Doma: Kde je „doma“?

Uvažujeme-li o bydlení studenta v kolejním prostoru, jeho vlastním vnímání tohoto života a utváření vztahů s ostatními lidmi na koleji, je jistě neopomenutelné to, jak vypadal jeho život před jeho příchodem na kolej. Konkrétně například, zda-li byl zvyklý mít svůj vlastní pokoj, či byl se sourozencem (sourozenci) v jednom pokoji, alespoň po určitou dobu. Také je jistě důležité to, odkud člověk přichází (jaké měl doma podmínky ve smyslu rodičovského zázemí a vztahů obecně) a jaké je jeho vnímání „domova“. Od toho se dále odvíjí i vnímání toho, „kde“ je či kde se cítí být „doma“.¹¹⁹

Studenti přišli na kolej z domova a jezdívají na návštěvy domů k rodičům. Když ale respondenti vypráví a řeknou „doma“, někdy pak s dalším jejich vykládáním přijdu na to, že tím myslí „doma na koleji“. Kde je tedy student bydlící na koleji „doma“? Odpovědi na tuto otázku se různily. Markéta (22) je doma tam i tam, ale více doma u rodičů. Má tam rodinu a nejbližší lidi vůbec a chce se tam po studiích vrátit (R Markéta).¹²⁰ Laura (19) je doma stále v městě, odkud pochází (R Laura)¹²¹ a stejně tak Patrik (22) – má tam kamarády a stále by se zpět vrátil. Avšak tady studuje, a pokud si tady najde partnerku, umí si představit, že po studiích zůstane v Praze (R Patrik). Markovi (27) chybí hory, které má v místě, odkud pochází, „ted“ je doma v Praze, z čehož má „ne úplně dobrý pocit“.¹²²

¹¹⁹ Toto téma bylo obsaženo pouze v rozhovorech se studenty v Praze, proto se následující část o domově bude týkat jich. Rozhovor v době, kdy jsem byla ve Frankfurtu ještě nebyl rozšířen a uveden do konečné komplexní podoby. Musel by zřejmě asi s ohledem na zahraniční pobyt studenta vypadat trochu jinak, než rozhovor dělaný v Praze (předpokládám, že během několikaměsíčního pobytu v zahraničí se člověk na koleji ve Frankfurtu zřejmě nebude cítit „doma“). Přestože ve „frankfurtském“ rozhovoru téma rodiny a domova zahrnuto nebylo, všichni respondenti se ve vyprávění k tématu rodiny skrze své věci dostali.

¹²⁰ Markéta mi říkala, jak se „hrozně“ těší, až se vrátí domů. Ještě ale musí vydržet 4 roky, protože se rozhodla, že půjde na doktorát. Pak už se ale moc těší. Když jela poprvé do Prahy, měla „drsný zážitek“. Po cestě si v autobuse povídala s paní, která seděla vedle ní a ona se jí zeptala, jestli jede do Prahy studovat. Když respondentka přitakala, paní jí řekla: 'To už se nevrátíte.' Ta paní ji tím rozbřečela – a to si tehdy řekla, že se vrátí. „*I tačka a mamka studovali v Praze a vrátili se.*“ (R Markéta).

¹²¹ Po studiích zřejmě zůstane v Praze. Byla by to „škoda“, když už tady vystuduje školu, vrátit se zpátky (R Laura).

¹²² Kamarády má v městě, odkud pochází, i v Praze – ale v Praze jich má poměrně málo – několik dobrých kamarádů se odstěhovalo do zahraničí (R Marek).

Má tady však práci, která ho baví (R Marek). Felix (23) je doma „tady i tam“ (na koleji v Praze i doma u rodičů) – doma má harmonickou rodinu a má se kam vrátit a tady k Větrníku a tomu okolí má vztah a má tady kamarády (R Felix).¹²³ Tři nejmladší respondenti jsou doma stále „doma“. Mají tam rodinu a kamarády a jedna respondentka (Markéta) by se ráda do města, odkud pochází, po studiích vrátila. Dva další respondenti z této „nejmladší“ skupiny připouštějí, že zůstanou v Praze – Laura to tak vidí díky škole, kterou zde chce vystudovat a lepší práci, kterou by si v budoucnu přála (R Laura). Patrik neví, ale zůstat v Praze bere jako možnost, vzhledem k tomu, že nyní v Praze studuje. Kdyby si měl znovu vybrat, šel by studovat do města, kde žil s původní rodinou a zůstal by doma (R Patrik). Dva starší respondenti (Felix, 23 a Petr, 24) mají domovy „dva“ a jsou tak vlastně někde „na pomezí“.

U vnímání toho, kde jsem „doma“ by jistě mohl hrát roli věk a to, jak dlouho již bydlím na koleji, v odloučení od domova. S věkem má člověk tendenci se osamostatňovat, a odloučení může na každého působit jinak. Buď to bere, jak to je a „uvidí“, kam ho život zavede, nebo ho to stále táhne zpátky, odkud přišel, a chce dostat tomu, co si jednou slíbil a splnit si dávný sen, anebo v novém působišti již začal zapouštět kořeny a vytvořil si zde takovou sociální síť, že by se mu těžko vracelo. Roli bude hrát také to, jaké měl, případně má, student vztahy se svou původní rodinou, a zda má stále silnější přátelské vazby v původním bydlišti. No a pak jsou praktické důvody, jako je třeba práce, kterou člověk chce dělat a další možnosti vyžití.

Ve skupině „pražských“ studentů je věkově „uprostřed“ také Sára (24), ale oproti Petrovi a Felixovi je doma „rozhodně tady“ (na koleji v Praze). O domově moc nemluvila¹²⁴, a když jsem se jí zeptala (jestli se domů těší, když tam jede), zmínila jen, že „moc není těšící typ“ a že při takové cestě nevnímá jen to, že jede za rodinou, ale i obavy, zda nedojde ke konfliktu (R Sára). Domů jezdí málo a často tam jede spíše kvůli kamarádům. Medard (25) říká o svém domově: „*Těším se tam (domů, pozn. autora)*“

¹²³ Podobně to vnímá i Petr (24). Chtěl by zůstat v Praze díky možnostem (ať už jde o práci či trávení volného času; R Petr). Laura také zmínila všeobecně lepší „možnosti“ vzhledem k tomu, co se dá v Praze podnikat (kromě zmíněného výhledu na lepší práci; R Laura).

¹²⁴ O významu ticha v rozhovoru Kusá (2005) – to, co člověk ve vyprávění nezmní či zamlčí, má také svůj důležitý význam. Může jít například o citlivé téma.

brutálně, ale není to tam dobré, protože mám totálně dojebané vztahy s rodinou. (ticho) V podstatě já bydlím se sestrou a sestra moje mě nenávidí. Dokonce na mě podala žalobu. ...máme jeden pokoj společný, víš, takže to není tak úplně příjemné. Když ona chodí do práce, tak je to tak, že jsem doma a než ona přijde, tak jdu někam ven, tam se rozbiju s kamarády... a vracím se když ona už spí... je to blbé no. Ale zároveň si strašně vážím toho, že můžu být mezi lidmi, což jsem nemohl, když jsem bydlel v nějakém bytě. Ale zároveň mít stále pokoj (by chtěl, pozn. autora). Což jsem nikdy neměl. Prostě ten nejideálnější způsob bydlení je mít sám pokoj na koleji.” (R Medard). Když jsem se Medarda zeptala, kde je doma, řekl, že je jako křižák (bojovník), že kamkoli přijede, třeba na dva dny (mluvil o návštěvách svých přátel), „zapustí tam kořeny” a hned se tam cítí příjemně, ale „pořád jej něco pudí změnit působiště”. „Takže kdekoliv se pohybuju, tak každé místo z kterého odcházím, tak už tam mám vytvořené nějaké citové pouto k tomu místu, víš, že se mi jako strašně těžko odchází... a přitom musím.” (R Medard). Myslím, že Medardovo počínání kopíruje situaci, kterou má sám doma. Anežka (27) mluvila o tom, že celý život někde provizorně žije. Podobně jako bydlení na koleji, i bydlení u rodičů v dětství je vlastně provizorní, přestože si to člověk jako malý neuvědomuje (R Anežka). Na otázku, kde je doma, odpověděla, že zjistila, že „domov” je pro ni „stav mysli” (R Anežka) a z vyprávění jsem pochopila, že si jej vlastně ‘nosí s sebou’. V obou případech se projevuje jakási provizornost a „poletování” po místech, v nichž nemůžeme zapustit kořeny, anebo jen na chvíli. Oba studenti shodou okolností mají silný vztah k cestování a čas od času se na cesty vydávají.¹²⁵ Když mi Anežka ukázala, jak má uložené oblečení ve skříni, viděla jsem věci naskládané do menších papírových krabic, které když se stěhuje, jen zavře a vezme s sebou. „...v momentě, kdy chceš zvednout kotvy, a tam máš jenom pár věcí, tak je to ok, ale v momentě, kdy se máš zbavovat obrovského množství věcí ...tak je to další spousta energie, kterou marníš, někoho musíš otravovat nebo sebe otravuješ... prodáváš nebo půjčuješ nebo někde musíš najít místo, kde to skladovat... Mně se i dost líbí třeba i ta idea toho třeba i nemít stálý byt, jo, jako třeba se dostanu do věku, kdy budu chtít, jo, ale teď si

¹²⁵ Medard několikrát během rozhovoru zmínil, že se občas pravidelně vydává na výlety po známých, může to být na víkend, ale většinou se mu pobyt protáhne, než jak dopředu plánoval. Když se krátce po našem rozhovoru vystěhoval na léto a odjel domů, za pár dní na to odjel na cestu na Balkán. Vzal si s sebou pár věcí a nějaké peníze, resp. kreditní kartu. Jednou za týden či pár dní dával na Facebook o sobě zprávy, kde se zrovna pohybuje. Cestoval stopem. V rozhovoru s Anežkou se téma cestování opakovalo, v minulosti pro ni byly nejvýznamnější cesty po Americe, kde cestovala s různými přáteli, i takovými, které tam potkala. Zmínila, že ji to pořád někam táhne a až přijde „den“, zase někam pojede (R Anežka).

vem, kolik let já už žiju na koleji, kde je to provizorní, i vlastně u rodičů žiješ tak, že je to pouze provizorní, i když si to v těch letech neuvědomuješ, ale z toho hnízda ve většině případech ti lidi odejdou, takže já vlastně celý svůj život žiju v něčem, co je provizorní, co nějakým způsobem není moje. Co je moje, je ta krosna, kterou já mám na zádech a o tu se já musím postarat. Ale tohle mi vyhovuje, mít víceméně jenom jako objem té krosny, aby se s ní dalo pohybovat.” (R Anežka).

Snad i složitá či nelehká situace doma, rodinné vztahy, které nejsou jednoduché, studenta zřejmě přimějí k tomu, aby si hledal někde to „své“ útočiště, budoval si svůj „domov“. Je možné být na koleji doma? Poté, co Sára řekla, že je rozhodně doma „tady“, na koleji, dodala: „*No zase je to doma jako kdyby, ale je to tady velice nestandardní že jo, tím že je to kolej a člověk se pořád stěhuje.*“ (R Sára). Petr se cítí doma tam i tam, ale pořád je doma asi „doma“ - má tam rodinu a „*všichni řeknou „doma“, že jo. Tady se cítím tak nák jakože napůl „doma“. To je tím, že tady tě můžou kdykoliv vystěhovat, přestěhovat, že to není ten „domov“. To je místo, kde můžeš být tak dlouho... kde jsi prostě fixovaná zrovna na něco.*“ (R Petr).

*

Fairhurst mluví o tom, jak se konkrétně starší lidé vážou na své věci, které mají doma a které tento jejich domov vlastně tvoří (Fairhurst, 1999). Každý člověk má přirozeně určitou míru vázanosti na své věci - už z té podstaty, že člověk věci vytváří, přetváří a potřebuje je k životu.¹²⁶ V rozhovorech jsem téma vázanosti na věci mohla také sledovat. Například Felix a Anežka se snaží na své věci nevázat: když jsem se Felixe zeptala, co je pro něj z jeho věcí nejdůležitější, odpověděl, že asi nic, že není nic takového, na co by byl nějak vázaný (R Felix). V Anežčině vyprávění se prolínalo téma darování věci či předání vlastní věci druhému člověku, když o ni dotyčný vyjádří zájem. „*Vůbec jako je tolik věcí, které když by někdo přišel a řekl, já, mě se to líbí, můžu si to vzít, tak já mu je dám. Prostě jo, tak si to vezmi, tak službu u mě to už splnilo...*“ (R Anežka). Marek se podobně snaží na své věci nějak nevázat, a zároveň o sobě říká, že má povahu „*křeček*“ (R Marek). Člověk má přirozeně materiální potřeby, a aby ve světě přežil, musí mít „*z čeho*“. To, co člověk vlastní, tím „*je*“ (Kramer, 2004) - Kramer mluví o artefaktech domorodých

¹²⁶

O osobě v souvislosti s věcmi a vlastnictvím také Sokol (2002; 2007)

národů v Kanadě, které jsou novodobými přistěhovalci vystaveny v muzeu: „...*taking everything...and putting it all behind a little fence with a sign that says: 'This is mine. You can't look at it. You can't see it.'* That's what some museums have done to them, I guess.“¹²⁷ (Kramer, 2004: 162). Dále Kramer hovoří o tom, že člověk má vlastní zodpovědnost za to, kým je, a k čemu „patří“. V podobě svého (tradičního) vlastnictví tak člověk vlastní sám sebe: „*I'm talking about owning who we are.*“¹²⁸ (Kramer, 2004: 162). Pomocí věcí, které lidé mají, také definují sami sebe a odlišují jeden druhého či určité skupiny lidí od sebe navzájem.¹²⁹ Definuje-li člověk sebe sama, utváří či upevňuje vlastní identitu. K tomuto tématu kromě dosud zde nyní zmíněných autorů hovoří také následující autoři (které dále v práci ještě zmiňuji): v souvislosti se zabydlováním domu a utváření tak vlastního „domova“ Mehta a Belk (1991), podobně o předmětech, které si vystavujeme a které tvoří naše prostředí Hurdley (2006), o vyjádření vlastního vztahu k prostoru, který obývám, skrze dekorace Búriková (2006) nebo o zosobňování prostoru také prostřednictvím dekorování Miller (1988).

V minulé kapitole jsem se v souvislosti se soukromím zmínila o jednotlivých místnostech v domě. Prostor domu jako takový je celý ze své podstaty soukromý, a patří člověku či rodině. Soukromí úzce souvisí s majetkem a jeho vázaností k osobě: s vlastnictvím. „*Vlastnictví jako přirozené a nezbytné rozšíření osoby a součást výstavby jejího světa je tak něčím nejen legitimním, ale základním.*“ (Cassirer, 1996: 227, cit. dle Sokol 2002: 113). Sokol také uvádí, že „*Na vlastní tělo přímo navazují „věci“, jako je oblečení, zbraně nebo ozdoby – věci tak osobní... Činný, jednající člověk se pak rozrůstá do světa dál v jakýchsi soustředných kruzích obydlí a jeho vybavení, zahrady, polí a tak dále.*“ (Sokol, 2002: 113). Zde je možné pozorovat, jak člověk prostřednictvím svých věcí

¹²⁷ Překlad autora: „...*vzali všechno (bílí přistěhovalci, pozn. autora)...a dali to za drobné oplocení s nápisem: 'Toto je moje. Nemůžeš se na to dívat. Nemůžeš to vidět.'* Myslím, že tohle jim (domorodcům, pozn. autora) některá muzea udělaly.“

¹²⁸ Překlad autora: „*Mluvím o vlastnění toho, kým jsme.*“

¹²⁹ To krásně ukazuje Mauss (1999) v podobě rozboru výměnného obchodu u melanéských a jiných archaických společností. Kromě toho, že směna věcí společnost stmeluje, tak jí také strukturuje. Parkin (1999) mluví o výměně věcí mezi lidmi v koncentračních táborech za druhé světové války. Směna je morální záležitostí (podobně jako u Mause) a lidé si skrze akt směny „zařadí“ a zapamatují jeden druhého navzájem, co je dotyčný za člověka. Dochází k tvorbě hierarchií, a také odlišení, kdo je vězeň, strážce SS, anebo civilní občan žijící poblíž koncentračního tábora (Parkin, 1999).

vrůstá do světa. Zabývám se zde domovem a toto vrůstání a ukotvení právě pro člověka „doma“ shledávám jako charakteristické a to podstatné. Sokol mluví dále o vzniku domu a dostává se dál právě k lidské osobě: *„Zejména v oblastech s horším klimatem, kde je práce a vytváření zásob podmínkou přežití, vzniká potřeba pevného obydlí, soukromí a domu – bezpečného a chráněného místa, kam se může člověk kdykoliv uchýlit, kde může vychovávat děti a ukládat zásoby. Dům je tak hmotným výrazem zvládnutí a ovládnutí světa, výrazem odstupu od bezprostřední situace (třeba nepohody a zimy) a dalším stupněm lidské svobody. Je jím ovšem právě jako soukromí, a tedy vlastnictví.“* (Sokol, 2002: 113). Pozemek, který patří k domu, je obehnan plotem a pro vstup cizích osob platí pravidla, zase dle konkrétního místa, země, doby apod. Plot je hranicí mezi soukromým a veřejným. Dům svými zdmi a střechou chrání a skrývá ještě osobnější oblast vázanou k rodině, která jej obývá.

„Doma“ je místo, kde člověk může „zakotvit“. Matérii bychom si mohli představit právě jako něco, čím (například matérie těla), a zároveň v čem (tedy matérie domova, určitého místa a podobně) „kotvíme“. Medard svou zkušenost prezentuje tak, že své kořeny zapustí kdekoliv - ale jelikož jde zase dál, tak vlastně asi nikde úplně trvale, minimálně ne tak, jak je to běžné, že by na onom místě i fyzicky zůstal a pobýval. Anežka žije někde „provizorně“ většinu života. Zkušenost těchto dvou lidí je vlastně podobná – a jistě není způsobena jen tím, že koleje jsou nutně „provizorium“. Toto jejich vnímání vzniklo na základě nějaké zkušenosti, jež patrně sahá dál do minulosti a je spojena s původním domovem. Markovo „'ted' jsem doma v Praze“ značí také jakési kolísání a momentálnost, respondent tento stav sám zřejmě asi nevnímá jako definitivní.¹³⁰ Každý však má snad potřebu někde zakotvit – a zatímco Anežka mluví o stavu mysli, jelikož je pro ni tato oblast momentálně zřejmě nejlépe dostupná, a dále si s sebou nosí svou krosnu, zdá se, že Sára si své víceméně pevné místo buduje ve svém pokoji. *„Právě o to víc jsem na to háklivá, pro mě by to bylo brutální narušení soukromí, kdyby tady byla nasáčkovaná nějaká cizí bytost.“* (R Sára).

Spojené vnímání „domova“ a „provizornosti“ pramení zřejmě z celkových životních zkušeností dané osoby, konkrétně mám nyní na mysli Medarda a Anežku,

¹³⁰ Což je i v souladu s tím, jak Marek mluví o městě, odkud pochází, a Praze (jinde v textu).

přičemž zkušenost bydlení na koleji takové vnímání snad jen posílí. Přechodnost kolejí jako bydliště jaksí koresponduje s tím, že by zde zřejmě nebylo dost dobře možné trvale žít běžný plnohodnotný život. To se mi spojuje s Medardovou a Anežčinou tendencí téměř nosit svůj domeček s sebou na zádech, případně v duši. Někteří studenti se nachází v jakési rozpolcené situaci, že vlastně pořádně neví, kde jsou „doma“, protože odpovídají, že „tam“ i „tam“, ale možná více spíš na „tom“ místě. Jsou neustále někde na hranici, ale nemohou zapadnout do žádného z potenciálních „domovů“. Tato přechodnost je charakteristická jakousi nemožností „naplnění“, uskutečnění, či dotažení do konce a bytí někde celým svým tělem i duší. Provizorností. Možnost usadit se a žít „neschizofrenně“ a poklidně včetně naplnění svých přirozených potřeb, od základní potřeby soukromí tomu počínaje, je přinejmenším těžko uskutečnitelná. „Schizofrennost“ zde spatřuji ve dvou věcech: 1. někteří studenti mají časem domovy „dva“, z nichž těžko říct, který je právě tím „domovem“ - studenti se mezi nimi neustále pohybují, mezi kolejí a původním domovem, 2. samotné podmínky kolejního bydlení neustále nutí k jakési přechodnosti. V tom je neustálé pnutí, které na člověka v takovém životě působí. Nutí studenty nějakým způsobem jednat, například tak, že se snaží různými cestami si zajistit, aby mohli bydlet sami (nemít na pokoji cizí element a zajistit si trochu domácího soukromí) – to jsou fyzické a vnější projevy – anebo je může například přimět k tomu, aby si začali vytvářet domov v sobě¹³¹ – to je projev psychický a vnitřní.

Sára je doma rozhodně na koleji a své soukromí si přísně střeží: nesnesla by na pokoji někoho dalšího a „modlí se“, aby na pokoji i nadále zůstala sama. Myslím si, že čím je prostředí (kolejního) „domova“ nejistější, tím více si člověk bude mít tendenci svůj prostor chránit. Laura se zdá být oproti Sáře z respondentů na opačném konci škály. Sama by na kolejním pokoji bydlet nechtěla, to by jí ztísňovalo - a se svou spolubydlící je velmi spokojená. Doma je stále u rodičů.¹³² Doma jí soukromí jejího pokoje vyhovuje. V domě jsou také rodiče a je tam také „okolí, kde je doma“. Ač kolej není klasický „domov“,

¹³¹ Jakkoli se Anežčino vnímání provizornosti bydliště (jakéhosi neustále „provizorního domova“) a Medardovo cestování a snad neustálé hledání domova nějakým způsobem promítá i do jejich minulosti, je přítomné a je zakotveno v situaci momentálního života. Jakkoli tedy mohl proces vzniku takového vnitřního mechanismu započít již dříve, předtím, než bydleli na koleji, tento mechanismus je zde nyní aktualizovaný.

¹³² Myslím, že souvislost, že protože není Sára „doma“ u rodičů, tak je „doma“ na koleji, snad už nemusím ani dodávat.

protože člověka můžou kdykoli přestěhovat a dát mu do pokoje cizího spolubydlícího, snaží se zde Sára doma být. O to více si chrání svůj prostor před potenciálním cizím příchozím, který by zde s ní navíc měl, nedejbože, bydlet. Až si příliš zvyká, být (na pokoji) sama – vyhovuje jí to, ale ví, že je jednoduché si na to zvyknout, uzavřít se a samoty by mohlo být příliš. Laura tráví hodně času se svou spolubydlící – ať už na koleji či venku během společných sportovních zájmů. Obě chodí i zároveň spát. Spolubydlící jsou jakoby zesynchronizované. Společné chození spát je spíše výjimkou a spolubydlící se navzájem často ruší.

Nakonec bych ráda ještě navázala na Lauru, když říkala, že na koleji je v malém pokoji a kdyby tam měla být sama, bylo by to „deprimující“ (R Laura) – a propojila tuto výpověď s tím, co zde již bylo řečeno o prostoru, jeho přirozené lidské potřebě, případně jeho nedostatku, který na člověka působí skličujícím vlivem. Kamarádka na pokoji, s kterou si rozumím, může působit také konejšivým a uklidňujícím způsobem, kdy své napětí ventiluji skrze řeč¹³³ a sdílení s blízkým. Zdá se tedy, že v případě Laury je to tak, že už z podstaty podmínek kolejního bydlení vítá přítomnost spolubydlící, a nadto, když si ještě se spolubydlící rozumí, o to více času s ní zřejmě tráví. Oproti ní Sára chce určitě bydlet sama, a ať je to, kdo je to, stejně jí spolubydlení nevyhovuje. Chránění si vlastního soukromí tam, kde je člověk doma, se ukazuje jak u Sáry, tak u Laury.

¹³³ O funkci řeči v lidském společenství Barrett a spoluautoři (Barrett – Dunbar - Lycett, 2007).

3. MATERIÁLNÍ KULTURA DOČASNOSTI

3.1. Strukturace prostoru

3.1.1. Každá věc má své místo

Byla řeč o tom, že bydlení na koleji v sobě nese provizornost. Je to doba, kdy si člověk nevytváří nic až tak „trvalého“, většinou třeba nezakládá rodinu, přestože, jak jsem již zmínila, i takové případy jsou.¹³⁴ Ona dočasnost je naplňovaná už „malostí“¹³⁵ kolejního prostoru, který pojme jen omezené množství věcí. Když jsem se respondentů ptala, co si s sebou na kolej přivezli, když se stěhovali, někteří odpověděli, že „základní věci“: oblečení a nějaké papíry do školy. Ti, kteří měli první stěhování na kolej v čerstvější paměti¹³⁶, vyjmenovali zavazadla věcí, v nichž měli kromě těchto již uvedených i nádobí, počítač, prostě „všechno“. Uvědomíme-li si však, jak je pokoj velký a kolik nabízí úložného prostoru, zjistíme, že tohle „všechno“ nemůže být tak velké a že student musel nějaké věci doma přece jen nechat. Dalším faktorem, který hraje roli, je cesta na kolej. Laura doma nechala svoji opičku, se kterou spává, a kterou by si s sebou vzala, kdyby bylo plyšové zvířátko menší. Důvodem je také to, že je „velká“ na převoz. Kdyby to měla kam dát, přivezla by si sem (na kolej do Prahy) ještě různé sošky, které má dovezené z dovolených, a dárečky, které dostala od různých lidí (R Laura). Agáta ve Frankfurtu postrádala fotky, na nichž byla se svými blízkými – ve snaze kvůli převozu vytrídit všechny věci, které nebude zas až tak potřebovat, je nakonec nechala doma, přestože by se jí ty fotky do toho kufru ještě vešly, dodala nakonec (R Agáta). „*Děsím se toho, že... se teď budu stěhovat na léto a tam určitě s někým budu. Musím to změnit, praktické věci, a musím to všechno přetáhnout někam na třetí blok. Nebudu to mít kam dát – nevím, co s tím udělám.*“ (R Sára). Na otázku, co by dělala, kdyby se jí na pokoj nyní někdo nastěhoval, řekla Sára s povzdechem, že by z věcí na pokoji musela udělat skladiště.

¹³⁴ Připomíná mi to situaci lidí, kteří se rozhodnou migrovat za prací v zahraničí, přičemž stále zůstávají v kontaktu se svou domovskou zemí a rodinou. Založit si něco trvalého jako vlastní rodinu, je problematické. Přestože se články zaměřují hlavně na ženy, např. Morokvasic (2004) nebo Huang – Yeoh (2003)

¹³⁵ Tento výraz použila v rozhovoru Anežka, když mluvila o svém pokoji na koleji.

¹³⁶ Např. Laura a Patrik

Fakt sám, že člověk žije v omezeném prostoru s omezeným množstvím věcí, a některé své věci má stále třeba na druhém konci republiky¹³⁷, již člověka do jakési provizornosti života staví. Někteří studenti mají doma stále něco, co by si z domů na kolej vzali, kdyby to však nebyla kolej, ale už jejich vlastní bydlení, které není dočasné a nemůže vás kdykoli někdo vystěhovat¹³⁸, a které nabízí více prostoru. Jako byt, který má jednotlivé pokoje, kam je možné věci uložit podle toho, kam patří. Markéta se těší, až bude mít vlastní byt. Věci tam budou na svých místech tak, „jak jí to dává smysl a jak je na to zvyklá“: kosmetika bude v koupelně a ne v pokoji na polici, hrnce budou v kuchyni, knihy v knihovně – teď to tady má všechno najednou. Na koleji je málo prostoru, ale bere to tak, že to tak je (R Markéta). Sára má vzhledově, esteticky pěkný, uspořádaný pokoj. Kdyby ale měla více prostoru, který jí chybí, „neměla bych je (knihy, pozn. autora) tady dole ve skříňce, ale vystavené v polici. Celkově, máš to tu všechno tak rozstrkané, věci do koupelny máš mezi jídlem a tužky máš mezi parfémama – takže aby to tu mělo nějakou systematictější strukturu.“ (R Sára). Kdyby ten pokoj mohla změnit, místo druhé postele by měla knihovnu a také by měla více úložného prostoru, do nichž by dala věci, které se jí tam povalují (R Sára). Více úložného prostoru by kromě Sáry a Markéty ocenila například i Laura, Petr, Patrik nebo Marek. Petr by chtěl větší šatní skříň, aby neměl věci všechny dohromady na sobě, ale mohl je roztřídit, Patrik by chtěl podobně ve skříni více poliček na trička, Marek by měl skříňku na fotografickou výbavu a také prostor, kam uložit knihy, Laura by chtěla úložný prostor například na ty věci, které se hromadí na věšáku – kromě bund tam visí kabelky a tenisové rakety (z rozhovorů se zmíněnými respondenty, pozn. autora). V rozhovorech často padlo slovo o chybějícím úložném prostoru – skříňkách (uzavřeném) i policích (otevřeném). O tom, jak věci umísťujeme na povrch či „pod povrch“, ještě bude řeč.

Když člověk žije na jednom malém pokoji, případně na jeho polovině, a musí do něj vmístit všechny své věci, není to jednoduché. Tvoří se mu kupy a hromady a pak častěji něco hledá. Studenti na koleji mívají často věci seskupené dohromady v zajímavých kombinacích. Patrik má vedle postele v malé otevřené skříňce sáčky a igelitové tašky, olej

¹³⁷ V případě „pražských“ studentů

¹³⁸ O neustále přítomné možnosti nárazového stěhování mluví v rozhovorech například Petr a Sára.

a na tašky odkládá rohlíky. Často na stolech studentů člověk najde mix věcí, které vůbec nejdou k sobě. Bývá tam odloženo všechno: pracovní papíry (většinou do školy), časopisy, nádobí (ať už umyté či použité a odložené, jelikož kuchyňka je z ruky), jídlo, telefon, kniha, ozdoba do vlasů, hrnek s čajem, a další, a k tomu tam stojí počítač. U jednoho studenta jsem na stole viděla (vyprané) ponožky vedle pánvičky s jídlem a na posteli bylo další nádobí.¹³⁹ Nádobí někteří také běžně odkládají na okno. Zkrátka kamkoliv, kde je zrovna místo. Anežka, protože chce mít knihy, které si půjčila z knihovny, venku, každý den přemísťuje z postele na židli, večer, když jde spát (R Anežka). Přemísťování věcí na kolejním pokoji z důvodu nedostatku místa je dost běžné, a tak v nich vzniká chaos. Juraj připomněl, že se naučil věci, které nepoužívá a nepotřebuje, zbavovat, protože pak se ten pokoj nedá uklidit. Je to pak jen o neustálém přemísťování věcí, které se zkrátka uklidit nedají (vzpomíná na zkušenost z domova; R Juraj).

3.1.2. Strukturace prostoru a činností

Člověk je přirozeně zvyklý si svůj prostor kolem sebe nějak strukturovat a nejen podle funkce (ale například také z estetického hlediska) umísťovat do tohoto prostoru své věci. Dle toho, kde se nacházejí v prostoru různé věci a v různých pomyslných sektorech pokoje (či lépe právě bytu), tráví člověk svůj čas, jiným způsobem. Od toho je koupelna, kde se člověk sprchuje a čistí si zuby, pracovní stůl v pokoji, kde si člověk může něco psát, rýsovat či kutit – třeba vyřezávat a slepovat modely letadel. Na posteli se běžně spí a je to prostor intimní a osobní. Proto mají rodiče svou ložnici a děti svůj pokoj. Děti mají v pokoji často i hračky, jelikož jsou malé a hodně času tráví hraním si. V kuchyni se vaří a u jídelního stolu se běžně jí. Někdo jí třeba u malého stolku v obýváku, protože je zvyklý se u jídla dívat na televizi. Ale nevezme si běžně jídlo do pracovny, kde právě odeslal mail. To se však na kolejích běžně děje. Student jí často u počítače a čte si při jídle zprávy, dívá se na seriál, vyřizuje maily nebo s někým komunikuje po ICQ a talíř s jídlem má položený na pracovních papírech. Dojí a na stejné židli u stejného stolu i počítače pokračuje v práci.

¹³⁹ S ním se mi nepodařil dohodnout termín rozhovoru, takže plánovaný rozhovor nakonec bohužel neproběhl.

Markovi vadí, že nemá oddělený prostor, kde by mohl pracovat, od prostoru, kde „žije“ a relaxuje. Ani paravan by nijak do pokoje dát nešel podle toho, jak je zařízen a jak je malý, aby prostor rozdělil. Snaží se tedy pracovní povinnosti z většiny udělat opravdu když je v práci. Někdy to nejde a o víkendech musí něco psát (R Marek). Oddělením a strukturováním prostoru v domě, bytě či místě, kde člověk žije, člověk dosáhne také rozdělení času a aktivit. To zmiňují Madigan a Munro ve svém článku o oddělení prostoru v domácnosti (Madigan – Munro, 1999). Kolejní podmínky to však neumožňují. Studenti, kterým vadí u stejného stolu jíst a pracovat, si také berou jídlo do postele. O tom, jak strukturace prostoru a umístění věcí v něm ovlivňuje život a vztahy, se člověk může dočíst také v článku od Urety. Ten mimo jiné ukazuje, jak například umístění televize v ložnici může negativně ovlivňovat komunikace mezi manželi (Ureta, 2008).

Zde se tedy dostáváme od strukturace prostoru (v němž člověk žije, nejlépe viditelném v bytě či domě) ke strukturaci času (který člověk v tomto prostoru tráví, tedy jeho činnosti) – ovlivňují se navzájem oběma směry. Dle svých potřeb a toho, „jak“ chce žít, si (v ideálních podmínkách) člověk vybere vhodný byt (či dům) a dle těchto potřeb a představ si jej také zařizuje a uzpůsobuje tento prostor sám sobě. A zpětně prostor, v němž žijeme, ovlivňuje a do velké míry určuje, „jak“ v něm budeme žít (náš pohyb, aktivity, možnosti) a jak se zde budeme cítit. Tento prostor je nám zároveň k dispozici, cosi nám „umožňuje“, a zároveň naše možnosti ohraničuje. Budeme-li žít například v bytě, můžeme své činnosti nějak oddělit, přičemž zase malý prostor kolejního pokoje svádí či nutí k tomu, že se mé činnosti začnou překrývat (viz. Markova zkušenost či příklad s jezením u počítače¹⁴⁰).

Kolejní pokoj není byt a věci v něm uložit odděleně, uspořádaně a ještě aby to vypadalo pěkně, často není možné. U jídelního stolu, kde si může člověk odpočinout mezi prací, vypnout a zrelaxovat, se zde člověk tedy také nenají. Je to levné bydlení na přechodnou dobu studií a v podobném by se dlouhodobě asi těžce žilo. Doby, kdy dům měl

¹⁴⁰ I když má člověk pro sebe celý byt a jídelní stůl, může se rozhodnout posnídat u počítače, ať už je to z důvodů řekněme časových, anebo těch, že nevydrží jíst „v klidu“ a musí při tom něco dělat, přičemž počítač bývá pro některé ideálním lákadlem – ale na pokoji na koleji má člověk jen jeden poměrně malý stůl, kde obvykle stojí i počítač. Když byl zmíněn počítač jako ono „lákadlo“, dalším takovým je televize – ta nevyžaduje tak velkou aktivitu, bývá také umístěna v každé druhé restauraci, případně pak doma v kuchyni či místě, kde se jí, a konec konců kdekoliv po bytě. To už bychom se dostali k dalšímu většímu tématu, o němž více třeba právě Ureta (2008).

jednu místnost, v níž žila celá rodina (někdy i s dobyt看em) a dělalo se zde vše, již dávno minuly. Paralelně se vykonávaly různé činnosti v jeden čas a soukromí moc člověk neměl. I dnes však podobně žijí chudé rodiny prakticky kdekoli na světě. Nyní mi nedá s pousmáním nad tímto srovnáním a lehkou nadsázkou nedodat: a jelikož je student „chudý“, žije často ve skromných podmínkách na koleji.

3.2. Zabydlování prostoru: dekorace a věci

3.2.1. Zpřítomnění sebe a blízkých druhých

Studentské koleje jsou tedy pro bydlení¹⁴¹ poměrně specifickým prostorem. Kolejní ubytování nabízí stejné pokoje. Odlišují se jen tím, který má více či méně oprýskaný nábytek (či nábytek naopak nový¹⁴²) a v kterém je jak vymalováno. Minimálně vzhled v rámci jednoho kolejního bloku je jednotný (a v rámci koleje v zásadě podobný). Většinou jsou stěny oprýskané a působí „špinavě“, jako u Petra na pokoji (R Petr). Občas je nějaký pokoj barevně vymalovaný – toť pozůstatek jednoho z bývalých obyvatelů pokoje a jeho snahy zvelebit si své kolejní „hnízdečko“. Pokoje jsou jinak jeden jako druhý. Stejný nábytek¹⁴³ stejně umístěný, stejně velký pokoj ve tvaru „nudle“, jehož „nudlovitost“ ještě podtrhuje uspořádání nábytku, nejčastěji stejně „nevymalované“ šedobílé stěny s fleky po odlepených plakátech a pohledech. Když je kolej prázdná, působí stroze, až smutně a děsivě. Ale zároveň velmi uniformně. Jakmile se však do ní nastěhují studenti, každý si svůj prostor začne „obývat“ a vnášet do něj něco „svého“.¹⁴⁴ Svého a „živoucího“ - věci

¹⁴¹ Neustále používám slova „žít“ a „bydlet“. Na koleji studenti spíše „bydlí“ než „žijí“. To je vyzozorované z jejich vlastního vyjadřování (a nejen jejich, ale asi vyjadřování v mluvě obecně) a když člověk řekne, že „žije“ na koleji, posluchač má tendenci se tomu vyjádření smát (z vlastní zkušenosti). Asi je cítit ten rozdíl, i to, k čemu se toto vyjadřování prakticky váže (tj. o čem je zde v této práci řeč).

¹⁴² Záleží dle kolejního bloku, v jakém je stavu. Oprýskanost je však na Větrníku typická a studenty běžně komentovaná. Je však nutno dodat, že v posledních letech, kdy koleje prochází postupnou rekonstrukcí, se stav pokojů dost zlepšuje.

¹⁴³ Tedy minimálně v rámci jednoho kolejního bloku. Na jednotlivých blocích může být nábytek buď starý či nový.

¹⁴⁴ O uniformitě a potýkání se s ní mluví Búriková (2006) v případě au-pair (k tématu uniformity studentských pokojů se ještě v práci dále znovu dostanu). O provázaném tématu

jsou svědky dnů a životních událostí svých majitelů, jsou jimi přetvářeny či je jim dáána funkce a místo - „žijí“ paralelně se svými majiteli. Prázdné kolejní pokoje „ožívají“. Anežka: „*On ten výdech asi nastane doslova, když se odnesou věci, to je zajímavé, že by člověk řekl, že když tady ty věci jsou, že ten prostor je menší, ale to vlastně si uvědomuju ten svůj pocit, že když ty věci odneseš a je to tady zase prázdné, jako když odcházíš nebo když přicházíš, tak ten prostor je takový divný a on je divný proto, protože není nadechlý, prostě je vydechlý a ty ho vlastně tím, jak tam do něho vstoupíš a dáš tam jako sebe a rozmístíš ty věci, rozestavuješ se tam, jak vlastně okolíkováváš prostor, vlastně svoje území jako kdyby, tak tím ten prostor se i nadýchává....nadýchává tebou...*” (R Anežka).

Každý student si prostor pokoje, do něhož se nastěhuje, ještě sám nějak dotváří. Pokoje jsou jeden jako druhý – ale tím, co každá osobnost do svého pokoje vnáší, se pokoj stává specifickým a jedinečným prostorem života „individuality” (či spíše často dvou individualit) a sám se tak začne od ostatních pokojů odlišovat. Je zde neustále řeč o provizornosti, kterou je kolejní bydlení „nasáklé”. Anežka mluvila o tom, že bydlí v něčem, co není její.¹⁴⁵ To, do jaké míry jsou studenti ochotni do svých pokojů investovat¹⁴⁶, s onou provizorností života zde souvisí. Medard, Felix, Laura i Anežka mi řekli, že by si pokoj vymalovali, ale že se jim nechce. Dělaloby to nepořádek¹⁴⁷ nebo se dotyčným nechce investovat finance, čas a vlastní energii do pokoje, z kterého se zase odstěhuje (R Anežka). Tak to stačí.

Felix má na stěně barevné šátky, protože má rád, když je to v pokoji barevné - bílé stěny jsou studené a neosobní. Jeden šátek si koupil a jeden dostal od dobrého kamaráda, kterého zná ještě ze Slovenska. Medard má na stěně také barevný šátek a plakát. Plakát je z filmu Past a je na něm Sean Connery a Catherine Zeta-Jones. Dal si jej na stěnu, protože se mu plakát líbí - ty dva považuje za „dokonale krásné představitele obou pohlaví”. Plakát má z kina, podobně jako spoustu dalších, chodí tam často a spoustu filmů vidí zdarma a ve

zabydlování a personalizování domova rovněž Mehta a Belk (1991).

¹⁴⁵ Podobně Búriková ve svém článku píše, že au-pair žijí v něčem, co není jejich. Není to jejich domov, ale prostor, který jednoduše „využívají“ (Búriková, 2006)

¹⁴⁶ Podobně Búriková (2006)

¹⁴⁷ „*Kdyby byla taková odhodlanost na malování, to dělá bordel a člověku se nechce, to si radši polepím nějakými plakáty..*” (R Medard).

chvíli, kdy přijdou do kin.¹⁴⁸ Odkud má šátek? „Z jednoho etno-obchodu, kde kdysi dávno pracovala jedna moje dobrá kamarádka.... a já jsem jí chodil pravidelně navštěvovat a to jsme tak vždycky seděli a žvanili a pravidelně pokuřovali a měli tam ještě jeden, který měl místo zelené a žluté, červenou a modrou, a já jsem si říkal, že si ho koupím a že si ho dám na stěnu a asi tři roky jsem to neměl nikde, měl jsem to tady v tom peřináku..a jednou jsem se nasral a povídám, někam ho nalepím¹⁴⁹ a dal jsem ho tady. Tak mám takovou vzpomínku. ...mně se moc líbí. Jak je to v pokoji jen bílé, tak je to takové neosobní. ...mám koberce, mám to domácíky zařízené, ale jak je to bílé, tak je to takové chladné..ale i když je ten pokoj i úplně obyčejně rozmístěný (nábytek, pozn. autora), ale je vymalovaný, tak je to najednou strašně teplé, víš, třeba na žluto.” (R Medard).

Markéta má na stěně nad postelí dekoraci, kterou si sama vyrobila. Natahala na stěnu provázky, cik cak – a na nich jsou zavěšené fotky, pohledy, přáníčka a ručně vyrobené ozdoby. Na stěně má přáníčko od nejlepší kamarádky, kovového andělíčka od jiné kamarádky, ozdůbku, co jí vyrobila sestra, papírové hvězdičky, co dělala babička autistického chlapečka, kterého hlídala, přání od maminky, nebo taky pohledy, co si přivezla z cest – Londýn, Říp. Těch přáníček a podobných věcí je moc a ví, že to jednou bude muset vyhodit, že se jí to tam všechno nevejde – ale teď tam místo je, tak to tam má. Když něco takového dostane, tak se jí to nechce vyhodit. Vedle instalace visí na stěně kytara, na kterou Markéta občas hraje. Má ráda hudbu. Nad instalací jsou také fotky hor vytrížené z kalendáře. O těch respondentka nehovořila. Na provázcích na boku skříně hned u stolu po pravé ruce má barevně okopírované rodinné fotky: své rodiče, sebe s celou svou (širší) rodinou a na poslední sebe se svými dvěma kamarádkami. Poslední fotka je napůl překryta papírem A4, kam si úhledně vypsala nápady, co můžou dělat s rodiči o víkendu - příští týden totiž přijedou na víkend do Prahy. Moc se těší. Na provázkovém žebříčku má také zápisky ke skautu, které použije - je to zpětná vazba lidí, co jí napsali, co by se dalo dělat ve volném programu. Nahoře vlevo má také připnuté přání od babičky a pod ním keramickou ozdobu, co dostala od mamky.

Marek má v pokoji na stěnách dvě menší dřevěné nástěnky. Na té nad psacím

¹⁴⁸ Medard je studentem filmové vědy a píše recenze na filmy (pracovně).

¹⁴⁹ Šátek je opravdu nalepený lepicí páskou ke stěně těsně pod stropem.

stolem má připnuté pohledy z výletu v Norsku, kde byl s kamarády. To byla vydařená cesta, kde se ze známých, s kterými jel, stali jeho blízcí kamarádi. Jeden z pohledů na nástěnce má od kamarádky, poslala mu ho z Paříže. Na nástěnce, která visí dočasně nad postelí.¹⁵⁰ Má tam pohledy, co mu poslali kamarádi, fotky z tábora a ozdobu, kterou vyrobila jeho sestra a dala ji na dárek, který mu dala. Pak tam má starou studentskou legitimaci s vlastní fotkou. Podotkla jsem, že na ní vypadá trochu jako Marek Eben. Na to Marek zareagoval a vyprávěl, jak hráli na gymplu s kamarády divadlo a při jednom vystoupení přišel na jeviště a z hlediště se ozvalo – já nevěděla, že tady dnes hraje Eben. Respondent se smál a pak dodal, že si tam tu legitimaci dal, protože na ni nevypadá úplně nejhůř, a tak si ji schoval. Na nástěnce má také formuláře k vyplnění dovolené – z praktických důvodů – „aby to nezapadlo“. Když to bude potřebovat, tak to vyplní. V práci má také nástěnku - připíná si na ní to, co chce ještě dohledat k rozpracovaným projektům (R Marek).

V Petrově pokoji na stěně vpravo stojí na polici docela velký obraz. Je na něm malba a obraz je opřený o stěnu. Ve stěně už je hřebík, ale níž, a tak obraz nebylo možné pověsit a jeho spolubydlící ho postavil na polici. Je to jeho obraz. Když Petr sedí u svého stolu, má obraz nad hlavou. Sedí-li oba spolubydlící u stolu, sedí k sobě téměř zády, jen spolubydlící je o něco blíže ke dveřím, než Petr (takže vzniká nějaký prostor k pohybu). Na stěně vlevo je menší zasklený černobílý obrázek, a vedle něj asi stejně velký barevný kalendář s ženskými akty. Obrázek je Petrova spolubydlícího a kalendář dostali od kamaráda. Když sedí Petrův spolubydlící u stolu, má obrázek vedle stolu vpravo. Kalendář oba spolubydlící pověsili oproti obrázku blíže k oknu a když si člověk lehne na postel, dívá se na něj. Jelikož mají studenti přiřazeny obě postele k sobě tak, že tvoří letiště, leží vedle sebe – na kalendář tedy vidí oba dva. Však to byl také dárek pro oba a dostali ho dohromady (R Petr).¹⁵¹ V okýnku dveří jsou 4 černobílé ženské akty, jak říká Petr

¹⁵⁰ Markův spolubydlící se vystěhoval a Marek si zajistil, aby mohl bydlet na pokoji sám (neřekl, jak a už jsme se k tomuto v rozhovoru nevrátili, pozn. autora). Poté si stůl přestěhoval ke dveřím ke stolu druhému. Nyní tvoří oba stoly jeden velký stůl. U protější stěny jsou obě postele, odděleny skříňkou. Tam, kde je nyní dočasně druhá nástěnka, měl Marek původně svůj psací stůl (a toto je jeho první nástěnka). Druhou nástěnku, kterou má nově pověšenou již nad stolem, má po sestře, která se odstěhovala (také z kolejí a zřejmě na léto domů, pozn. autora) – bylo mu líto ji dávat do kufrů, tak si ji sem pověsil (R Marek).

¹⁵¹ Umístění by mohlo být i náhodné, avšak tahle souvislost se docela nabízí a připadá mi zajímavá i logická.

„umělecké“ akty. Jsou poskládány tak, že právě vyplňují okýnko. Ty tam dal on a přinesl si je z bývalého pokoje, kde obrázky také byly v okýnku a byly tam už než se do pokoje nastěhoval. Dal si je tady na dveře, protože „je to hezký“. Když jde člověk ráno do školy nebo do práce a podívá se, je to příjemné. Zároveň plakátky slouží jako „zatemnění“, aby jim tam nikdo neviděl (R Petr). Za policí má Petr zastrčené pohledy: jeden mu poslali kamarádi z Chorvatska a jeden jiní dva kamarádi – jeho spolubydlící a ještě jeden kamarád z koleje, když byli v Řecku. Vedle nich jsou zastrkané vstupenky z koncertů.¹⁵² Z hudby má rád Petr všechno, ale ne metal. Třeba chill-out nebo drums s jazzem – je to uvolňující a tahle hudba neruší, dá se při ní i pracovat. Hudbu, kterou poslouchá, si vždy vybíral sám, léta si ji hledá (hlavně na internetu).

V Patrikově pokoji je vlevo na stěně kalendář se závodními koněmi z minulého roku. Patrik řekl, že to je tu ještě po Ľubovi, jeho kamarádovi a bývalém spolubydlícím. Na toho v rozhovoru několikrát vzpomínal, že se mu s ním dobře bydlelo, „pokecali si, byla sranda“ a trávili společný čas ještě s dalšími kamarády. Cédéčka na zdi u dveří tam dal tenkrát taky Ľubo. Patrik nemá na stěnách žádný další plakát nebo obrázek. Dal by si tam možná nějaké plakáty (ukázal na stěnu, kde visí starý kalendář a na protější stěnu k oknu, do místa, kam se dívá, když leží v posteli) a doplnil – to aby na ně viděl, když usíná. Nějaké „baby“ nebo auta. Ale nevadí mu to, že nemá plakáty. S plakáty by to tam bylo pestřejší, ale nedal si je tam. Ani doma neměl plakáty. Doma však ve svém pokoji většinou není a většinu času tráví v obyváku, kde si čte nebo se dívá na televizi. Jeho pokoj je jako jediný pokoj v bytě průchozí, chodí tama brácha. Jako malí měli zadní pokoj s bráchou a v tom pak zůstal bratr, koupil se mu nový nábytek a koberec, má velký rohový pokoj – a on si vzal ten menší pokoj. „*Já jsem se tam nikdy nezdržoval jako... jen když jsem šel na počítač.*“ Nemá potřebu být v pokoji (R Patrik). Možná ani proto neměl doma v pokoji Patrik žádné plakáty.

Na dekorování vlastního prostoru lze pohlížet tak, že se člověk s prostorem jaksi „sbližuje“ či lépe identifikuje. Podobně o tom píší autoři jako Búriková (2006), Hurdley (2006), Mehta a Belk (1991), Ureta (2008) a další. A nejde jen o dekorování. Po nastěhování do nového domu si jej jeho obyvatelé postupně zabydlují. Vyskládávají si do

¹⁵²

Vstupenky i pohledy jsou v policí upevněny tak, že jsou vidět.

něj své věci a tak se dům postupně stává „jejich“.¹⁵³ Zde bych ráda připomněla, jak Anežka mluvila o tom, když člověk (při nastěhování) přijde do prázdného pokoje a začne tam dávat své věci a „rozestavovat se tam“ (R Anežka). „*I na jiným pokoji, když se přestěhuješ, tak si všechno uspořádáš. Ale když jsem pořád tady, tak pořád vím tak ňák, kde co mám. Že je to takový, příjemnější.*“ (R Petr). Petr vysvětlil, že ten pokoj se stane „tvým“ prostě až časem. A ten pokoj dělají „jeho“ pokojem ty věci, co jsou kolem a jsou vidět, třeba ty na poličkách¹⁵⁴ (R Petr). Z prázdného, surového a neosobního prostoru, čistě neutrálního, jenž nabízí jen holé stěny, se stává osobní a „jejich“ hlavně prostřednictvím „jejich“ (tedy „osobních“¹⁵⁵) věcí, které v prostoru získávají své místo.

3.2.2. Zpřítomnění 'života'

Když jsem se ptala Petra, které věci (tady na pokoji) jsou pro něj důležité, vyjmenoval pár věcí a pak řekl, že důležité jsou také „*ty věci, co ti dělají v pokoji to 'pohodlí'. ... To jsou takové blbosti... Nevím, to jsou takové věci, že tady mám spoustu céděček a časopisů, že to vypadá, že tady i něco dělám občas. Mám tady nádobí špinavý, který ukazuje, že tady nějak žiju (s humorem, pozn. autora).*“ Dále o těchto věcech: „*Takový věci, který potřebuju jednou za rok, ale jsou prostě tady. Poličky jich mám plný. ...je to něco, co máš a někam to odložíš, prostě neschováš to hned, nezavazí ti to nějak jako, že jo. (A proč to neschováš?) Nevím, jsou tu ty police – a je to lepší, než kdyby to bylo tak ňák, čistý.*“ V policích má Petr „*nářadí, knížky... nářadí třeba na kolo... sadu imbusáků, olej, spousta káblů, duše, kdybych náhodou píchnul...*“ (R Petr). Daniela se dívala na své dekorace na poličkách – byly to drobné věci jako třeba keramická zvířátka a ozdoby, které dostala od svých kamarádů a o některých z nich mluvila i jako o „*talismanech*“ - a řekla, že má ráda, když to v pokoji vypadadá, jako když „*se v něm žije*“ a ne aby to tam bylo „*prázdné*“ (R Daniela). Naše věci nám tvoří jakousi kontinuitu mezi

¹⁵³ Mehta a Belk tento proces ukazují na příkladu svého výzkumu o imigrantech ve Spojených státech, kteří přišli z Indie. Autoři se soustředují na oblíbené věci těchto lidí (Mehta – Belk, 1991).

¹⁵⁴ Viz. následující odstavec.

¹⁵⁵ „Osobní“ je něco, co se váže k určité „osobě“. Jsou více či méně „osobní“ věci - v tom, co je jak a moc osobní, je vždy určitá míra.

minulostí, přítomností a budoucností (Chapman, 1999).¹⁵⁶

Věci, kterými se obklopujeme, nás tedy nejen ukotvují v prostoru (máme je kolem sebe, v domě, kde bydlíme), ale i v čase – dávají nám tuto orientaci a „zakotvení“. Protože jsou plny významů, emocí a zážitků – kdyby byly „prázdné“, právě přinesené z obchodu – nic bychom s nimi nezažili, nefungovalo by to tak. Člověk má asi tedy přirozenou tendenci vyplňovat „prázdnotu“ kolem sebe – tím „živoucím“. Vypadá to, že to mu dává pocit náležitosti, toho, že někam patří, a také vědomí řádu. Hurdley píše o tom, jak vyplňování prázdnoty (například pověšením obrazu na zeď, kde je volné místo, které na nás působí prázdňě a nutí nás, abychom jej vyplnili) je vlastně vytváření řádu (Hurdley, 2006). A tedy přeneseně jistoty (ve světě, v němž žijeme): zde se kruhem dostáváme zpět k onomu „zakotvení“. „...člověk není...nezávislé „bytí“, pouze „vržené“ do světa, nýbrž...je do něho od samého počátku zapleten. Vrstvá do něho svým tělem, které ostatně i vidí jako věc mezi věcmi.“ (Sokol, 2002). V tomto momentě se vracím k tomu, kdy Sokol hovořil o tom, jak na tělo člověka navazují věci a tak je člověk „vrostlý“ svým tělem i těmito věcmi do okolního světa. K řádu, o němž byla před chvílí řeč, se ještě dostanu ke konci práce slovy Douglas.

Markéta se těší, až bude bydlet ve svém bytě, kde bude mít knihovnu a knihy budou v policích, prostě „na očích“. Ty věci, co má člověk kolem sebe a „na očích“, nějak „utvářejí“ jeho osobnost, jsou kus „jeho“. Zůstanu ještě na chvíli v této teoretické a lehce abstraktní rovině: že jsou věci (a významy v nich) kusem, částí onoho člověka, vnímám dvěma směry: přicházejí zvenčí a stávají se jeho částí - a zároveň vycházejí z „něj“. Člověk je tvůrcem věcí i významů či idejí v nich – a ty zase zpětně utvářejí jej. Mé věci symbolizují či odrážejí „mne“ i „druhé“, jak ukazují například Mehta s Belkem (1991). To se zde snažím na praktických příkladech ukázat.

¹⁵⁶ Z rozhovorů s některými studenty jsem také zjistila, že jsou věci, kterých se člověk má tendenci „zbavit“, jelikož už nezapadají do jeho světa, něco se změnilo a tyto věci už jsou minulostí, která je uzavřená. Kromě Sáry a jejího plakátu, o němž bude ještě řeč, bych mohla hovořit o dalších případech. To už je ale nad rámec této práce.

3.2.3. Věci a interpretace významů

Když se stěhuju - přijdu do prázdného pokoje a uklidím si tam, mohu si začít vybalovat své věci. Běžně si člověk asi začne napřed vyndávat a ukládat věci typu oblečení a další praktické předměty. No ale kdo ví? Možná si někdo napřed na stěnu pověsí obrázek, aby se mu lépe vybalovalo. A já začnu tady. Vráťím se zpět k dekorování pokoje, zde v práci konkrétně k části, kde jsem uvedla příklady pár studentů a popsala, co si dali na stěny. No a když už jsem u stěn, zmíním se znovu i o malování.¹⁵⁷

Na tom, co si dávají studenti na stěny svého pokoje, pozoruji dvě základní tendence: tendenci si svůj prostor zdobit a „opečovávat“ – a na druhé straně i opačnou tendenci nedekorovat (a to včetně malování stěn) či neinvestovat do prostoru své úsilí, příliš „se tam nevkładat“. Napřed si budu všimát tendence první zmíněné a toho, co v „dekorování“, podobně jako věcech obecně, lze sledovat.

Předměty, jimiž si studenti zdobí svůj prostor¹⁵⁸, mají vztah k minulosti toho člověka, k sobě sama a tak i přirozeně dále k jeho blízkým lidem, kamarádům, rodině – jsou hmotnými nositeli těchto idejí.¹⁵⁹ Markéta má na stěně spoustu přáníček, ozdob a pohledů, které má od svých kamarádů nebo blízkých rodinných příslušníků. Když jsem se Markéty ptala, proč si jejich fotky nedala taky na stěnu nad postel, řekla, že už tam nebylo místo, a pak dodala, že se na tu stěnu nedívá a když sedí u stolu, tak má fotky vedle sebe a vidí na ně. Marek má na nástěnce pohled od kamarádky, ozdobu od sestry, fotky z tábora, na druhé nástěnce pohledy z vydařeného výletu v Norsku se svými kamarády a ještě jeden pohled od kamarádky. Medard má v pokoji také nástěnku: na ní jsou kromě vstupenky z koncertu festivalu pražského jara také pohledy z výstav malířů a fotografů a výstřížek z časopisu s fotkou ženy (jejíž jméno se nepokoušel zjistit, jelikož by jí to ubralo z kouzla; R Medard). Je tam také pohled, který mu poslala kamarádka a který z Chorvatska do Prahy putoval 18 měsíců (R Medard).¹⁶⁰ Na stěně má Medard šátek z obchodu, kde pracovala

¹⁵⁷ Koneckonců, „malovat“ pokoj se anglicky řekne „*decorate*“.

¹⁵⁸ A ukážu později, že nejen předměty pro dekorování, jak již bylo ostatně naznačeno.

¹⁵⁹ Opět uvidíme, že škála idejí, jež předměty těchto osob v sobě nesou, je širší, než že by se ideje týkaly pouze blízkých lidí a rodiny.

¹⁶⁰ K pohledu se váže humorný příběh, kdy se následně kamarádi kontaktovali v jinou dobu,

jeho výborná kamarádka a hodiny tam spolu vykládali. Felixovi na stěně visí šátek, který dostal od jednoho z nejlepších kamarádů. Petr má v polici pohledy, které mu poslali kamarádi a Patrikovi v pokoji na stěnách zůstaly dekorace po jeho nejlepším spolubydlicím.¹⁶¹ Když jsem se ptala Petra, proč má v polici zastrčené vstupenky, řekl, že je to fajn, podívat se a vzpomenout si na ten den (R Petr). Medard má v šátku z obchodu, kde pracovala jeho dobrá kamarádka, také „vzpomínku” - o jejíž přítomnosti v prostoru pokoje zde v obou případech jde. Medardovi se líbí, že je jeho šátek barevný a nechtěl by neosobní bílé stěny. Domácké prostředí mu dotváří koberce, které má na zemi. Podobně jako Sára nemá rád, když na ně někdo šlape v botech (R Medard). Na dveřích má Medard plakát s Davidem Bowiem – dostal jej od kamaráda, který ho pro něj schoval, protože tušil, že se Medardovi bude líbit. Měl pravdu - plakát je hodně pestrý a Medard má velmi rád barvy (R Medard).

Anežce naopak bílé stěny úplně vyhovují. „Bílá” je pro ni „čistá” a nerušivá. Nechtěla by v pokoji žádnou teplou barvu, to by zmenšovalo prostor a pocitově zahřívalo – a to ona nepotřebuje. Kdyby uvažovala nad barevnými stěnami, už by si stěnu raději natřela na chladivou světle modrou. Prostor musí „dýchat” a musí to v něm „proudit”, proto má často otevřená okna, čímž onen prostor i zvětšuje – a má v pokoji čerstvý vzduch. Vydýchané teplíčko by nesnesla, to se raději přiblíkne (R Anežka) „*Bylo by lze to tu doplnit plakátama, ale ty to opět zmenší, ty tomu musíš zase věnovat nějakou práci a pak se na to musíš pořad dívat. Já rozhodně nejsem typ, který si tady bude dávat nějaké idoly. Tady mám Zdeňka Hajného...*” (R Anežka). Plakát od Z. Hajného je položený na polici a Anežka přemýšlí, že by si ho dala na dveře. Jejím spolubydlicím je to prý jedno, ptala se ho na to. To, že by ten plakát byl na dveřích, by neslo symbolický význam vstupování do „jiného světa” (který je na plakátě vyobrazen) a v realitě vystoupení z pokoje na chodbu. Tato symbolika se Anežce líbí (R Anežka). V této symbolice spatřuji zvýraznění „dveří”, jež jsou přechodem z „domu” do vnějšího a cizího světa – že by příprava na tento přechod a jeho usnadnění, podobně jakou funkci měly přechodové rituály?¹⁶² K čistotě a příjemné

než bylo očekáváno.

¹⁶¹ S Ľubem se Patrik zná už ze střední školy na Slovensku, odkud má dodnes nejbližší kamarády. S Ľubem se mu bydlelo nejlépe (R Patrik).

¹⁶² Jak o nich píše Gennep (1997).

„nerušivosti“ právě „bílých“ stěn patří zřejmě i to, že na nich nejsou plakáty s idoly, jak Anežka doslova řekla. Najednou by měla v pokoji další „lidi“, jejichž přítomnost by jí možná rozptylovala více, než by si přála.¹⁶³

*

Na příkladech pozoruji, že dekorace, jimiž se respondenti obklopují, mají sami často spojené se svými kamarády, rodinou a pěknými chvílemi, na něž mají vzpomínky. Takto mají tyto vzpomínky na ony chvíle a lidi ve svém pokoji jakoby stále ve vzduchu kolem sebe. Pohledy, šátky a jiné věci jsou studentovi stále na očích a to, co má „v nich“, je pro něj takto „aktualizované“. U Anežky jsem na „dekoraci“¹⁶⁴ spojenou s rodinou nenarazila a její případ je také zajímavým příkladem zase jiné a jedinečné individuality. Anežka však ve svém pokoji má věci, které s rodinou poměrně silně spojené má.¹⁶⁵

Laura se přistěhovala ke spolubydlící (dočasně, na léto) a na stěnách pokoje již byl plakát a nějaké ozdoby, které tam dala její spolubydlící se svým bývalým přítelem, s nímž pokoji předtím bydlela. Dost blízko u okna, vzadu v pokoji vlevo je na stěně nalepený plakát s Orlandem Bloomem. Je Lauřin. Ptám se, proč si ho dala tam – a respondentka mě uvedla do obrazu, že jinde už nebylo místo, když sem přišla. Orlando se jí líbí jako muž a má ráda filmy s ním. Plakát si vezme s sebou i domů na Slovensko, kam pojedou asi na měsíc, a pak si jej odveze zase zpět – vozí si jej stále s sebou (R Laura). Idol, který by si Anežka v pokoji nevylepila, má zase Laura. Všimněme si téměř neustálé přítomnosti jejího oblíbeného plakátu – nebo herce?

Medard má i přes svou „křižáckou povahu“ na pokoji domácí koberce a bílé

¹⁶³ Hurdley zajímavě píše o prázdnotě také jako o zachování čistoty (Hurdley, 2006) - což by mi osobně ladilo například také s Anežčinou potřebou mít v pokoji čerstvý, čistý vzduch.

¹⁶⁴ Pokud za dekoraci nebudeme považovat například plyšové zvířátko, což Anežka jistě za něco takového sama nepovažuje. Řekla, že „Dášeňka“ není věc, a hovořila o ní jako o „živém stvoření“, které vše prožívá s ní. K Dášeňce se váže silný emocionální příběh. Personifikace zvířátek se neobjevila pouze u Anežky. Zde se otevírá velice zajímavé téma pro další výzkum. Jindy (a obecně) by se však plyšová hračka za dekoraci považovat dala. Například Búriková zmiňuje plyšového medvěda mezi „dekoracemi“ (Búriková, 2006).

¹⁶⁵ K tomu se už bohužel v této práci nedostanu: odvíjelo by se zde další téma, na které však už tady nezbývá prostor.

„neosobní“ stěny si vyzdobil. Marek mluvil o knížce, kterou před několika lety vytvářel – byly v ní fotky a texty pod nimi. Texty psal schválně rukou - kniha byla určená jedné osobě a chtěl, aby v ní bylo něco z něj. Než by napsal někomu dopis na počítači, to by raději nenapsal žádný – připadá mu to „neosobní“ (R Marek). Do knihy psal Marek texty i ze svého deníku, v němž dal jednou číst pouze jedné osobě, takže i v tomto smyslu byl tento výtvar dosti osobní záležitostí, do níž „vlozil sám sebe“. A to včetně svých fotek. Když si studenti dávají na stěny obrázky, šátky a další předměty, které v sobě nesou nějakou historii, také tak do prostoru kolem sebe něco vkládají. Významy, jež dotyčné osoby ve věcech mají, se většinou mísí a prolínají. Jak již bylo zmíněno, jsou to oni sami a to, co se k nim váže (například jsme zatím viděli blízké osoby studentů). Kdybychom vzali kategorii jich samotných, mohl by to být Markétin výtvar instalace provázků, na které pak připínala ozdoby. V Petrových vstupenkách z koncertů vidím také hodně osobu jeho samotného – protože hudbu si vždy vybíral sám. Markova fotka sebe samotného na jeho nástěnce přímo v obraze materializuje jeho samotného. Kdybychom si ale tyto příklady začali domýšlet, mohli bychom třeba od respondentů také zjistit, že Markéta dřív viděla instalaci z provázků u své kamarádky a protože se jí zalíbila, vytvořila si podobnou, Petrovy návštěvy koncertů jsou společenskou záležitostí a večery na koncertech strávil s kamarády, případně se při výběru své oblíbené hudby mohl také inspirovat nějakým kamarádem či příbuzným, přestože to výslovně neřekl. No a Markova fotka nejen, že vypadá „dobře“, ale je z doby, kdy hrál na střední škole divadlo a s lidmi z divadla byli dobrá parta (R Marek). Zde by se ve věcech objevovaly také významy spojené s kamarády.

A se symbolikou lze dále pokračovat. V divadle najdeme vlastní zálibu, podobně jako v lístcích na koncert hudbu, v Markétině instalaci by mohla být záliba v umění, podobně jako v Medardově vstupence a pohledech z výstav. Výstavy opět mohl navštívit s jemu blízkými osobami – mohl to být kamarád, maminka, anebo jeho platonická láska. Tím už pohled nese nějaké další zabarvení, kromě toho uměleckého. V pohledech studentů jsou kamarádi, ale i cestování, zvláště pak v Markových – protože dělá fotky z cest (které také vystavoval) a sbírá pohledy z různých zemí. Výstava fotek se spojuje s uměním. Marek má v pokoji kytaru. Stojí dočasně na krabici (drží tam a tak se nepoškodí), je opřená o zeď. Když byl malý, měl hrát na kytaru, ale protože měl táta „dvanáctistrunku“ a on měl malou ruku, tak krk kytary neobjal a hrát na ni nemohl. Táta mu jinou bohužel nekoupil a Marek hrál nakonec na flétnu. Kytaru si tady v Praze asi před 3 lety sám koupil a začal se učit hrát. Zde je opět bohatá symbolika v podobě prolínajících se významů - mohla by

vypadat třeba takto: dětství – táta – hudba – on sám nyní a naplněné „přání“ z dětství. Kytara tedy není jen hudební nástroj, který prodávali v obchodě na Jungmannově náměstí v Praze, ale je to „Markova“ kytara u něj v pokoji „materializující“ všechny tyto významy, a ještě navíc zážitek, kdy Marek během koupě kytary v obchodě potkal kytaristu a zpěváka Plíhala. Nyní na ní hraje, moc mu to nejde, jak sám říká, ale baví ho to a obdivuje kamarády muzikanty, kterým „to jde“ (a máme další významy do řetězce¹⁶⁶).

3.2.3.1. Živoucí věc

Když se se svým respondentem bavím o jeho věcech, postupně se dozvídám, jak jsou jeho věci bohatě naplněny významy, které do nich vložil. Pokoj těmi věcmi „ožívá“ – a já se skrze ně dovídám, čím „žije“ respondent. Pokoj člověka je jeho osobním prostorem. Proto si i chrání toto území a soukromí tohoto prostoru. Je naplněn osobními věcmi, v nichž „jsou“ například různí jeho blízcí – a tak musíme dávat pozor, kam šlapeme, a kam sedáme. Jeden ze starých filosofů řekl, že nástroj, věc je prodloužením ruky (tedy přeneseně vlastně prodloužením člověka)¹⁶⁷. Belk mluví o tom, že na předměty může být pohlíženo jako na součást člověka¹⁶⁸ nebo se také mohou podílet na tvorbě individuální (či také kolektivní) identity (k tomu také použil výraz „extended self“¹⁶⁹). Anežka se sama v rozhovoru dostala k něčemu velmi podobnému, či v podstatě stejnému: „...a další věc, že to nejsou věci jako takové, že to jsou stvoření, která nějakým způsobem žijou, mají svojí paměť, svojí historii, a tou historií dýchají, ale důležité taky je, že je tady nemůžu mít nebo nechci, protože to má taky svoji historii, kterou já tady musím rozdýchávat. Taky důležité je, že tím, jak je používáš, tím, že je používáš, tak k té historii přispíváš a to, co do ní vložíš, tak ony ti potom i dávají. Viz. tady tyhle tepláky prostě. Jestli já do nich budu vkládat, jak jsou sockaté, tak se mi nebudou líbit, nebudu je nosit po Větrníku, budu se cítit

¹⁶⁶ Kamarády na jedné straně – a schopnost něco dokázat. Marek mluvil o hře na kytaru jako o „challenge“ (výzvě) – podobně jako pro něj byla výzvou škola, kterou vystudoval a práce, kterou nyní dělá a vždycky dělat chtěl.

¹⁶⁷ V této souvislosti o věcech mluvil i již zmíněný Cassirer (Cassirer, 1996: 227, cit. dle Sokol, 2002: 113) a dále Sokol (2002).

¹⁶⁸ V angl. originále „a part of self“.

¹⁶⁹ Překlad autora: „rozšíření sebe sama“ - (myslí se tím „věc“).

blbě, ale prostě tím, že si je na sebe vezmu s dědou, s tím teplem a jak jsem tady jmenovala, tak se to prostě úplně změní, ale já je fakt mám teďka hrozně ráda, takže vlastně to je jenom otázka toho, jaké rysy ty si pro sebe aktualizuješ.” (R Anežka).170

Pro jiného člověka většinou stejná věc ponese významy odlišné. Protože nemám informace o jedné věci od různých lidí, uvedu zcela vymyšlený příklad a použiji k němu Markovu kytaru. Tak třeba pro prodavače kytar měla kytara, kterou si Marek koupil, krásný zvuk a byla poměrně levná. K tomu bratr prodavače hraje výborně na kytaru, ale tuhle by si určitě nekoupil, říká si prodavač. Pro výrobce byla ta stejná kytara poctivě odvedená práce, na které si dal záležet. Struny však musel nechat poslat až z Itálie, kde loni během své dovolené narazil na dobrého výrobce strun. Dovolena byla výborná, Itálie je krásná země, a struny byly drahé, protože je musel objednat na poslední chvíli, takže ve výsledku bylo dokončení kytary komplikovanější, než předpokládal. K věcem se váží příběhy – a prostřednictvím příběhů jsem se také často o věcech od jejich majitelů dovídala. Zde na vymyšleném příkladě vidíme, že věc může být nositelem příběhů několika osob, které dohromady tvoří jakousi její historii. Podobně o tom píše Kopytoff. Dostává se až k tomu, jak se ve věci může sprádat síť vztahů různých lidí (Kopytoff, 1986).

3.2.4. Prolínání symbolického a praktického

Když se nyní vrátím k dekoracím studentů, které jsem zde popisovala, viděli jsme, že tyto předměty v sobě často nesou významy osobní povahy. Kromě toho má dekorace nějakou estetickou hodnotu a člověk si ji volí dle svého vkusu.¹⁷¹ Například Medardův šátek je krásně barevný a ještě v sobě nese vzpomínku na kamarádku, zatímco plakát zobrazující dva herce si Medard sám přinesl z kina a žádná další osoba kromě zobrazených dvou postav v něm asi nebude důležitá. Velmi se mu líbí ti lidé jako muž a žena. Podobně tomu bude s Petrovými akty, které si odnesl z bývalého pokoje. Jsou pěkné. Kromě toho

¹⁷⁰ Anežka mluví o teplácích, které má na sobě a které nosil ještě její děda.

Anežka hovoří také o historii věcí. O biografii věcí Kopytoff (1986).

¹⁷¹ Vliv společnosti, ať už jde o módní trendy či také například vliv životních podmínek v dané společnosti, také hrají roli. Například Hansen (2005).

plakáty umístěné na dveřním okýnku slouží k tomu, aby studentům do pokoje nikdo neviděl a možná také, aby jim do pokoje nesvítlo světlo z chodby.¹⁷² Sára má v pokoji vlastní závěsy, které jí ušila babička (R Sára). Jsou bílo-červeno-oranžové, stylově se oproti kolejním liší, ať už pestrobarevností, vzorem anebo tím, že nejsou tak mohutné – působí odlehčenějším dojmem. Kromě toho, že jsou to závěsy a plní svůj praktický účel, Sára si jich cení, protože jsou od její babičky (R Sára). Nejsou to klasické „kolejní“ závěsy, které dotvářejí atmosféru jejího pokoje – ale babiččiny. V Lauřině pokoji na stěně napravo je velký černobílý plakát zobrazující gesta rukou jako symboly, které se používají při znakové řeči. Plakát tam dala její spolubydlící ještě v době, kdy Laura ne pokoji nebydlela. Laura mi řekla, že si myslí, že to tam s bývalým spolubydlícím kamarádka dala proto, „aby tam něco bylo“. Stěna je ošklivá, protože pokoj sousedí se sprchami a vlhko způsobilo své. Proto stěnu přikryli plakátem, dle Lauřiných slov, jedno jakým (R Laura).

Daniela měla v pokoji poličky ozdobené elektrickými světýlky, které se dávají na vánoční stromeček.¹⁷³ Připomíná jí to domov a taky Vánoce, kdy byli všichni „v pohodě“ a nehádali se, a maminka u vánočního přípitku vždy řekla něco pěkného (R Daniela). Agáta má v pokoji svíčky a toto téma se v rozhovoru také objevilo: má ráda svíčky, protože to světlo navodí takovou domáckou a útulnou atmosféru (R Agáta). Světlo v sobě nese symboliku ochrany a hlídání (proto je v noci rozžaté světlo; Garvey, 2005), v oknech mívají lidé světýlka, která lákají pocestné, je také symbolem pohostinnosti (Garvey, 2005; Bille – Sørensen, 2007). Světlo a svíčky také navozují intimní atmosféru (Bille – Sørensen, 2007). Tím vším patří k domovu. V domácím krbu hořival oheň, v němž sídlili duchové rodinných předků, jež bděli nad svými živými příbuznými a zajišťovali ochranu domu (Coulanges, 1998). Dnes bývají krby v obývacích – vlastně dominantou prostoru, kam si zveme své hosty (Hurdley, 2006). Oheň v krbu do pokoje vnáší „ducha“ neboli atmosféru domáckosti a útulnosti, hřejivosti, ale i slavnosti a pohostinnosti. Plakát v okýnku dveří do Petrova pokoje neslouží jen k tomu, aby jim do pokoje nikdo neviděl – ale také proto, aby jim do pokoje nešlo světlo z chodby. Bylo by to rušivé. Zde vidím praktické hledisko v tom, že člověk k nerušenému spánku běžně vyžaduje a potřebuje přítmí – ale i to, že toto „zatmění“ zabezpečuje soukromí intimního prostoru pokoje. Kromě „tepla“ domova

¹⁷² Je to takové „zatmění“ (R Petr).

¹⁷³ Rozhovor s Danielou jsem dělala ve Frankfurtu, ještě před Vánoci.

jsem se několikrát zmínila o pohodlí a útulnosti. Pro Petra je v jeho pokoji z „věcí“ nejdůležitější postel, aby se dobře vyspal – protože pak podle toho vypadá i den (R Petr). Na posteli má tři pohodlné polštářky, na kterých se mu spí nejlépe. Kdyby si zařizoval svůj pokoj, byl by pokoj hodně pohodlný a útulný (R Petr). K tomu, jak i pohodlí patří k domovu, se ve svých článcích dostávají například Hurdley (2006) nebo Garvey (2005).

Přes věci, které mají studenti na pokoji, se opět dostávám k symbolice domova. Studenti si vyplňují své pokoje na koleji něčím, co se váže k domovu.¹⁷⁴ Na mnoha zmíněných příkladech tedy lze pozorovat, že dekorace či věc nenese pouze nějaký symbolický obsah a není jen estetickým doplňkem (příčemž estetiku bych osobně zařadila pod obsah symbolického rázu), ale může mít zároveň i praktickou funkci. Ještě markantnější než u dekorací to bude zřejmě u ostatních věcí, které máme a používáme. Anežka mluvila o tom, jak se praktické a estetické prolínají a navzájem ovlivňují (a jedno může jít na úkor druhého) – nejraději respondentka má, když může být něco praktického zároveň estetické (R Anežka).¹⁷⁵ Zmínila svou šňůru na prádlo nataženou nad stolem, na níž byla pověšená utěrka a ručník a také připnuté nějaké úryvky z knihy a obrázky.¹⁷⁶ „*Ta šňůra taky, to není nic moc estetického, ale prostě zase praktické hledisko, jo, kde jinde bys*

¹⁷⁴ V příkladech těchto věcí bych mohla pokračovat dále, rozhovory jsou jimi přímo naplněny. Z dekorací jen připomenu ještě kytky, které se na pokojích objevovaly. Květiny patří do domácnosti - ve svém článku je v této souvislosti zmiňuje například Garvey (2005). Felix, Sára i Markéta mají na pokoji květiny – a přes vyprávění se dostali k významům spojeným s domovem obecně, s konkrétními rodinnými příslušníky, anebo s kamarády. Dále by se pak v případě květin, stejně jako v případě dalších různých dekorací a věcí, pátrat po tom, jaké rozličné významy v sobě mohou nést z hlediska tradice. Tak květiny se objevují při různorodých oslavách, ale i pohřbech – objevují se při příležitostech narození, svatby, úmrtí a dalších životních zlomových okamžiků. Kromě oslavy či uctění památky člověka, jde o uctění posvátného a uctění boha – tak jsou květiny nošeny do kostelů. Zde by se dalo pokračovat přes symboliku vznešenosti, nového zrození a života, jara, až třeba k biblickému stromu poznání – či také „morality“? Tak jsou také třeba květiny nositeli bohatosti významů – a zda-li jsou některé z těchto či jiných významů třeba u studentů na kolejích aktuální, by bylo zajímavé dále zjišťovat. Když jsem zmínila morailitu, toto téma se ve vyprávěních studentů o svých věcech rovněž objevuje a dalo by se na něm dále pracovat. O tom, jak věci doma bývají nositeli také idejí spojených s morálkou např. Hurdley (2006) nebo Woodward (2001).

¹⁷⁵ Hurdley (2006) zase ve své práci podobně hovoří o volbě mezi estetikou a pohodlím (doma). Zde jen pro doplnění, zařadíme-li estetiku do roviny symbolického působení a pohodlí spíše do praktické oblasti, dostaneme opět dvě základní roviny – symbolickou a praktickou, dle nichž můžeme věci a jim inherentní významy chápat a analyzovat.

¹⁷⁶ Citáty a obrázky si dávala doma na nástěnku, kterou měla v pokoji na dveřích (tedy zevnitř) – nástěnku pro každého- sebe, Anežku a jejího bratra (nevím, jestli i tátu) pořídila její máma. To nyní respondentka komentuje se smíchem, že na takové věci byla máma „ulítlá“.

to chtěla mít, to prostě potřebuješ, jestli nechceš nějak jako sušit věci na opěradlech, což jako fakt nechci, takže já toto taky nějak snáším, ono je to ok.” (R Anežka).

Věci v sobě obvykle nesou praktickou i symbolickou stránku. Estetickou hodnotu bych osobně zařadila pod symbolický obsah – domnívám se, že estetika je založena rovněž na symbolickém obsahu, který v sobě dekorace nese a zobrazuje. Dekorace, které si rozestavujeme na poličky nebo lepíme či věšíme na stěnu v podobě obrázků, nesou především symbolický význam, přičemž praktický zde často není. Dekorací může být věc, kterou jsme přestali používat, která praktický význam měla - ale tím, že věc přestáváme používat a vystavujeme ji, povyšujeme ji vlastně na něco vznešenějšího a vyššího – co s je s praktickou, přízemní činností v rozporu. No a pak jsou dekorace, které mají i praktické použití – může to být klika dveří vyrobená uměleckým kovářem, která je přes svou podstatnou praktickou funkci výrazným estetickým prvkem. Anebo pěkný plakát na zdi, který zároveň zakrývá navlhlou stěnu (avšak u Lauřina příkladu je možná také právě významné to, že její spolubydlící dala na navlhlou oprýskanou stěnu „jedno jaký” plakát – kdyby byl pro ni plakát cenným, asi by jej na takovou stěnu nenalepila¹⁷⁷).¹⁷⁸

3.2.5. Individualita a uniformita

Nyní bych se ještě ráda vrátila k Petrově plakátu na dveřním okýnku. Zakrývání okýnka na dveřích je na Větrníku typické, je to strategie, jak si zvýšit míru soukromí v pokoji. Buď studenti k zakrytí použijí látku, plakát či nějaký obrázek. Obrázek si dají zevnitř pokoje či zvenčí, případně obojí. Když člověk prochází po chodbě a sleduje množství dveří, každé jsou jiné a projít se kolejní chodbou se může stát poměrně zábavným. Na mnohých dveřích si člověk může něco pěkného či zajímavého prohlédnout – západ slunce, strom, roztomilé zvířátko, krásnou bojovnici ze sci-fi seriálu, auta se speciálním designem, anebo podobiznu politika s nějakým vtipným komentářem. Na

¹⁷⁷ Bylo by to něco, co nejde dohromady a co je (svou cenou v případě oblíbeného plakátu – a něčím, čeho se chceme zbavit v podobě ošklivé stěny) neslučitelné. Nyní nezmiňuji praktické hledisko, že by plakát mohl od stěny navlhout – ale hledisko symbolické, o němž podobně hovoří Douglas (2003). Její teorii představuju dále v práci.

¹⁷⁸ Jelikož se estetikou ve své práci nezabývám a mé vzdělání zde nesahá, ponechávám tento odstavec spíše v podobě úvahy.

dveřích bývají právě i různé citáty či vtipná prohlášení. Na jedněch dveřích bývala, v okýnku postavená¹⁷⁹, i plechová cedule, kterou si student odněkud zvenčí, snad z hospody, přinesl (to jsem se od něj dověděla) s nápisem vybízejícím ke vstupu těm, kteří 'jdou na party'. Pak studentovi ceduli někdo, komu se asi líbila, zase odnesl. Ceduli měl na dveřích shodou okolností onen student, který mi říkal, že s ním žádný spolubydlící nevydrží kvůli jeho hlasité hudbě (a bujarému nočnímu životu¹⁸⁰).

Na jedněch dveřích byl přilepený papír a u něj visela propiska na provázku – to asi v případě, že by chtěl někdo zanechat vzkaz obyvateli pokoje. Nějaká psanička tam byla, tak to asi fungovalo – jestli pro pobavení, či z praktického hlediska, už nevím. Búriková (2006) mluví o uniformitě pokojů au-pair. Kolejní pokoje jsou samy o sobě také uniformní. Nejen vnitřní dekorace, případné vymalování pokoje jinou, třeba teplejší barvou, ale i obrázky a nápisy na dveřích zvenčí, jsou způsobem, jak mohou studenti tuto uniformitu potlačit a snad i rozbít, jak vyjádřit svou individualitu – je to způsob, jak si „osvojit“ či přivlastnit a také zosobnit území, na němž „bydlím“ - abych se mohl alespoň trochu cítit, že tady také „žiju“.¹⁸¹ Vzkazem na dveřích v podobě obrázků a nápisů zanechávají zprávu kolemjdoucím, že zde je to „jeho“, a upozornění, že za těmito dveřmi už „vládne“ on. Možná o to větší tendenci mají studenti zdobit dveře zvenčí, oč naléhavější je přítomnost pouze jedněch docela slabých dveří dělící přísně soukromý prostor od již dosti veřejného prostoru chodby. Bylo by zajímavé zabývat se charakterem výzdoby dveří, včetně toho, co říkají nápisy – leckdy totiž charakterizují území obyvatele pokoje (například viz. uvedené, že je za dveřmi prostor určený k party – nebo čistě jen, že je to „moje“ území) – přeneseně tedy charakterizují obyvatele samotného. Zároveň se také nápis někdy snaží „omezit“ vstup někomu, kdo má jiný záměr, než je záměr „domácího“, kdo se zkrátka chce chovat jiným způsobem, než domácí čeká či radí.

Zde lze pozorovat, jak věc (tady dekorace na dveřích) může být informačním zdrojem či zprávou pro druhého či pro druhé. Naše věci k ostatním mohou promlouvat podobně jako naše řeč těla. V říši zvířat je možné sledovat paralelu například u obranných signalizačních mechanismů a projevů hrozby. Podobně jako pes při agresí naježí srst a

¹⁷⁹ A za rám okýnka svým okrajem „provizorně“ zastrčená.

¹⁸⁰ Tím byl student na kolejích poměrně známý.

¹⁸¹ Dodatkem ve větě odkazují na Petrovu a Danielinu promluvu.

zvětší tak opticky své tělo – a dává přitom okolí či protivníkovi signál, že mají být na pozoru a raději se klidit pryč¹⁸² – tak také plakát na dveřích zobrazující nějaký takový výjev, třeba řvoucího lva nebo střilejícího bojovníka, by mohl být podobným signálem pro kolemjdoucí kolejni „veřejnost“. Věc tedy může sloužit jako informační zdroj pro okolí, na což ještě narazím v příštích kapitolách, také v souvislosti s tím, co si vystavíme a co spíše schováme. Plakáty, obrázky a nápisy na dveřích zvenčí jsou snad tím nejvýraznějším a nejkrajnějším projevem sebe prezentace a vystavení věci očím veřejnosti.

Když je řeč o uniformitě pokojů, k jejímu narušování ze strany studentů dochází velmi často přesuny nábytku. Všichni mí respondenti z pražské skupiny mluvili o stěhování nábytku na pokoji, s nímž mělo v minulosti zkušenost. Šest z nich (dohromady devíti) mělo nábytek na pokoji momentálně uspořádaný jinak, než je jeho běžné uspořádání, které je od kolejí vyžadováno při předávání pokoje. Takže po nastěhování do nového pokoje pokoj vždy z hlediska umístění nábytku vypadá stejně. Patrik si umístěním postele pod okno a jejím otočením napříč na své polovině pokoje vytvořil širší uličku a opticky větší prostor.¹⁸³ Uspořádání mu nabízí větší pohodlí, hlavně když sedí u počítače, a ke změně dodal, že „to není taková nuda“ (R Patrik). Petr i Laura si každý se svým spolubydlícím dali postele k sobě tak, že tvoří letiště a vyplňují zadní část pokoje – tím získali více prostoru v přední části pokoje.¹⁸⁴ V případě Laury je to umístění nábytku, které se jí líbí právě na prázdniny (R Laura).¹⁸⁵

V Praze i ve Frankfurtu jsou pokoje bíle vymalované. Oproti uvedeným kolejím v Praze však na kolejích ve Frankfurtu není vlastní malování pokoje povoleno, kolej zakazuje i zabíjení hřebíků do zdi. Občasné zabítí hřebíčku ještě správce kolejí toleruje, nezpůsobí-li student viditelnou díрку ve zdi, ale běžně se to nerado vidí. Oproti tomu na koleji Větrník v Praze se tyto detaily neřeší, i vysypávající se stěna se přehlídne a zdi jsou

¹⁸² Viz. množství etologických výzkumů zabývajících se zvířecí agresivitou (z prvních etologů např. Karl von Frisch nebo Konrad Lorenz).

¹⁸³ Podobně to udělala i Anežka.

¹⁸⁴ R Petr, R Laura. Petr změnu komentuje tak, že když on i jeho spolubydlící sedí u počítače, mají svůj prostor a velká postel nabízí větší pohodlí při sledování filmu a podobně. Na film se Petr obvykle dívá s někým.

¹⁸⁵ Kdy byl rozhovor pořízen. Laura se, podobně jako Petr, ráda s kamarádkou nebo kamarádem uvelebí na velké posteli, když se dívají na film. V průběhu roku jí vyhovuje běžné rozmístění – snad i proto, že v případě Laurina pokoje při tomto rozmístění bylo znemožněno sezení u druhého stolu a její spolubydlící sedávala s notebookem na posteli (R Laura).

polepené kousky lepicí pásky, oprýskané, případně popsané či pomalované. Kolejní pokoje ve Frankfurtu mají hladké a opravdu čistě bílé stěny, jsou mnohem pěknější a zachovalejší než pokoje na Větrníku. Jak jsem již zmínila v druhé kapitole o bydlení, Češi i Slováci bydlení na kolejích ve Frankfurtu, často právě v kontrastu se zkušeností s ubytováním na kolejích v České republice nebo na Slovensku, vnímali jako pěkné a komfortní. V pokojích měli někteří mí respondenti nalepené plakáty a na postelích často barevné deky a přehozy, které také rozbíjely jednotvárnou až sterilní bělost pokojů.¹⁸⁶

3.2.6. Dočasnost a 'ne-dekorování'

Na příkladu dekorování stěn vidíme, jak si studenti svůj prostor zvelebují a dělají ho „svým“. Dávají do něj kus sebe – a tím se cizí pokoj stává jejich. Tím však, že tento prostor není tak zcela „jejich“¹⁸⁷ a student může téměř kdykoliv očekávat to, že jej z jeho pokoje přestěhují (ať jde například o letní stěhování či to, že by se mu nepodařilo zamluvit si stejný pokoj na další období v ubytovací kanceláři včas). Tím se stává „domov“ na koleji, jak řekla Sára, dost „nestandardním“. V článku od Búrikové (2006) se můžeme dočíst o podobně nestandardní podobě „domova“. Au-pair žijí v rodině a pracují pro ni. Díky své práci se dostávají do dost osobního kontaktu s rodinou, která si však má často tendenci od au-pair držet odstup (s cílem zachování vlastního soukromí) – au-pair do rodiny a do domu, kde mají svůj pokoj, „patří“ i „nepatří“. Často nemají, především díky dětem v rodině, samy dostatek vlastního soukromí a jsou jim například stanovena pravidla omezující možnosti „udělat si“ (například vyzdobit si) svůj pokoj dle svých představ.¹⁸⁸ Au-pair bydlí u někoho a někde, kde to není jejich domov – je to pouze prostor, který „využívají“ (Búriková, 2006).

Dočasnost a jakási rozpolcenost charakterizující toto období se projevuje, jak Búriková zjistila, také například v tendenci svůj pokoj nedekorovat. Tím, že se člověk do svého pokoje příliš „nekládá“, neinvestuje do něj, jak píše Búriková, své úsilí, čas,

¹⁸⁶ Bílá však na druhou stranu působila čistě a zdá se, že i opticky zvětšovala prostor pokojů.

¹⁸⁷ Podobně Búriková (2006) o au-pair a jejich pokojích.

¹⁸⁸ Například pravidlo regulující možnost dávat si obrázky na stěnu

finance, věci ani emoce¹⁸⁹ (které bývají dekoracím inherentní), na pokoj se ani příliš neváže – a udržuje tak i sám sebe v jakési dočasnosti a vědomí, že tyto prostory stejně za nějaký čas zase opustí. Investovat toto všechno by nemělo smysl (Búriková, 2006). Búriková se inspiruje také Parrott, která ve svém článku popisuje, jak si pacienti v psychiatrické léčebně odmítají dekorovat své pokoje, jelikož tento prostor berou jako přechodný a dočasný – odmítají se takto s prostorem identifikovat (Parrott, 2005).

Studentům se často nechce pokoje malovat, protože nejsou jejich a zase se odstěhují – třeba přestože by se jim vymalovaný pokoj líbil.¹⁹⁰ Smíří se často s tím stavem, jaký je, stejně jako se smířili s dočasností bydlení. Medardovi se taky nechce malovat stěny, a to už si je raději polepí plakáty. Zaujalo mě, jak Medard připevnil svůj barevný šátek na stěnu lepicí páskou. Možná je to jen zvyk hojně používat lepicí pásku, ale na mě i tato forma instalace působí také jaksi „dočasně“. Student nemusí vymýšlet nic složitějšího, jako by bylo připevnění hřebíčky nebo provázky – nemusí investovat práci v podobě takového připevňování – a když se bude stěhovat, pásku jen odtrhne a šátek sbalí do krabice. Podobně Petrův spolubydlící postavil velký obraz na polici a nechal jej opřený o stěnu – ve stěně je totiž už hřebík, níž, než by bylo potřeba, a tak už obraz není možné pověsit. Podobně má Sára obrázky v rámečcích postavené na polici a jen opřené o zeď (kromě jednoho, který je pověšen na hřebíku, který už ve stěně byl).

¹⁸⁹ Podobně R Anežka

Búriková: „*Having come to regard their stay as transient and their relationship to their hosts as tightly constrained they no longer feel it is worth investing their time, things, money, and emotions in decorations. They put a picture of their boyfriend on the wardrobe, have their teddy bear on the bed, and that is it.*“ Búriková (2006), 114. Překlad autora: „Tím, že (au-pair, pozn. autora) začaly svůj pobyt vnímat jako přechodný a svůj vztah ke svým domácím jako nucený a křečovitý, nepocítují, že by ještě mělo smysl investovat svůj čas, věci, peníze a emoce do výzdoby (svého pokoje, pozn. autora). Postaví si obrázek svého přítele na šatní skříňku, na posteli mají medvídku, a tím to hasne.“

¹⁹⁰ Např. R Anežka:
„*Já jsem tady přijala určité věci, které změnit nemůžu, jo, já tu třeba nebudu malovat... to je třeba to, nebudu do toho vkládat ani finanční energii ani svojí energii na to, abych tohle místo zvelebila, víš, protože budu odcházet. Tudiž by se tady dalo vymalovat, ale zároveň mi to až tak nevadí, protože tohle není žádná hrůza v tomhle pokoji, znám pokoje mnohem horší a tak, takže dalo by se vymalovat, ale snáším to bez problémů i takhle.*“

Proč by Petr se spolubydlícím hřebík ze zdi nevytáhli a nezatloukli nový o něco výš? Mohli by, ale když se pak budou zase stěhovat... (R Petr).¹⁹¹ Jelikož pokoje poměrně často zažívají výměnu obyvatel, kdyby každý zatloukal nový hřebíček, začala by se omítka ze zdi brzy drolit. Koleje tudíž už svoji provizornost charakterizují podobnými limity. To je ten vliv přicházející zvenčí, podobně jako au-pair byly rovněž limitovány představami svých domácích (Búriková, 2006). Na koleji ve Frankfurtu bylo zatloukání hřebíčků do zdi zakázáno – koleje se bránily poškození stěn. Člověk měl (formálně) omezenější možnosti, než student žijící na kolejích v Praze – ale pokoje byly mnohem pěknější a udržovanější. Proč si člověk „nepověsí obrázek“, vychází tedy ze dvou směrů: z charakteru kolejního bydlení, jeho pravidel a „obecné“ snahy¹⁹² pokoj zanechat v co nejpůvodnějším stavu pro další studenty, kteří zde budou ještě také ubytováni – a z vědomí, že nemá smysl dělat něco tak trvalého jako zatloukat hřebík a shánět kvůli tomu nářadí, protože se zase odstěhují.¹⁹³ Z toho důvodu, si myslím, jsou na koleji také tolik časté plakáty oproti obrázkům, které můžeme pověsit na hřebík - a které mívají lidé spíše doma: tam by si, kromě teenagera, asi málokdo nalepil izolepou plakát na stěnu. Na koleji tak častěji místo vydrolené stěny po hřebíku (kterou si člověk doma běžně zatmelí) zůstanou přijatelnější fleky sloupané barvy po lepicí pásce. Provizorní „bydlení v krabicích“ ilustruje to, jak má Anežka uložené věci ve skříni právě v krabicích – a když se stěhuje, vezme rovnou krabice, které jsou již naplněny věcmi. Neustále „napůl sbalená“ a připravena k případnému odchodu. Člověk je připraven a když se musí vysvěhovat, není tak překvapen a stěhování je tak snad o něco jednodušší.

3.3. Věci na očích a věci schované

Byla řeč o dekorování pokoje a tedy o věcech, které má člověk „na očích“. Jak věci, které mám v pokoji kolem sebe a vidím je, dělají ten pokoj „mým“ pokojem a s postupným

¹⁹¹ Tento důvod se v rozhovorech se studenty objevoval, proč na pokoji něco nového „nedělat“ - neměnit a nevytvářet.

¹⁹² Ze strany kolejí či dovtípením se studenta, že by to bylo rozumnější.

¹⁹³ Ze strany ubytovaného studenta se objevuje vzdání se vyšších nároků a snahy o vylepšení.

zabydlováním se pokoj „mým“ díky věcem stává¹⁹⁴ – a jak tyto věci utvářejí mou osobnost.¹⁹⁵ Markéta má v pokoji na fotkách svou rodinu - a podobně studentky ve Frankfurtu mluví často o svých fotkách rodiny a kamarádů: mají je na stěně¹⁹⁶, na spořiči obrazovky nebo na tapetě v notebooku¹⁹⁷, případně tam fotky blízkých jedné studentce¹⁹⁸ chybí a vylepila by si je na stěnu tak, aby na ně viděla, když sedí u stolu (R Agáta). Sára má své fotky schované – zabalené v igelitu a uložené v otevřené skříňce dole u okna (takže když sedí u stolu, jsou v prostoru mezi jejími nohama a zdí). Sára si chrání své soukromí a o domově příliš nemluví. Když jsem se vyptávala a Sára nakonec své fotky vytáhla a ukazovala mi je: byla na nich se svými přáteli. Samostatné fotky přátel, fotky z cest (Erasmu a návštěv kamarádek do zahraničí, a jednoho dobrovolnického workshopu ve Španělsku) měla uspořádané v albech – a pak měla kupku nesetříděných rodinných fotek z máminy strany. Táta je z „rozvrácené rodiny“¹⁹⁹ a oni na takových věcech jako jsou rodinné fotky „nelpí“ (R Sára). Na dotaz, odkud je má, řekla, že ani neví a nepamatuje si to, ale že je doma asi nějak „pokradla“, u babičky a tak (R Sára).

Oproti Markétiným rodinným fotkám jsou to fotky staré, skoro všechny černobílé, z doby, kdy byla ještě malá a kdy měli rodiče svatbu. Aktuální rodinné fotky tam nejsou. To má také svůj význam – že by bylo rané dětství šťastnějším obdobím stráveným v rodinném zázemí? Schované, a ne připíchnuté na zdi, by je mohla mít z toho důvodu, že jsou pro ni příliš osobní, než aby je viděli druzí (navíc tyto z raného dětství), ale domnívám se, že jsou spíše příliš osobní²⁰⁰ na to, aby se na ně dívala sama. Důvodem bude tedy spíše to, že Sára rodinu ve svém pokoji mít nechce.²⁰¹ Na zdi má plakát od Jana Saudka,

¹⁹⁴ Jak Petr hovořil o tom, co dělá jeho pokojem „jeho“ pokoj. Z autorů např. Mehta a Belk (1991), Hurdley (2006), Búriková (2006)

¹⁹⁵ Jak zmínila Markéta. V literatuře z předcházející poznámky se také v této souvislosti mluví o „identifikování se“ s prostorem, věcmi, a „identitě“ vůbec.

¹⁹⁶ Daniela

¹⁹⁷ Anna, Daniela

¹⁹⁸ Agáta

¹⁹⁹ „...*tam to byla katastrofa...*“ (R Sára).

²⁰⁰ Nejen zobrazují, ale nesou v sobě konkrétní historii.

²⁰¹ Markéta se těší na návštěvy domů a teď (v době pořizování rozhovoru) už se nemůže dočkat, až na víkend uvítá rodiče v Praze. Do města, odkud pochází a kde žije její rodina, se chce po studiích vrátit (R Markéta), jak již bylo zmíněno.

kterého má ráda – plakát si koupila na výstavě. Je na něm postava ženy a dívky: dominantní je postava sedící matky²⁰² a vedle ní nesměle stojí její zhruba devítiletá dcera. Sára říká, že přemýšlí, jestli ho tam ještě chce mít. Obrázek souvisí s její minulostí. Kdyby jej dala pryč, bylo by to tam prázdné (a dala by tam něco jiného), ale byla by to pro ni „úleva“ (R Sára). „...to bych se mohla jednou ožrat a ten obrázek strhnout třeba.“ (R Sára). Zde bych ráda připomněla to, jak nám (naše) věci tvoří časovou kontinuitu a orientaci v čase.²⁰³ Sára přemýšlí o tom, že plakát sundá, protože je v něm něco, co už je za ní a cítí, že by to za sebou měla také nechat (R Sára).

Je řeč o tom, co studenti v pokoji viditelně umísťují kolem sebe. Opět se ve věcech objevilo téma rodiny a blízkých osob – ale tím to nekončí. Například Agáta má na očích²⁰⁴ také papírky (přilepené na polici nad stolem), které jí upomínají na to, co má ještě udělat – jedná se hlavně o studijní záležitosti, a také tam má vylepená německá slovíčka, která si chce zapamatovat.²⁰⁵ Marek má na nástěnce kromě pohledů od kamarádů také formulář k vyplnění dovolené- aby jej měl po ruce, když bude potřebovat a nezapadl²⁰⁶ a v práci má na nástěnce rozpracované projekty, data, která čekají na doplnění. Markéta má na provázkovém žebříčku kromě fotek připevněny připomínky (skautů z oddílu), které bude zpracovávat, a nápady na výlety s rodiči, kteří za pár dní přijedou do Prahy. Obojí použije (R Markéta). Sára i Laura mají na polici kosmetiku, kterou používají každý den (R Sára; R Laura)²⁰⁷ a mají ji tak po ruce. Telefon, ač je typický zároveň tím, že mění své místo a studenti jej pokládají často na různá místa v pokoji, je charakteristický tím, že je vždy někde

²⁰² Již zobrazuje Sára Saudková.

²⁰³ V souvislosti s tímto tématem jsem již zmiňovala Chapman (1999). Ve věcech se přirozeně odráží minulost, avšak objekty mohou být zakotveny také do budoucna: Markovy formuláře, které má připíchnuté na nástěnce, odkazují na dovolenou v budoucnosti a na to, že budou někdy zřejmě vyplněny.

²⁰⁴ Toto označení „na očích“, které se v mé práci často objevuje, jsem převzala právě od Agáty. Použila ho právě v této souvislosti, kdy mi ukazovala, co si na polici nalepila, aby to měla „na očích“ – a také když vyprávěla, že by si dala na stěnu vedle police fotky s kamarády a rodinou, kdyby je měla s sebou.

²⁰⁵ Jen krátce připomenu, že Agáta je ze skupiny frankfurtských Erasmus studentů.

²⁰⁶ Bylo by možné dále doplnit, že vytváří poměrně příjemnou „ideu“ a tímto kromě svého praktického využití i umístění „ladí“ s ostatními věcmi na nástěnce připíchnutými.

²⁰⁷ Nejen tyto dvě respondentky – ale ony ji uvedly do souvislosti s každodenním používáním.

„na povrchu“, a ne zavřený v šuplíku či skřínce. Také díky jeho velmi častému používání.

„Venku“, na očích, míváme často věci, které se nám líbí (esteticky), nesou pro nás důležité (hodnotové) významy, bývají často něčím, co máme rádi nebo čeho si vážíme, ať jsou v nich schováni naši blízcí, naše zájmy a názory, které si tak v pokoji „aktualizujeme“ či zpřítomníme²⁰⁸ – ale třeba i naše úspěchy, na něž jsme hrdí. Nejen, že se jimi obklopujeme, ale chceme také, aby byly vidět (dotvářejí naši identitu, podobně jako ostatní věci, v nichž máme emoce), a informují druhé o nás²⁰⁹ a třeba nám pomáhají získat jejich uznání (a někdy také prestiž). Tak má Patrik na policiče dvě trofeje, které vyhrál v soutěži v hodu šipek. Tohle je oblast věcí nesoucích symbolické významy či symbolickou hodnotu, věci jsou pro své majitele něčím „jedinečné“ a vzácné. Podobně Mauss na příkladě archaických společností ukazuje, jak věci jsou pro jejich majitele jedinečné a nejsou to jen kusy matérie. Jsou prostoupeny významnými symbolickými významy, které ovlivňují postavení těchto lidí, jimž se dostanou do rukou (Mauss, 1999).

Jak jsem na příkladech ukázala, na očích míváme věci také takové, o nichž potřebujeme „vědět“ a s nimiž aktuálně pracujeme, chceme je „dořešit“, a obecně také ty, které často používáme. To je praktická stránka věcí a praktičnost se vztahuje více k „použití“ a jejich komodičnosti. Pro komodity je spíše charakteristická tuctovost, než jedinečnost (Kopytoff, 1986). Z tuctového objektu, který byl v tisících stejných kusech vyroben v továrně však můžeme udělat „svůj“ předmět, jenž je naprosto jedinečný²¹⁰. Opět lze sledovat, jak se estetično a symbolično na straně jedné prolíná s praktičnem na straně druhé.

²⁰⁸ „Aktualizace“ se váže k času a „zpřítomnění“ k prostoru – přestože druhý význam se někdy používá i ve smyslu jakéhosi „časového zpřítomnění“.

Když Anežka mluvila o „aktualizaci“ významů, mluvila o zvýraznění či upřednostnění určitých významů ve věci oproti jiným (zde je řeč o aktualizaci věci a všech významů v ní jako celku – přičemž onen, zde Anežčin, „výběr“ si asi všichni mimoděk dělááme).

²⁰⁹ O tom se ještě zmíním.

²¹⁰ Skrze proces, který nese symbolickou hodnotu – ať je to činnost jako rituál darování (např. Mauss, 1999) či událost jako je například koncert (tedy lístky z koncertu - R Petr; pohledy z výstav - R Medard), nebo (vlastním) dotvořením věci (vyzdobení televize nálepkami - Ureta, 2008; dekorace v bytě – Miller, 1988). Předměty projdou těmito změnami a začínají v sobě pro jeho vlastníka nést různé osobité významy.

3.3.1. Proč jsou některé věci ukryty

Ne všechno si však chceme vystavovat. Ne se vším chceme být neustále v kontaktu, či nechceme, aby s tím byl v kontaktu někdo druhý, kdo by můj pokoj či domov mohl navštívit. Sára by spoustu věcí schovala do skříněk, kdyby ještě nějaké skříňky měla, aby se tam ty věci tak nepovalovaly. Připadá jí to neestetické. To, co si v pokoji či doma vystavíme, je také ovlivněno vědomím, že přijde „veřejnost“, někdo zvenčí, bude se na to dívat, nějakým způsobem na to „pohlížet“ a hodnotit to (Hurdley, 2006). Věci, které jsou v prostoru, který obývám, vidět, druhé o nás informují.²¹¹

Marek má svůj deník schovaný v batohu a nosí ho s sebou – je to velmi osobní věc, a nechce, aby v něm někdo příchozí mohl případně číst. Felix má také svůj deník v batohu a podobně jako Marek, jej odtud vytáhl, až teprve když jsem se zeptala, kde jej má. Člověk skrývá věci, které jsou osobní. Petr má svou kosmetiku v šatní skříni (oproti mnoha jiným studentům, kteří ji mají na polici a „po ruce“²¹²) – nemá potřebu ji vystavovat venku, aby ji viděli i druzí – je to osobní záležitost (R Petr). Jeho spolubydlící má však na polici své parfémy a vedle nich je výstřížek z časopisu zobrazující obličej modelky s černou sítí přes oči a rudými rty (že by prezentace mužnosti a ženskosti, sexuality vůbec?).²¹³ Ve skříních děvčat jsem často viděla tampóny a vložky – které by si asi málokterá žena

²¹¹ „...objects are signifiers - whether it be beauty, prestige, status or difference.“ (Woodward, 2001: 119). Překlad autora: „objekty jsou významovými nositeli a vypovídají, ať už o kráse, prestiži, statusu anebo odlišnosti.“ O informační roli domácích objektů pro veřejnost také Hurdley (2006).

²¹² Búriková dokonce mluví o vystavené kosmetice jako součást prezentování vlastní osoby (opět tedy v souvislosti právě se symbolickým významem věci).

²¹³ Dva mí respondenti měli vyzdobený pokoj plakáty s tematikou žen. Ať už plakáty a obrázky zobrazovaly obličej, anebo celé tělo (častěji), oblečené či nahé (půl napůl). O dekoracích Petra a jeho spolubydlícího již řeč byla a u Medarda jsem zmínila plakát zobrazující muže a ženu a obrázek ženy na nástěnce. Medard má ještě jeden plakát (Britney Spears, který je podle něho dobře udělaný a sexy) na ledniče. Když Patrik řekl, že přemýšlel o tom, že by si na stěnu vylepil plakáty, zmínil, že by na nich byly ženy, anebo auta. Matuš měl na stěně ve Frankfurtu nad postelí kromě pár menších plakátků zobrazující krajinu nebo stavby velký plakát s černým naleštěným autem. Jediná Laura měla na stěně svůj mužský idol Orlanda Bloom. Symboliku mužnosti a ženskosti objevující se v pokojích některých studentů pouze naznačuji a dále se jí ve své práci z důvodu nedostatku místa věnovat nebudu. Sára měla na stěně dva plakáty: jednu uměleckou fotku od Saudka zobrazující ženu s dcerou – a jeden plakát, na němž je malba zachycující ženu. Obojí se vztahovalo k její osobě (R Sára). Viz. dříve zmíněná prezentace sebe sama („self“).

vystavovala.²¹⁴ Agáta mezi věcmi, které nepoužívá, či, jak sama řekla, zatím nepoužila, ze skříně z horního rohu vytáhla antikoncepční tablety. Vidíme, že roli hraje opět jak osobní, pocitové, tak praktické hledisko spojené s používáním věcí – studenti mají často věci, které nepoužívají, zavřené v úložném prostoru postele²¹⁵ – prostor je těžko dostupný a kdyby si tam také chtěli něco „schovat“, je malá pravděpodobnost, že by se tam někdo snažil dostat. Uskladnit může člověk věci, které momentálně nepoužívá, a skrývat může věci ty, které jsou na povrchu neestetické – ty, jenž v prostoru pokoje se mu nelíbí²¹⁶, anebo jsou osobní povahy.

Sára má poměrně uspořádaný pokoj a věci se jí nikde zbytečně nepovalují (o snaze o to také mluvila). Odpadkový koš má za dveřmi na chodbě. Lítají z něj mušky a nechce mít odpadky v pokoji. Není to koš, ale menší papírová krabice, která bude na chodbě uklízečkou více tolerovaná, než větší kovový koš s víkem. Kolejný koš vůbec nepoužívá (R Sára). Anežka koš taky nepoužívá – odpadky živočišného a rostlinného charakteru vyhazuje v kuchyni a zbytek – papír, plasty a sklo, dává do igelitek u dveří (ve škvíře mezi stolem spolubydlícího a stěnou u dveří) a často je odnáší (R Anežka). Patrik má vedle skřínky u postele igelitový sáček, do něhož hází odpadky - převážně papír a plast, a maximálně tam dá slupku od brambory, ale maso nebo zbytky jídla by už vynesl do kuchyně (R Patrik).²¹⁷ Petr má pod stolem papírovou krabici, „imitaci koše“ (R Petr) a

²¹⁴ Ráda bych zde doplnila vlastní zkušenost z nynějšího spolubydlení. Sdílím byt s dvěma spolubydlícími, ženami, které jsou mi celý život blízké. V bytě, v němž nyní bydlíme, oproti bývalému podnájmu, není na záchodě žádná (uzavíratelná) skříňka. Žádná z nás si tam nenechává vložky, jen jedna z nás a pouze v době, kdy je používá. Tato spolubydlící vyjádřila, že by to bylo blbé a bylo jí to nepříjemné, když k nám někdo cizí přijde. Já a moje druhá spolubydlící tam tyto své hygienické potřeby nemáme vůbec. A to si myslím, že tento prostor záchodu je už pro umístění těchto potřeb nějak přijatelný, přestože hygienické vložky nejsou přímo skryty před zraky cizích příchozích, a nejednou jsem v různých rodinách viditelné umístění těchto potřeb na záchodě viděla (to, co je „přijatelné“, je samozřejmě dáno tím, jak „se“ to dělá, jak to dělají ve společnosti ti druzí).

²¹⁵ Medard tam má klávesnice k počítači, kterých má víc a nepoužívá je (R Medard), Sára tam má diskman, který vůbec nepoužívá, nebo dva spacáky, z nichž jeden je starý a bylo jí líto jej vyhodit (třeba ho někomu dá), a jeden, který použije velmi občas, když někam jede (R Sára).

²¹⁶ Což je opět hodně individuální, a malý prostor pokoje snahy o estetickou „dokonalost“ značně omezuje. Pokoje děvčat však na mě působí obecně uspořádaněji a estetičtěji, než pokoje chlapců. Nevím, zda na toto téma byl děláný nějaký výzkum, ať na poli materiální kultury, či třeba etologie, ale snad by se tento projev (pokud by se prokázal) dal vysvětlit třeba rozdílným biologickým založením muže – a ženy.

²¹⁷ Větší koš, který je u dveří, nepoužívá – je na polovině spolubydlícího a nemusí se s ním

Medard má také papírovou krabici, do níž třídí odpad (R Medard). Kromě toho, že se zde na některých příkladech objevují tendence studentů třídít odpad, zároveň v podobě košů vidím jakési provizorní řešení a zřejmě z důvodu toho, že pokoj už tak nabízí málo místa, tendenci „nečisté“ odpadky dávat za dveře či se jich rychle zbavovat a pokud možno je nemít v pokoji – alespoň ty, které se mohou rozkládat, zapáchat a lákat hmyz. Doma člověk odpad takového typu také spíše vyhodí v kuchyni, než ve vlastním pokoji. Když je řeč o umístění věci, zda-li „na povrchu“, či „uvnitř“, odpadky často končí v provizorních taškách a krabicích (ty „čistější“ odpadky) nebo mimo pokoj – na chodbě za dveřmi²¹⁸ či v koši v kuchyni.

3.4. Hájení „domova“: zbavení se cizího a „nečistého“

Když člověk obývá nějaký prostor, někde bydlí či žije, také se o tento prostor nějak stará a opečovává jej. Možná i z činností tohoto typu bychom mohli sledovat, jaký má člověk vztah ke svému bydlišti a zda tady je či není „doma“. Kromě zmíněného malování stěn je to čištění a mytí, zkrátka úklid. Sára mluvila o tom, že se člověk na koleji každou chvíli stěhuje a proto je kolej jako domov „nestandardní“ a další osobu na pokoji by rovněž vnímala jako velký zásah do jejího soukromí. Pokračuje: *„Když ten člověk tady bydlí a bere to jako provizorium, chová se k tomu jinak než já - když tu jen přespává a jezdí na víkendy domů, je mu to jedno, že tady udělá bordel (že si udělá v pokoji nepořádek, pozn. autora).“* (R Sára).

Když jsem se Sárovy ptala, co by si na pokoji změnila, tak mluvila o knihovně a úložných prostorech, které jí v pokoji chybí, a také by zvětšila prostor (tam, kde je úzká ulička), aby si tam mohla dát karimatku a protahovat se, což na pokoji nedělá (R Sára). *„Ta karimatka by byla úplně špinavá – jak moc neuklízím a lidi se tady projdou v pohodě v botech... Jako je to tady jako doma, ale doma se v botech nechodí. ... Nebo nesnáším, když si mi někdo sedne do peřin. Na to jsem háklivá. A já hlavně nosím věci na doma, a tady*

dohadovat, kdo odpadky vynesou. Sáček má po ruce (R Patrik).

²¹⁸ Sára není jediná, kdo na koleji ze studentů dává odpad za dveře, než jej vynesou. Ze strany kolejí se to však nerado vidí, protože uklízeče zabraňují vytřít celou plochu podlahy. Sára má na chodbě krabici pořádek a říká, že se s uklízečkou už docela zná a že jí to uklízečka dost toleruje.

většina lidí nenosí věci na doma, což teda vůbec nechápu – oni tam v těch riflích sedí někde na schodech a pak si mi v tom sednou do postele.“ (R Sára). Sára „nechápe“, že se ostatní nepřevlékají do domácího oblečení (R Sára) jako ona. Sára chodí na koleji v domácím možná proto, že tam „doma“ je. Na nohách nosí pantofle, což dělá i spousta ostatních. Důvod může být i praktický a sice ten, že v botách by se jim potily nohy. Když přijde na pokoj zvenku, taky vejde do pokoje v botách – protože je tam stejně špína a druzí tam taky vejdou v botách. Domácí oblečení se na koleji opravdu tolik nenosí. Anežka, která mluvila o svých teplákách, řekla, že sice na kolejích chodí v teplákách a každý si může myslet cokoli, ale...²¹⁹ (R Anežka). Přestože má na koleji asi každý nějaké kamarády, je tam i spousta dalších cizích studentů – a člověk se s nimi každou chvíli potkává na chodbě, kdykoli jde na záchod, do koupelny nebo do kuchyně. Kolej tak asi nenabízí dostatek „soulásky“ a chodba je stále natolik veřejná a oficiální zóna na to, aby se zde každý mohl cítit dobře v teplákách. A v případě, že člověk ani moc ještě nezná svého spolubydlícího, možná ani tehdy ne. Na chodbách na lidech „potkáváme“ škálu oblečení, které je právě někde napůl mezi oblečením do města a oblečením na doma.

Studenti chodí jak v pantoflích, tak v botách, a to po chodbách i po pokojích. Podlahu pokoje tedy opravdu není dost dobře možné udržovat stále čistou – a zřejmě proto ani nemá smysl „moc“ uklízet, jak o tom mluvila Sára. Vnímám zde rozpor, který Sára vyjadřuje, když mluví o tom, že „doma se v botách nechodí“. Není asi jednoduché být na koleji doma. Sára se ale snaží udržovat si v pokoji čistotu (na pokoji je to i v porovnání s některými ostatními pokoji, především chlapeckými, vidět) a „nesnáší“, když si ji někdo sedne v oblečení na postel (tedy přímo na povlečení, aniž by bylo přikryto přehozem). Výpověď „bere to jako provizorium, tak je mu jedno, když tady udělá bordel“ by se dala v souvislostech, o nichž mluvíme, přeložit jako: není to jeho, tak je mu jedno, jak se k tomu chová. Ti lidé v tom žijí – ale problém je, že to pro spoustu z nich není domov. Anežka si často stěžovala, že ostatní studenti nezhasínají světla na záchodě, nedotahují kohoutky a nevypínají vařiče, že zbytečně plýtvají. A dodala – není to jejich, tak co by se starali (R Anežka). Ne jednou jsem od některých studentů slyšela, že se hodně dlouho sprchují, protože jsou na koleji a mohou si to tam dovolit – doma by to nedělali. Možná je to také trochu ještě pozůstatek české minulosti, že co je „veřejné“, toho si člověk moc neváží, a je

²¹⁹ ...tepláky ráda nosí, z důvodu, o němž jsem již psala. Má je ještě po dědovi.

to pro všechny, tak si to rozebereme.

Když se však vrátím zpět k tématu čistoty a uklízení, je dobré dodat, že jakmile se člověk nastěhuje na nový pokoj, většinou si police vytře mokrým hadrem a v pokoji uklidí (tím však nechci říct, že by v průběhu roku neuklízela vůbec). Bohužel v tomto směru nemám zkušenost u chlapců, protože jsem vždy bydlela a stěhovala se s děvčaty. Vždy to na mě ale působilo tak, že člověk si police, skříně, stoly a zem vytřel, protože tam byl předtím někdo jiný – a teď to tady bude „moje“²²⁰ (ti aktivnější si i umyli okna). Vytírali²²¹ to bez ohledu na to, jak povrchy nábytku byly čisté nebo špinavé. Pokoj se po vytření opravdu trochu změnil a byl o trochu víc „váš“, kromě hygieny jde možná tak trochu o jakýsi „seznamovací“ rituál. Mehta a Belk o tom ve svém článku právě mluví: „*Cleaning the house is another ritual that aids in this consolidation and incorporation*“²²² - „*(when, pozn. autora) personilizing the house... and the house is becoming slowly ours.*“²²³ (Mehta - Belk, 1991: 399).

3.4.1. Čistota jako představa řádu

To, jak a kde jsme zvyklí každodenní činnosti provozovat, a také kam jsme zvyklí naše věci ukládat, zapadá do jakéhosi našeho obrazu řádu. Tento obraz vychází z představy toho, že společnost je nějak uspořádaná a funguje. Paralelně tedy, každá věc se používá k něčemu a má nějaké místo. A tak věci fungují. Například Markéta by si věci uložila tak, jak jí to dává „smysl“, a těší se, až to bude moci zrealizovat na větší ploše bytu, v kterém jednou bude žít. Douglas (2003) vysvětluje, že z naší představy řádu vychází vnímání čistého a nečistého: tak například že letadlo se lepí na stole v pracovně a ne na posteli v ložnici, anebo boty se ukládají do botníku a ne do kredence.²²⁴ Každý má individuální míru

²²⁰ Či nyní zde budu bydlet já.

²²¹ Či vytíraly, budeme-li mluvit jen o studentkách.

²²² Překlad autora: „Úklid domu je dalším rituálem, který přispívá k tomuto upevnování a začleňování (člověka do nového domu, nebo-li jakémusi 'včleňování se', pozn. autora).“

²²³ Dodatek autora – výňatek z dvou předcházejících vět v článku Mehty a Belka – pro uvedení do kontextu. Mehta – Belk (1991) Překlad autora: „(když si) dům zosobňujeme... a začíná být pomalu náš.“

²²⁴ Tyto příklady Douglas konkrétně neuvádí, jsou mým doplněním.

vnímání něčeho jako čisté, či už znečištěné, ale obecně je společností uznané a korigované, co je ještě přípustné, a co už ne. Tak Douglas zmiňuje omezení v kontaktu mezi lidmi z různých kast, i kontaktu s věcmi, jichž se právě příslušník nižší kasty sám dotkl či je použil.²²⁵ Douglas také popisuje například vlastní zkušenost s háklivostí na čistotu v koupelně (na vaně, umyvadle a podobně) – oproti akceptování jinak zaprášených knih v chodbě či předmětů v dílně. Vnímání čistoty a starání se o ni nevychází pouze ze snahy o hygienu – ale právě ze snahy o řád věcí, na nějž jsme zvyklí, a na základě něhož funguje svět. Je-li něco, co se onomu řádu vymyká²²⁶, máme přirozenou snahu to do něj uvést (Douglas, 2003). Studenti často mluví o nedostatku prostoru – chybí jim knihovna na knihy, kosmetika se jim na policích míchá s jídlem a psacími potřebami – a rádi by to změnil, kdyby to šlo a byly pro to podmínky. Stav, v kterém mají své věci, je „nepatřičný“.

Sáře se nelíbí, že se u ní v pokoji chodí v botech, nemůže tam cvičit, protože by její karimatka byla úplně špinavá, a doma se zkrátka v botech nechodí. Medard nemá rád, když mu někdo šlape na koberce, které má v pokoji, aniž by se vyzul. Sára „nechápe“, že lidé na koleji nenosí domácí oblečení, a vadí jí, když si jí někdo sedne v riflích na postel, pokud na ní nemá přehoz. Postel se mi spojuje s koupelnou Mary Douglas. Jsou to intimní prostory, v nichž se pohybujeme i stroze oblečení či nazí – jsou našemu tělu a tělesnosti vůbec blízko (Douglas, 2003).²²⁷ Vnímání čistoty je úzce spojeno s tělesností. Cizí tělesnost může být kontaminující, a tak je potřeba odstranit stopy po ní, separovat se od ní, a zachovávat „čistotu“ vlastního těla, sebe sama. Původ takového chování je možné sledovat na starých tradičních rituálech kultur po celém světě. Na zachovávání čistoty Douglas nepohlíží v souvislosti s hygienou, ale primárně jako na separaci toho, co je vzájemně nesmisitelné, co nesmí přijít do kontaktu, tedy udržování řádu věcí a světa. Tak oblečení určené k nošení po venku²²⁸ nepatří na postel nebo boty nepatří na koberec. Petr má kromě povlečení svoje i

²²⁵ Konkrétně třeba uvádí příklad s jídlem: znečištění kontaktem s nádobím, z něhož příslušník nižší kasty právě dojedl.

²²⁶ Líbil se mi příklad, v němž Douglas cituje ze Sartrova eseje o lepu (překlad autora; angl. originál: „essay on stickiness“), jak ambivalentní je něco, co je viskózní. Sartre mluví o zkušenosti malého dítěte s medem. Není to pevné ani tekuté – nezapadá to ani do jedné z kategorií – je to zvláštní – a buď to respekt (Douglas, 2003: 39).

²²⁷ Podobně s tělesností souvisí i uvedený příklad s jídlem (tamtéž).

²²⁸ V němž člověk sedí na schodech veřejné chodby, kudy se projde spousta cizích lidí v botách, v kterých navíc chodili všude možné, neznámo kde. O tradičních rituálních pravidlech

peřinu a polštářky. V těch kolejních by nemohl spát, po druhých lidech (R Petr).²²⁹ Studenti po chodbách chodí v botech i pantoflích – kolejní chodby jsou prostorem přechodu mezi veřejným a soukromým, kde se oba póly ve své čisté podobě mísí. Když jsem zmínila zvyk vytřít police a celý pokoj před nastěhováním, kromě Mehty a Belka, kteří v souvislosti s úklidem hovoří o zosobňování prostoru, se k tomuto tématu dostává ve svém článku také Hurdley. „*Homes are also a setting for the enactment of self, where the 'otherness' of previous owners and potential visitors must be managed – even exorcized.*”²³⁰ (Hurdley, 2006: 718). Osoba z jiné kasty také svou přítomností a kontaktem s prostředím²³¹ v něm zanechává až téměř viditelné stopy, jež přímo volají po očištění.

Co se týče možností kolejního pokoje a tendence vytvářet v něm jakýsi řád, vidím tuto snahu u studentů v uspořádání věcí – kdy se je pokoušejí oddělit – jídlo od kosmetiky a podobně. Snaží se jim dát své místo tak, jak jim to „dává smysl”²³² - a jak to zapadá do nějak v průběhu života již vytvořené a 'jejich' „mapy” světa. Chaos ve věcech v pokoji je podobný mísení stop bot a pantoflí na chodbách. Je to jako výjev ponožek položených vedle pánve od jídla a psacích potřeb.²³³ Složky, jež nejdou k sobě, jsou najednou v jednom pytlí, a uvidí se, jak se spolu „poperou”. V práci jsem slovo „schizofrenní” použila už v souvislosti s pohybováním se mezi dvěma potenciálními domovy, přičemž kolej jako domov také neustále zůstává ve stavu „potenciality”. Není toto (dle mého také trochu „schizofrenní”) uspořádání věcí odrazem nejen nedostatku prostoru, ale i rozpolcené a provizorní situace, v níž se student ubytovaný na kolejích nachází? U archaických společností nastával chaos ke konci roku, aby v novém roce mohl být nastolen nový řád. Obnova světa, aby fungoval i nadále (Eliade, 1993). Toto období chaosu bylo obdobím

kromě Douglas například také v práci již zmíněný Genep (1997).

²²⁹ K důležitosti peřin v rozhovoru promluvily i Agáta a Anna. V jejich výpovědích by bylo možné vidět podobné konotace jako u Petra. Nacházely se však v odlišné situaci než Petr, jelikož ve Frankfurtu peřiny nebyly součástí vybavení pokoje (už tento fakt je zajímavý a dalo by se, bez dalších informací, však jen dále polemizovat, proč tomu tak, z hlediska materiální kultury, je).

²³⁰ Překlad autora: „*Domov je také prostředí, jež je určeno k ustanovení sebe sama, a kde si člověk musí umět poradit s 'jinakostí' předchozích majitelů a potenciálních návštěvníků – dokonce ji až vymýtit.*“

²³¹ V němž se nachází člověk náležející právě k odlišné kastě.

²³² Jak bylo možné v rozhovoru sledovat vyjádření Markéty.

²³³ Odkazuji na v práci zmíněné uspořádání věcí jednoho studenta, který také bydlel na koleji (Větrníku).

přechodným a dočasným. Kolejní bydlení také není ničím trvalým – a dle toho se zde také jaksi dočasně „žije“. To, jak se zde student cítí a jak kolejní bydlení vnímá, projevuje navenek ve fyzické, materiální rovině. A to, jak to máme ve fyzické rovině a jak to vypadá kolem nás, nám dává pocítit a ovlivní naše prožívání toho, „kde“ se to nacházíme. „Kde“ na naši mapě světa.²³⁴

Byly zde ukázány některé podmínky k bydlení, jež koleje nabízejí. Snažila jsem se také ukázat, že nejsou kompatibilní s možností nějakého 'trvalého pobytu'. To se také projevuje v materiální kultuře pokojů, v tendenci příliš neinvestovat do prostoru něco 'trvalého', smířit se se stavem, který je, či vytvořit provizorní řešení. Student si však zároveň má tendenci prostředí svého bydliště utvářet a přetvářet tak, jak je na to zvyklý - „doma“. Kromě Medardových koberců a spousty dalších příkladů – zelených květin, dekorací, jež zpřítomňují blízké, a podobně – i samotné dekorování jako takové vytváří domov. V dekorování samotném spatřuji jakýsi „zpevňující“ či „sebe-ustanovující“ prvek. Někteří studenti v průběhu rozhovoru zmínili, že si na ono místo dali tu a tu věc, či by si ji tam dát chtěli, aby to tam nebylo „prázdné“. Nemají rádi, když je to „prázdné“ – ale když to vypadá, jako že se na tom pokoji „žije“. Student dává do pokoje „sebe“ a vnáší do něj život. Zde tedy znovu připomenu ono vyplňování prázdných míst jako vytváření harmonie a také nastolování řádu. Kdyby mělo být v pokoji „mrtvo“ a prázdné, žádný smysl by to nedávalo. Místnost s regály a holými zdmi by byla skladištěm určeným k skladování věcí, místem, kde je mohu uložit a zavřít za nimi dveře. Avšak člověk nežije ve skladišti a není věc uložená ve skříni – ale „žije“ 'v pokoji'. A vytváří si jej sám (případně s rodinou) a 'dle svého', spolu s pohodlím polštářků od babičky²³⁵, „teplem“ sálajícím z fotek, obrázky nebo věcmi, které jsou hezké a na něž se rád dívá, a zkrátka vším ostatním, co k bezpečnému a útulnému útočišti patří.

Studentům, kteří se nastěhovali na starý, nezrekonstruovaný blok, koleje zřejmě jako útulné nepřipadaly, spíše byli šokováni a výpověď o vybombardovaném prostředí či squatu

²³⁴ Zde odkazuji na zmíněnou představu řádu světa (v němž konkrétní místa a věci nesou svůj význam).

²³⁵ Petr mluvil o svých třech menších polštářcích, že se mu na nich dobře spí a nemohl by spát na velkém (a ještě k tomu „kolejním“). Na několika malých polštářcích spí od doby, kdy tak spával u babičky. Povlak na jednom z nich mu ušila známá od babičky, tam 'od nich', z malého města, kde žil s rodinou.

naznačuje, že s prvními dojmy student asi i trochu bojoval. Přijmout situaci, že se „squat“ nyní má stát mým bydlištěm, natož domovem, už vyžaduje větší přizpůsobivost a je to poměrně silné nabourání našeho dosavadního řádu věcí. Člověk má tendenci si prostředí, v němž pobývá a žije, zvelebovat: je vázáno na jeho osobu (skrže jeho věci) a tělo. S tím souvisí i chránění si soukromého prostoru před veřejností, jak o něm mluví například také Ureta. Koupelna, kuchyň a ložnice jsou soukromé a chráněné v zadní části domu – jsou to prostory spojené s „reprodukcí, hygienou a intimitou“ (Ureta, 2008: 482). V tom, jak hovoří o prostorách domu, vidím rovněž souvislost s tím, kdy jsem na příkladech ukázovala, jaké věci máme umístěny na povrchu a které bychom si nevystavili a schováváme je. „*The front is always public or entry side, and it is decorative and respectable. By contrast, the back is private side where domestic services and chores are performed, drying clothes, growing vegetables, and doing repairs. Whereas the front is displayed, the back is hidden from public view.*”²³⁶ (Lawrence, 1982: 122, cit. dle Ureta, 2008: 481). Zmíním-li ještě jednou oblékání na kolejích a uvedu-li jej do této souvislosti, domácí oblečení je asi nejen natolik intimní, jak už bylo naznačeno, ale i „neúctyhodné“, že v něm studenti na kolejích často nechodí.

²³⁶ Překlad autora: „Přední část domu je vždy veřejná a vstupní strana, je dekorativní a úctyhodná. Naproti tomu zadní část domu je soukromá polovina, v níž se provozují domácí práce, sušení oblečení, pěstování zeleniny a provádění oprav. Zatímco se přední část prezentuje, ta zadní se schovává před zraky veřejnosti.“

4. ZÁVĚR

4.1. Bydlení na kolejích

Studentské koleje nabízejí střechu nad hlavou. Ne však domov jako takový. Jsou místem vyhrazeným pro dočasný pobyt v průběhu jedné životní etapy: doby studií. Bydlení v kolejních prostorách a pokojích vůbec se liší od života v útulném rodičovském domově (v bytě či domě), odkud studenti na koleje přišli a který většinou nabízí dostatek prostoru, soukromí a případně komfortu. Ani bydlení u rodičů vždy nezaručuje bezproblémový „domov“, což se také následně promítne do tendence budovat si svůj domov někde jinde: v tomto případě na kolejích. Bylo možné sledovat, že toto není snadné. Když je řeč o potencialitě domova na kolejích, někteří studenti se zmiňují o nejistotě a neustále přítomné možnosti, že je zde na kolejích mohou kdykoliv přestěhovat. Člověk musí opustit prostor, který si po nějaký čas zabydloval a v němž se třeba začínal cítit trochu jako doma. Existence bezpečného útočiště a možnost domova je zpochybněna: přinejmenším je to domov tak trochu „nestandardní“, jak vyslovila jedna ze studentek. V práci jsem se zabývala tím, jak je možné v takovém 'nestandardním domově' žít a jak se takové vnímání domova ukazuje v projevech studentů spojených s materialitou na kolejních pokojích.

Student má často spolubydlícího a tak přichází o vlastní soukromí. V práci bylo možné sledovat, jak se spolubydlící vypořádávají s faktem spolubydlení – snaží se mu nějak vyhnout či případně spolubydlícího vypudit. Jelikož bývá studentovi od kolejí běžně na pokoj přidělen spolubydlící, student má tendenci vybrat si spolubydlícího dle svého, aby nemusel bydlet s cizím člověkem. Anebo když si se stávajícím spolubydlícím nerozumí, snaží se jej případně „vyměnit“ za vhodného spolubydlícího – kamaráda či partnera. Většina mých respondentů toužila po samostatném bydlení na pokoji, avšak nemusí tomu tak vždy být. Někteří studenti se mohou v malém prostoru kolejního pokoje cítit stísnění a samota jim nevyhovuje – ale spolubydlení ano²³⁷. Pocity samoty doléhaly hlavně na studentky ve Frankfurtu. K tomuto tématu v souvislosti s dekorováním se ještě dostanu. V práci bylo možné také sledovat, jak se spolubydlící vypořádávají s nedostatkem prostoru i soukromí – jak si na druhou stranu vlastní prostor hájí, až o něj bojují. Nejen Sokol hovoří o přirozené potřebě kousku místa, kde můžeme být sami a kde si člověk může dělat, co

²³⁷ To byl však jediný případ Laury.

chce, sám si rozhodovat a řídit běh věcí (Sokol, 2002). Na kolejním pokoji ve spolubydlení tato možnost bývá limitována, a nejen spolubydlíci, ale i ostatní studenti na kolejích mohou soukromí a svébytnost prostoru pokoje snadno a rychle narušit. Následkem podobného narušení osobního prostoru vzniká napětí a nerovnováha (Altman, 1975: 37, cit. dle O'Toole – Were, 2008: 619-620), která následně u studentů ústí ve snahu odstěhovat se od momentálního spolubydlíčího k jinému, případně ve snahu o to, bydlet na pokoji sám. Změnit situaci, odejít někam, kde bude líp a kde snad nad svým prostorem budu moci držet kontrolu. S tím, dle mého názoru, souvisí i tendence uzavírat se před naplň veřejnými prostory kolejí stále více do klidu až „samoty“ svého pokoje.²³⁸

V práci jsem také hovořila o tom, jak charakter prostorů, v nichž žijeme, ovlivňuje kvalitu života jednotlivců a také vztahy mezi nimi. Buchli ukazuje, jak konkrétně dispozičně řešené prostory mohou mít vliv na komunikaci jednotlivců v domácnosti a následné uvolnění či semknutí vztahů v rodině (Buchli, 2002). Uvedla jsem příklad, jak větší kuchyně na kolejích ve Frankfurtu mohou pomáhat studentům utvářet si vazby mezi sebou a třeba zrovna Erasmus studentům dopomáhat k zabydlení se v cizím prostředí. Slovo „cizí“ nyní míním v konotacích ciziny jako „zahraničí“ - v němž nemusí být vždy lehké pobývat. Takové kolejní prostory mohou přispívat k vytváření si něčeho jako „domova“ i přestože se nenacházím vůbec „doma“ ve vlastní zemi. Kolejní prostory na Větrníku příliš nenabízejí prostor pro setkávání – kuchyňky jsou malé a alternativní možnosti ne vždy dostupné. Dispoziční řešení kolejí, to, co koleje nabízejí, má, dle mého, vliv na kvalitu života na kolejích a myslím si, že tento faktor může také ovlivňovat vztahy studentů na kolejích. Podobně jako malý prostor pokoje ovlivňuje rozpoložení spolubydlíčích, jejich následné chování a jejich vzájemný vztah, tak kolejní prostory mohou ovlivňovat vztahy a chování studentů na kolejích obecně.

Nyní se vrátím zpět k prostoru pokoje. Na příkladu spolubydlení na Větrníku lze z hlediska materiální kultury pozorovat, jak si spolubydlíci vymezují každý svůj prostor pomocí jeho ohraničování: tak, že do něj rozmístí své věci. 'Okolíkávají' si to své 'území', jak vysvětlila jedna studentka. Máme-li či vlastníme-li něco, máme v rukou nějakou moc. Obýváme-li nějaký prostor, máme v něm často tendenci uplatňovat vlastní

²³⁸

Viz. příklad Sáry.

rozhodování. Rozestavování věcí, které samy o sobě také vysílají určité signály,²³⁹ by se dalo chápat jako uplatňování moci. Přemístění věci spolubydlícího může být citlivě vnímáno, podobně jako zásah do vlastního a osobního teritoria. V jednotlivých věcech a jejich umístění lze spatřovat různé signály a pravidla, která symbolicky naznačují. Věci mohou mít za úkol limitovat například vstup (cizího) člověka na území pokoje – věc, třeba dekorace připevněná na dveřích zvenčí, tak vysílá signál ven do chodby, do veřejné části kolejí.²⁴⁰ V práci jsem se zabývala také tím, jaké konotace může mít umístění věci na povrchu či pod povrchem, když ji schováme.²⁴¹ Nyní jsem hovořila o tom, jak věc, právě na povrchu umístěná, vysílá signál, stejně tak může jako komunikační prostředek fungovat i uvnitř pokoje mezi spolubydlícími. Tak například vytvoření provizorního odpadkového koše na své polovině pokoje může spolubydlícímu dávat signál, že o jeho odpadky se starat nebudu a vynášet si budu pouze vlastní.²⁴² Výrazné ohraničování svého prostoru pozoruji na příkladech studentů, kteří si se svými spolubydlícími moc nerozuměli a student a jeho spolubydlící na pokoji spolu příliš nekomunikovali, v jednom případě přestali komunikovat úplně.²⁴³ Krátce se vrátím k stísněnému prostoru kolejních pokojů na Větrníku, v nichž studenti spolu také „bojují“ či odcházejí jeden od druhého. Možná, že kdyby větrnické koleje nabízely soukromí a dostatek prostoru v podobě samostatného pokoje pro každého studenta a zároveň společenské prostory pro setkávání studentů navzájem, podpořila by se samostatnost jedinců (každý by si sám rozhodoval na svém území) a zároveň i jejich vzájemná komunikace. Společné prostory by nabízely prostor pro zábavu, uvolnění a zrelaxování – možná i pro ventilaci podobných tlaků, které nyní vznikají v podmínkách větrnického spolubydlení.

Když se nyní vrátím zpátky k věcem, myslím, že dle toho, jak je studenti rozmisťují po pokoji, lze sledovat vztah obou spolubydlících, nějakou spokojenost či naopak rozbroje

²³⁹ Věc může nést významy individuální osobní významy pro jednotlivce a pro každého tedy nese stejná věc významy jiné, může však být nositelem i obecně chápaných významů ve společnosti či komunitě lidí.

²⁴⁰ To bylo v práci možné pozorovat na příkladech dekorací umístěných na dveřích pokojů.

²⁴¹ Uvedu příklad a později se ještě jednou k tematice vrátím v další souvislosti.

²⁴² Případ Patrika. Další příklad je možné vidět třeba u Anežky, kdy hovořila o tom, jak si spolubydlící na pokoji rozmístila své věci tak, že zabrala i plochu lednice. Ve chvíli, kdy se Anežka hodilo na lednici si z praktického důvodu umístit svou věc (hrách), vnímala plochu lednice již jako území své spolubydlící a necítila se dobře, když její spolubydlící uvolnila místo pro Anežčinu věc.

²⁴³ To bylo v případě Anežky a její bývalé spolubydlící (R Anežka). Patrik a jeho spolubydlící spolu moc nemluví a nerozumí si (R Patrik). Anežka není spokojená s komunikací se svým současným spolubydlícím a je ráda, když na pokoji její spolubydlící není (R Anežka).

mezi spolubydlíci. Když budeme znát další informace k věcem těchto osob, z čehož lze vyvozovat vztah studentů ke svým věcem, dále je důležité to, kam v prostoru jsou věci umístovány. Tyto informace z oblasti materiální kultury lze nakonec uvést do souvislosti a srovnat s tím, jak student hovoří o svém vztahu se spolubydlíci. Ne všichni spolubydlíci spolu musí nutně „bojovat“. Oproti snahám vymezování vlastního území lze pozorovat i opačný efekt na příkladě toho, kdy se na pokoji věci obou spolubydlících „spokojeně“ mísí (to bylo v případě Laury a její spolubydlíci) – věci nejsou výrazně odděleny, na stolech i na posteli jsou věci obou spolubydlících, skoro to až působí, jako by bylo jedno, kde která a čí věc leží. Laura řekla, že je to jedno, že si i spoustu věcí se spolubydlíci půjčují. Některé z věcí mají dohromady.²⁴⁴ Laura je se svou spolubydlíci velmi spokojena a obě spolubydlíci tráví hodně společného času (R Laura).²⁴⁵ Domnívám se, v materiální kultuře pokojů lze také číst o tom, jak se zde žije, co se zde odehrává – podobně jako Kopytoff mohl z věcí číst kulturní specifika společnosti – my se zde dovídáme třeba o vztahu obyvatelů pokojů. Vztahy jedinců lze sledovat také na pohybu věcí mezi nimi, k tomu se však už ve své práci z důvodu omezeného prostoru nedostávám, mohlo by být tedy rozpracováno v samostatné práci.²⁴⁶

4.2. Materiální kultura dočasnosti

Tendence bránit si svůj prostor je základním předpokladem k ochraně vlastního teritoria a možnosti budování domova. V nakládání s věcmi a v souvislosti s dekorováním

²⁴⁴ Dohromady mají věci na úklid a vaření, také některé potraviny. Tak by se v příkladech dalo pokračovat dále, uvedu jen ještě jeden navíc. Petr se svým spolubydlíci mají a používají nádobí a varnou konvici dohromady, každý na kole přinesl něco.

²⁴⁵ Pro doplnění souvislosti připomenu, že Petr má „v pohodě“ spolubydlíciho a docela dobře spolu vycházejí (R Petr).

²⁴⁶ Kapitola, která se zabývá umístěním a půjčováním věcí mezi spolubydlíci, byla nakonec z textu diplomové práce z důvodu nedostatku místa vyjmuta. V rozhovorech jsem se také zabývala tím, jestli si spolubydlíci některé věci mezi sebou půjčují a naznačím jen, že sledávám souvislosti mezi půjčováním věcí a jejich vztahem. Z půjčování či nepůjčování lze dle mého usuzovat na vztahy, a také naopak lze například v Maussově textu (Mauss, 1999) sledovat, jak půjčování věcí může ovlivňovat mezilidské vztahy. Kolování věcí mezi kmeny utužovalo jejich vztahy. Z dalších autorů k tomuto tématu také velice zajímavě hovoří Parkin (1999).

V souvislosti s umístěním věci by bylo dobré zohlednit míru intimity toho kterého prostoru, v němž se věc pohybuje, a také povahu věcí samotných (skrze vztah respondentů ke konkrétním věcem).

pozorují u studentů dvě základní tendence: na jedné straně si svůj prostor opečovávat a zvelebovat a na druhé straně nechut do pokoje zasahovat, vylepšovat si jej, dělat v něm úpravy a vkládat do něj vlastně něco trvalého. V rámci tendence jako první zmíněné pozorují osvojování si prostoru a budování si vlastního útočiště k pobytu nebo možná i snahu o budování „domova“. Skrze smazávání cizích stop, tedy například předchozích obyvatelů pokoje, jak se o vytváření domova rovněž zmiňuje Hurdley (2006), a následně prostřednictvím rozmístění věcí nejen praktického, avšak stejně tak symbolického významu, jak ve své práci ukazují také Mehta a Belk (1991). Přičemž co se týče těchto věcí, bylo možné pozorovat, jedna věc v sobě nese obvykle obě stránky: praktickou i symbolickou.²⁴⁷ K rozmístování věcí v prostoru patří dále i snaha o jejich strukturaci.

Začnu u první zmíněné tendence, která ústí v zosobňování a osvojování si prostoru, v jakousi starost o něm projevovanou v materiální rovině vyplňování prostoru konkrétními věcmi a dekoracemi. Věci a dekorace studentů v sobě nesou významy spojené s jejich blízkými - s jejich kamarády a rodinou. Dále jsou to významy blízké jim samotným (či jejich osobnosti – jak řekla Markéta, věci, které máme kolem sebe, to jsou ty, které utvářejí naši osobnost) – takže jsou to významy týkající se jejich zájmů²⁴⁸, jejich názorů či ideálů nebo něčeho, co se jim „líbí“²⁴⁹ - obklopují se dekoracemi, které jsou také pro ně vizuálně pěkné, na které se rádi dívají. V dekoracích se projevuje také jejich estetický vkus.²⁵⁰ Nakonec jsou to věci, které studentovi zpříjemňují prostředí a vytvářejí nějakou atmosféru – často jsou to předměty, které jim připomínají jejich domov nebo které symbolizují domov v obecnější rovině. Tak dekorace listů nebo plakáty zobrazující hory studentkám připomínaly jejich vlastní domov²⁵¹, a zase koberec na zemi, květiny či světýlka zútlňovaly studentům prostor na pokoji a dělaly ho „domáckým“. V první řadě uvedené jsou to předměty připomínající domov individuálně té které konkrétní osobě, zatímco v druhé skupině pozorují věci, které lidé doma mívají, případně jsou se symbolikou domova tradičně spjaty. Tak například zmíněné květiny nebo světýlka: světlo má v sobě tradiční

²⁴⁷ Přičemž u dekorací jako takových bývá praktická stránka věci zatlačena do pozadí.

²⁴⁸ Trofeje z turnajů šipek, fotky a pohledy z cest, fotka z dob divadelního kroužku a podobně.

²⁴⁹ Mohou to být plakáty zobrazující ideálního muže či ženu, kteří jsou pro svého majitele zároveň pěkní na pohled. Názor může zobrazovat například dekorace spojená s politikou, jak jsem uváděla v případě dekorací dveří zvenčí. Z věcí může názor reprezentovat krabice určená na tříděný odpad.

²⁵⁰ Vkusem jako takovým se v práci nezabývám a soustředím se především na symboliku věcí.

²⁵¹ V případě listů to byla Eva a plakáty s horami měla v pokoji Anna

symboliku obsahující významy spojené právě s domovem, jako je například ochrana či pohostinnost. Ve svém článku o tom pěkně hovoří Garvey, která se zaměřuje hlavně na dekorace na oknech a tak mluví hlavně i o světlech, které si lidé dávají do oken (Garvey, 2005).²⁵²

Věci dle toho, jaké významy nesou, bych však nerada řadila do oddělených kategorií, protože různé významy se ve věcech míchají – jak jsem se rovněž v práci snažila ukázat. Nejčastěji objevující se a mnoho věcí prostupující významy byly ty, které se týkaly blízkých lidí studenta. To bylo v práci možné na mnoha příkladech sledovat. Takové věci se objevovaly u všech respondentů a v obou skupinách.²⁵³ Všechny studentky ve skupině Erasmus studentů ve Frankfurtu až na jednu měly na stěně, na stole v rámečku nebo na tapetě, případně spořiči obrazovky notebooku fotky a obrázky, případně dekoraci, která jim připomínala kamarády, rodinu nebo domov. Poslední z těchto studentek mluvila o tom, že jí ve Frankfurtu chybí fotky s rodinou a kamarády, které by si vylepila na zeď tak, aby na ně viděla. U chlapců to tak nebylo (přesto i u nich došlo v rozhovoru - přes jiné jejich věci - spontánně na řeč o blízkých rodinných příslušnících). V tomto případě by bylo zajímavé dále zabývat se srovnáním dívek a chlapců, na které už v práci nedošlo (a zohlednit případně i jejich věk) – Mehta a Belk ve své práci zmiňují výzkum, v němž bylo zjištěno, že muži a adolescenti mají tendenci hovořit o oblíbených předmětech, které symbolizují „sebe“, zatímco ženy a starší dospělí zase o předmětech symbolizujících „ostatní“.²⁵⁴

U studentů ve Frankfurtu pozoruji potřebu zpřítomnit si skrze věci a fotky blízké – rodinu a přátele – ve svém pokoji. Studentům bývalo po rodině smutno, vyhledávali kontakt s ní (nejčastěji přes Skype), případně se těšili na její návštěvu – tato témata se v rozhovorech objevovala. V pražské skupině také docházelo na řeč o rodině, avšak již v trochu jiných souvislostech: ve výpovědích nebýval vyjadřován stesk po rodině. To souviselo zřejmě s tím, že studenti své rodičovské domovy měli možnost pravidelně navštěvovat (a dělali to). Věci a dekorace spojené s rodinou a blízkými se v pokojích studentů v Praze rovněž objevovaly. Dekorace, které byly spojené s rodinou, již nebyly tak

²⁵² Garvey v této práci na základě rozhovorů zmiňuje i to, jak kytky patří k domovu a dotvářejí domácí prostředí.

²⁵³ Přestože na ukázání příkladů u všech studentů v práci nedošlo.

²⁵⁴ Autoři výzkumu byli Csikszentmihalyi a Rochenberg-Halton a práce byla z roku 1981 (Mehta – Belk, 1991: 399).

časté (zaznamenala jsem čtyři případy z devíti, z toho tři dívky), přičemž dekorace spojené s kamarády měli v pokoji respondenti všichni. Ve frankfurtské skupině tedy v symbolice věcí a rozhovorech do popředí vystoupila rodina.

Myslím, si, že obecně se studenti (ve Frankfurtu i v Praze) dosti obklopovali věcmi, které v sobě nesly něco, co si chtěli sami v pokoji zpřítomnit. To bylo ovlivněno situací studenta a vztahem k tomu, co zpřítomňuje. Tak například vystavení fotek s blízkou rodinou bylo docela časté u studentů ve Frankfurtu (v polovině případů)²⁵⁵ - tedy ve skupině, kde bylo odtržení od domova znatelné a student svou rodinu běžně neviděl alespoň půl roku či déle. K tomu pobýval v zahraničí, což není vždy jednoduché a může přispívat k pocitům stesku a celkové psychické zátěži, včetně stresové (Bhugra, 2004). Paralelu bylo možné sledovat na příkladu emigrantů, o nichž píše třeba právě Bhugra – přestože autor hovoří o emigrantech a studenti oproti Bhugrovým emigrantům zůstávají v zahraničí pouze na určitou dobu, většinou na rok – přesto se Erasmus studenti často cítili sami a tesknili.²⁵⁶ Co se týče mých respondentů, stesk po domově vyjadřovala právě dvě děvčata, která měla v pokoji vystavené fotky s rodinou (a kamarády) a jedno děvče, které rodinné fotky ve svém pokoji postrádalo. Bylo by zajímavé zjistit, zda-li stejné osoby na kolejích v Čechách měly tu samou výzdobu, anebo byla nějak odlišná. Přestože v některých společnostech bývá zvykem vystavovat si i doma rodinné fotky, v případě těchto Erasmus studentek spatřuji souvislost stesku po rodině a jejího zpřítomnění skrze fotky v místě, kde nyní pobývají, ve svém pokoji na koleji ve Frankfurtu.

Mehta a Belk uvádějí příklad emigrantů z Indie do Spojených států a ukazují, o kterých oblíbených předmětech emigranti hovoří: mezi předměty byly tradiční oděvy či šperky nebo také fotky zobrazující duchovního vůdce či rodinné předky. Emigranti hovořili o předmětech vázající se k zemi svého původu, odkud do Ameriky přišli, k indické i rodinné tradici. Tyto předměty jim vytvářeli symbolickou vazbu na Indii a tradici, v níž

²⁵⁵ Přičemž jedna z těchto tří studentek (Agáta) si fotky s sebou nevzala a v pokoji je postrádala. Kdyby je tam měla, dala by si je na stěnu.

²⁵⁶ Z rozhovorů i zkušenosti získané pozorováním a komunikací se studenty během pobytu. Zde bych ráda doplnila, že sama osobně jsem během pobytu ve Frankfurtu stesk po rodině nepocítovala a období zde jsem prožívala v přítomnosti ve Frankfurtu a všeho nového, co se zde dělo, ne v myšlenkách a vzpomínkách na svůj domov. Toto období jsem vnímala velmi pozitivně a radostně. Myslím, že tento stav mi dával náležitý odstup a nadhled, abych byla schopna (zúzkostňující) pocity některých studentů vnímat „čistě“ a nezaměňovat je se svými pocity a emocemi.

vyrostli a byla pro ně tedy osobně důležitá (Mehta – Belk, 1991). Tyto věci jim pomáhaly dotvářet jejich identitu Inda (či emigranta pocházejícího z Indie) nyní nacházejícího se v cizí zemi. Podobně spatřuji fotky rodiny a kamarádů, které měly studentky ve Frankfurtu vystavené v pokoji jako jedny z poměrně silných předmětů, které posilovaly jejich identitu někoho, kdo patří ke své rodině a blízkým, kteří na něj čekají v jeho městě a v jeho zemi, z které do ciziny odcestoval. Zpřítomněním svých blízkých pomocí fotek si možná také chtěly ulehčit situaci odtržení od domova v cizí zemi. Fotky zpřítomňují také okamžik, kdy byl student se svou rodinou pohromadě. Chapman (1999) i Mehta s Belkem (1991) hovoří ve svých pracích o tom, jak si lidé ve věcech zpřítomňují minulé okamžiky, které nás ukotvují do námi prožité něčím důležité či příjemné skutečnosti. „*You feel that you are living in the world that you enjoyed one time.*“²⁵⁷ (Mehta – Belk, 1991: 406).

Oproti studentům ve Frankfurtu měla ze studentů na kolejích v Praze rodinné fotky vystavené pouze Markéta, která se moc těší, až se po studiích vrátí do města, odkud pochází – protože tam má rodinu a kamarády. Další dva z pražských studentů, kteří mluvili o městě, odkud na koleje přišli, ve smyslu, že jim odtud něco v Praze chybí, byl Patrik (kamarádi) a Marek (hory a částečně kamarádi, z nichž někteří jsou však v cizině). Marek měl na nástěnce dekoraci vyrobenou od své sestry. Ani jeden ze studentů neměl vystavené fotky zobrazující rodinu. Podobně jako u studentů ve Frankfurtu, u studentů mužského pohlaví se takové dekorace nevyskytují. Jejich dekorace souvisejí s jejich kamarády či jejich zájmy, studenti však nemají vystavené fotky, ať už přátel či rodiny.

Sára měla staré rodinné fotky z dětství zabalené v igelitové tašce a uložené pod alby, v nichž měla seřazené fotky s kamarády a z výletů, které podnikla sama či za kamarády do zahraničí. O rodině moc nemluvila, a zmínila, že domů jezdí občas a s obavami (R Sára).²⁵⁸ Fotky jakoby byly bezpečně zabalené a uložené pod alby s fotkami svých cest a přátel – které byly také jinak uložené než fotky rodinné: upravené, strukturované v řádu světa, který „funguje“ a v kterém i ona sama jaksi „funguje“. Její rodinné fotky jsou, oproti Markétiným, staré: každá ze studentek si ve svých fotkách s rodinou uchovává zcela jiné období – jedna poměrně aktuální (kolem třech let staré) a jedna období raného dětství. Se starými rodinnými fotkami zabalenými v igelitové tašce (v

²⁵⁷ Překlad autora: „Cítíte, že žijete ve světě, který jste si už jednou užívali.“
²⁵⁸ Informace dokreslující Sárin vztah s její rodinou jsou uvedeny v práci.

kontrastu k těm vyskládaných v albech) mi koresponduje plakát zobrazující malou holčičku s matkou, s kterým se Sára vyrovnává a uvažuje o tom, že jej sundá.²⁵⁹ Skrze věci a také jejich příběhy se dovídáme příběhy lidských individualit. Zde se opět dostávám k zpřítomnění časového období v životě člověka. Mehta a Belk hovoří také o skupině emigrantů, která má tendenci asimilovat se do americké společnosti: pokud tito lidé za sebou zanechají předměty vázající je k jejich minulosti v Indii, mohou je nahradit novými a se změnou místa a zbavením se těchto předmětů si začít tvořit novou identitu, v tomto případě Američanů (Mehta - Belk, 1991). Podobně na příkladu, kdy se Sára odpoutává od svého plakátu, vidím opouštění minulosti, kterou v sobě pro ni plakát nese, možná opouštění dětství a separaci od původní rodiny – a možná také v souvislosti s tím, aby si mohla lépe budovat svůj nový domov. Teď je, prozatím, Sára doma na koleji.²⁶⁰

Na těchto příkladech dekorací studentů lze pozorovat různé tendence a vztahování se studentů k rodině a domovu. Některým jejich rodina chybí a touží se vrátit domů a někteří se snad snaží od původní rodiny odpoutat a vytvořit si vlastní domov nezávisle na původní rodině. Dekorování a vyskládávání do pokojů svých věcí nesoucí pro studenty osobní symbolické významy a také v práci zmiňovaný úklid pokojů před nastěhováním na základě svého výzkumu a literatury, s kterou jsem pracovala, posuzuji jako snahu studentů o to, zosobňovat si prostor, v němž žijí. Medard říkal, že bílé stěny pokoje jsou „neosobní“, a na stěnu si pověsil barevný šátek. Vysvětlil, že barvy má velmi rád. Sára i Felix mluvili o kytkách v tom smyslu, že v jejich pokoji utvářejí „domácké“ prostředí. Myslím, že i vystavením pohledu, který nám blízký člověk poslal z cest²⁶¹, někam do pokoje, se tento prostor změní: stane se více „naším“. Rozestavováním svých věcí, věcí, které jsou „osobní“²⁶² a v kterých jsou naši blízcí²⁶³ a naše emoce si zosobňujeme prostor, do něhož

²⁵⁹ Plakát souvisí s její minulostí (R Sára).

²⁶⁰ O tomto tématu také pěkně promlouvá Parkin, kdy na příkladě uprchlíků ukazuje, jak silné je propojení předmětů, které člověk vlastní, s konkrétním životním obdobím. Hovoří pak také o opuštění věci, která se váže na období, které je spojeno s nelehkými vzpomínkami (Parkin, 1999). Možná, že v případě Sary tomu bylo podobně. Tuto možnost zde (pouze) navrhuji v souvislosti toho, kdy Sára popisovala to, jak pro ni není lehké s plakátem naložit: v případě, že by se opila, mohla by jej strhnout (viz. citace v práci). Tuto myšlenku však nechávám jako otevřenou, abych zbytečně neposilovala možnost či skutečnost, kterou Denzin popisuje jako „konstruování lidí, o nichž píšeme“ (Denzin, 1989: 82, cit. dle Woodward, 2001: 134).

²⁶¹ Podobných příkladů bylo v práci ukázáno více.

²⁶² „Osobní“ je to, co souvisí s mou „osobou“, ale je to také zároveň například něco, co souvisí s mně blízkými lidmi (a našim vztahem).

²⁶³ Či cokoliv, co máme rádi. Blízký člověk je, myslím, dobrý, a snad nejlepší, příklad toho, co

přicházíme a v němž žijeme.

Na příkladech věcí studentů jsem se snažila také ukázat, že to kde je která věc umístěna, hraje také podstatnou roli. Dekorace jsou na povrchu, aby byly vidět. Důležitá je estetická hodnota a dalo by se na ně pohlížet tak, že slouží k tomu, aby nám zvelebovaly a esteticky dotvářely prostředí. V práci ukazují, že dekorace neslouží pouze k uspokojení estetického vkusu nebo případně proto, abych ukázal příchozím, jaký je můj vkus a jak jsem „schopný“ si své prostředí vyzdobit.²⁶⁴ Dekorace, podobně jako věci, jimiž se studenti obklopují, nesou důležité symbolické významy: to je kromě jejich estetické hodnoty podstatná složka, která se podílí na zvelebování prostoru, v němž žijí a na vytváření domova.

Studenti si své věci v pokoji snažili nějak strukturovat. Uspořádávání věcí přispívá k zvelebování prostředí pokoje také tak, že pomáhá vytvářet v prostoru harmonii a řád. V práci jsem na příkladech studentů ukazovala, jak si člověk některé věci má tendenci vystavit a jiné schovat. Věc vysílá nějaký signál do okolí, o čemž jsem mluvila v souvislosti s komunikací a uplatňování moci. Vystavujeme si však či schováváme věci také s ohledem na to, že k nám (domů, do pokoje) někdo přijde zvenčí a bude kriticky pohlížet na to, co je vystaveno a hodnotit to, jak zmiňuje Hurdley (2006). Ureta (2008) hovoří o rozdělení domu na více a méně soukromé části, přičemž v méně soukromých, kam může veřejnost, si i něco vystavíme a umísťujeme zde dekorace. Na tom také ukazuje, co je pohledu veřejnosti odhaleno a co zůstává skryto. Přísně soukromá a ukrytá část domu obsahuje prostory spojené s intimitou, reprodukcí, jsou to také prostory, kde se dělají domácí práce. Tedy, kde se zaopatřuje „život“ a kde je postaráno o tělesnou stránku člověka. O tělesnosti hovoří Douglas. U různých kultur ukazuje tendenci oddělovat tělesnost - chránit si ji a chránit se před znečištěním cizí tělesností. Na základě toho, jak která věc souvisí s tělesností a jak s ní přišlo tělo do styku, máme tendenci tyto věci oddělovat a umísťovat (Douglas, 2003). Tak umístění odpadkového koše za dveře by se

je pro člověka silné a spojené s emocemi. V práci se ukazuje, že věci studentů se často pojí s blízkými lidmi.

²⁶⁴ Zde narážím na Hurdley, když hovoří o hodnotícím pohledu příchozích zvenčí, anebo na to, jak Ureta vysvětluje, co je v domě schováno a co je vidět – na co „může“ veřejnost pohlížet a na co ne. Ať už to vezmeme třeba právě z pohledu, v němž bude důležitou roli hrát intimita či praktiky spojené s tělem a jeho zaopatřováním (Ureta, 2008; Douglas, 2003), anebo v němž bude podstatná třeba prestiž (Bourdieu, 1998; Mauss, 1999).

dalo vnímat ne tolik jako snaha o zachování hygieny, ale snahou o oddělení něčeho „nečistého“, co je v pokoji, kde mám postel a kde spím, těžko myslitelné. Je to jakási snaha o strukturaci věcí dle představy řádu světa, který „funguje“. I tak může být zachována harmonie, kterou se lidé snaží si vytvářet - a mezi místy, „kde“ ji vytvářet, bude důležitý právě domov.

Snahu o uspořádání jsem pozorovala u všech studentů, přičemž o něco výrazněji se projevovala u děvčat. Tento poznatek ponechávám možným závěrům otevřený jako inspiraci pro další výzkum.²⁶⁵ Pokoje ve Frankfurtu působily uklizenějším dojmem, jelikož nabízely více prostoru a studenti měli s sebou jen omezené množství věcí, které zvládli do Frankfurtu obvykle během jedné cesty převzt, a nějaké věci k tomu, které získali ve Frankfurtu. Celkově v porovnání se studenty v Praze měli více prostoru pro své věci (i pro sebe) – a tak bylo zřejmě jednodušší je uložit tak, aby byly nějak uspořádané. V pokoji bylo jednodušší „uklidit“ (R Juraj). V důsledku celkové situace, kterou zde popisují, měli studenti ve Frankfurtu oproti těm v Praze lepší možnost bydlet v harmoničtějším prostředí.

Jestliže mohou být věci nositeli emocí²⁶⁶ a provázaně zážitků v minulosti, jak zmiňují například Mehta a Belk (1991), tím, že si věci uklidíme a uspořádáme, tak si také následně vytváříme pořádek v tom, co jsme již zažili a prožili (Garvey, 2001). Zdá se, že selektováním a uspořádáváním věcí, skrze něž vrůstáme do světa (Sokol, 2002) jakoby rekonstruujeme vlastní životní příběh, a to do konkrétní podoby, kterou si tímto výběrem a uspořádáním sami volíme. Tato životní historie kolem nás, která je jakoby kolíčky připnutá na naše věci, nás takto ve světě zakotvuje. Když budu mluvit o pokoji, jeho věci člověka zakotvují v tomto prostoru a jsou předpokladem pro to, aby si zde člověk mohl vytvářet snad i něco, čemu se říká „domov“.²⁶⁷

Studentské koleje však nabízejí prostor k bydlení, v němž budování domova jako takového není jednoduché. Hranice mezi soukromím pokoji a již poloveřejným prostorem chodeb je tenká a také ve „vlastním“ pokoji se člověk často musí o již tak malý prostor s

²⁶⁵ Osobně se však domnívám, že to má co dělat s rolí ženy a muže v domácnosti, přičemž tyto role vycházejí z jejich základního biologického nastavení. Kulturní vlivy jistě nejsou rovněž zanedbatelné.

²⁶⁶ Búriková hovořila o investici emocí v podobě dekorací (Búriková, 2006).

²⁶⁷ Podobně tedy jako ukazují Mehta a Belk (1991).

někým dělit. Kdykoliv mohou člověka na kolejích přestěhovat a koleje jsou samy o sobě bydlištěm určeným k životu po dočasnou dobu studií. Obývání tohoto prostoru tedy jednou bude ukončeno a člověk si bude muset hledat nový domov. Ve výpovědích studentů sleduji nejasnost toho, kde jsou doma a kde budou „jednou“, tedy zřejmě po ukončení studií, doma. Studenti setrvávají v rozporuplnosti vnímání toho, kde je doma, a také v dočasnosti pobytu na kolejích, kde tráví většinu času v průběhu roku. Podobně jako se au-pair v článku od Búrikové nacházejí v jakési realitě dočasnosti (Búriková, 2006). Podobným způsobem jako restriktce ze strany domácích pro au-pair platí omezení a pravidla ze strany kolejí pro studenty. Tato pravidla se týkají jednak právě zmíněného stěhování, přidělování (cizích) spolubydlících a na kolejích ve Frankfurtu rovněž pravidlo limitující výzdobu pokojů. Zdá se, že jsou to vlivy způsobující přetrhávání osobních vazeb na prostředí pokoje, které si studenti vytvářejí, případně znemožňující předem jejich vytvoření, anebo, v podobě přítomnosti spolubydlícího také jejich narušování. U některých au-pair se projevovala tendence prostor nedekorovat, nevkládat se do prostoru, který není jejich a je přechodný (Búriková, 2006). Pozorovala jsem podobné tendence u studentů na kolejích, kdy se studentovi nechtělo pokoj si vymalovat, přestože by se mu vymalovaný pokoj líbil. Nemělo to smysl, protože se bude zase zřejmě stěhovat. Malování je jeden z příkladů.

V práci jsem ukazovala další podobné projevy vědomí dočasnosti, kdy byl student permanentně připraven k odchodu tím, že své věci ve skříni měl uložené v papírových krabicích, které jen zavže a odnese, anebo kdy se student raději spokojil se stavem, jaký na kolejích je a o další vylepšování a zvelebování pokoje, jenž obýval, se nesnažil. Kdyby do provizorního prostoru zabil hřebík, na nějž by si pověsil obrázek, který dostal od kamaráda, možná by se mu pak o to hůř odcházelo. Obrázek si raději postaví na policičku a opře o zeď. Zdi zdobí plakáty a šátky přilepené lepicí páskou, která se dá v mžiku odtrhnout. Vytváření „trvalejších“ vazeb na prostor v podobě investice emocí, které jsou ve věcech a následně i ve vlastníma rukama přetvářeném prostoru (Miller, 1988) se „nevyplácí“.

Podobně jako byly au-pair svými domácími různě omezovány ve výzdobě svého pokoje, ve Frankfurtu byly kolejemi stanovená pravidla, která zakazovala vlastní vymalování pokoje či zabití hřebíku do zdi. Pokoje však oproti těm na kolejích v Praze

byly místními kolejemi lépe opečovávány – oproti flekatým a „špinavým“ zdem²⁶⁸ s vysypávajícími se dírkami po hřebíčcích byly zdi na kolejích ve Frankfurtu hladké a čistě bílé. V Praze studenti někdy dávali na zeď plakát nebo šátek nejen proto, aby nebydleli mezi čistě bílými a „neosobními“ stěnami, ale také proto, aby se nemuseli dívat na oprýskané a zašedlé zdi. Omezení ve Frankfurtu nebránila studentům vyzdobit si pokoje plakáty, nalepenými listy nebo fotkami. Prostředí místních kolejí a pokojů čeští a slovenští studenti vnímali naopak jako pěkné a komfortní. Restrikce tedy na studenty nedoléhaly podobně jako na au-pair v článku od Búrikové (2006). V Praze měli studenti možná větší prostor pro individualizaci svých pokojů, které zkrátka na kolejích jinak vypadají jeden jako druhý²⁶⁹ - avšak bydleli v horších podmínkách a museli by vyvinout mnohem více snahy a investovat třeba také vlastních finančních prostředků, aby jejich pokoj vypadal alespoň z části tak pěkně jako pokoj na kolejích ve Frankfurtu. S vědomím, že však pokoj třeba do roka opustí, studenti do pokoje investují (své finance, čas, energii i emoce) natolik, nakolik je to ještě únosné. Poukázáním na tuto formu investic a přetváření jsem se snažila ukázat na něco, čemu by se snad dalo říkat materiální kultura dočasnosti.

Ptala jsem se na to, zda je možné, aby si student na kolejích vytvářel něco jako „domov“. Dva studenti zmínili, že na kolejích je těžké, cítit se jako doma právě proto, že můžou být kdykoli přestěhováni. Z toho lze usuzovat, že domov se pojí s představou něčeho trvalejšího. „Domov“ vychází od „domu“ - a ten má „trvalé“ a pevné zdivo a nabízí úkryt před nebezpečím a nepřízní počasí. Petr řekl, že je to místo, kde už je člověk na některé věci fixovaný. Zde se opět objevuje materialita, a také čas, který je potřeba k tomu, aby se člověk na ony věci mohl „zafixovat“. Nějakou chvíli to trvá, než si člověk zabydlí pokoj a než si zvykne na to místo, než si uspořádá věci a také si zvykne na to, kde co má (R Petr). To jsou ty věci, skrze něž člověk prorůstá do světa (Sokol, 2002) a jimiž se někde zakotvuje. Především právě doma. K tomu, co nám dává pocit domova, však materialita nestačí. Jsou to také blízcí lidé, rodina, která do domova patří, a která teprve dělá domovem tím, čím je (Sokol, 2002). Z věcí, co měli studenti na svých pokojích a o nichž mluvili, ať už to byly věci obecně, anebo dekorace, to, co ze všeho zpřítomňovaly nejvíce, byli právě blízcí lidé studentů. Rozmíst'ování věcí spojených se svou rodinou a přáteli kolem sebe vnímám u studentů na kolejích jako mechanismus vytváření onoho domova.

²⁶⁸ Jak řekl jeden z mých respondentů.

²⁶⁹ I vnější dekorace na dveřích bylo něco, co se ve na kolejích Frankfurtu nenosilo.

Bylo možné sledovat, jak vypadají kolejní podmínky²⁷⁰ a že je to bydliště přechodného rázu. Člověk zde může mít vyhlídky na „ubytování“, nikoli však na „život“. Bude-li v komplexnosti tématu ubytování na kolejích řeč o tom, jestli je či není možné si domov na kolejích „vytvořit“, přispěje k němu také to, jak vypadají kolejní prostory, v jakém jsou stavu a zda-li svým vzhledem mohou působit útulně – a také co svým nájemníkům z hlediska svého dispozičního řešení umožňují. Konkrétně byla řeč o tom, jak tyto prostory ovlivňují pohyb a setkávání studentů. Lidé a vzájemnost tvoří také něco, čemu se dá říkat domov. To, jak vypadají kolejní prostory, může také přidat či ubrat na tom, zda-li se zde člověk může cítit více jako doma – v lepším případě tento fakt může pomoci vyvažovat vědomí dočasného pobytu, které kolejemi „prosakuje“. Studenti jsou v konkrétních podmínkách, které jejich pobyt a také vnímání domova nějak ovlivňují, a sami si tyto prostory, tedy hlavně pokoje, přetvářejí k tomu, aby se zde mohli jako doma cítit. Na věcech a dekoracích studentů jsem se snažila ukázat, jak si studenti prostředí svých pokojů zvelebují a jak se vypořádávají s podmínkami, které koleje nabízejí, včetně dočasnosti samotné. Na dekoracích v kolejních pokojích bylo možné sledovat mechanismus utváření si vlastního „domova“ - zda-li zde může být dokonáno a domov „dotvořen“, nechám už na tvůrcích samotných.

*

V práci byla řeč o materialitě, kterou jsem ukazovala na prostorách kolejí a hlavně na dekoracích a věcech studentů v jejich pokojích. Bylo možné pozorovat, jak materialita, kterou si člověk sám vytváří, jej ovlivňuje. Ať už materialita, která omezuje prostor a dává člověku hranice v jeho pohybu, tak materialita - věci, které nejsou pouhou matérií.²⁷¹ Věci pro nás nejsou pouze něčím, čeho se můžeme dotýkat – zapřít se o ně a dosáhnout někam, nebo být nějakou věcí nebo prostorem uvězněn a stísněn – a nejsou rovněž jen něčím, co můžeme vidět – jak se nám líbí či nelíbí. Naše věci jsou také něčím, co můžeme cítit. V práci bylo možné sledovat, jak bohatá významová symbolika, kterou mohou být naplněny, také může ovlivňovat to, 'jak se nám žije'. Bylo možné také pozorovat, zase z druhé strany, jak materiální projevy vycházející ze strany lidí (zde studentů) rovněž mohou nést hlubší významy, a to v souvislosti se vztahováním se k prostoru, v němž tyto lidé žijí.

²⁷⁰ Z větší části na příkladu kolejí v Praze.

²⁷¹ Přestože tohle asi nelze nikdy úplně oddělit. Tímto bych však chtěla pouze zdůraznit tyto dvě stránky materiálního světa.

4.3. Možnosti budoucího výzkumu

Ve své práci jsem se zabývala „životem“ studentů na studentských kolejích a jejich materiální kulturou. Hlavní téma rozhovorů bylo téma však téma „důležitých věcí“. Zjišťovala jsem, které věci jsou pro studenta ty nejdůležitější. V průběhu vzniku této práce došlo nakonec rozšířením původně plánovaného okrajového tématu dekorování ke změně tématu práce. Nasbíraný etnografický materiál je poměrně obsáhlý a nabízí tak rozpracování dalších témat.

SEZNAM LITERATURY

ABU-LUGHOD, L. (1986) *Veiled sentiments: Honor and poetry in a bedouin society*. Berkeley: University of California Press.

BARRETT, L. - DUNBAR, R. - LYCETT, J. (2007) *Evoluční psychologie člověka*. Praha: Portál.

BENYOVSZKY, L. (1999) *Filosofická propedeutika*, Praha: Sofis.

BHUGRA, D. (2004) Migration, distress and cultural identity. *British Medical Bulletin*, 69, 129-141.

BILLE, M. - SØRENSEN, T. F. (2007) An anthropology of luminosity: The agency of light. *Journal of Material Culture*, 12, 263-284.

BOURDIEU, P. (1998) *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.

BUCHLI, V. (2002) Architecture and the Domestic Sphere. In BUCHLI, V. (ed.) *The Material Culture Reader*, Oxford: Berg.

BÚRIKOVÁ, Z. (2006) The embarrassment of co-presence: Au pairs and their rooms. *Home Cultures*, 3, 99-122.

COULANGES, F. de (1998) *Antická obec: Studie o kultu, právu a institucích starého Řecka a Říma*. Praha: Sofis: Pastelka.

DOUGLAS, M. (2003) *Purity and danger*. London: Routledge.

ELIADE, M. (1993) *Mýtus o věčném návratu: Archetypy a opakování*. Praha: Oikúmené.

FAIRHURST, E. (1999) Fitting a quart into a pint pot: Making space for older people in sheltered housing. In CHAPMAN, T.; HOCKEY, J. (eds.). *Ideal homes? Social change and domestic life*. London: Routledge, 96-107.

GARVEY, P. (2005) Domestic boundaries: Privacy, visibility and the Norwegian window. *Journal of Material Culture*, 10, 157-176.

GARVEY, P. (2001) Organized disorder: Moving furniture in Norwegian homes. In MILLER, D. (ed.) *Home possessions: Material culture behind closed doors*. Oxford: Berg, 47-68.

GELL, A. (1999) Technology of enchantment and the enchantment of technology. In HIRSCH, E. (ed.) *The art of anthropology: essays and diagrams*. London: Athlone, 159-186.

GENNEP, A. van (1997) *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

- HANSEN, K. T. (2005) From thrift to fashion: Materiality and aesthetics in dress practices in Zambia. In KÜCHLER, S. - MILLER, D. (ed.) *Clothing as material culture*. Oxford: Berg, 107-120.
- HUANG, S. - YEOH, B. S. A. (2003) The difference gender makes: State policy and contract migrant workers in Singapore. *Asian and Pacific Migration Journal*, 12, 75-97.
- HURDLEY, R. (2006) Dismantling mantelpieces: Narrating identities and materilizing culture in the home. *Sociology*, 40, 717-733.
- CHAPMAN, T. (1999) Spoiled home identities: The experience of burglary. In CHAPMAN, T.; HOCKEY, J. (eds.). *Ideal homes? Social change and domestic life*. London: Routledge, 133-146.
- KOPYTOFF, I.(1986) The cultural biography of things: Comoditization as process. In APPADURAI, A. (ed.) *The social life of things. Commodities in cultural perspective*. Cambridge: Cambridge University Press. 64-91.
- KRAMER, J. (2004) Figurative repatriation: First nations 'art-warriors' recover, reclaim and return cultural property through self-definition. *Journal of Material Culture*, 9, 161-182.
- KUSÁ, Z. (1996) Dilemy nad tichom v autobiografických rozprávaniach. *Etnologické rozpravy*, 1, 38-47.
- MADIGAN, R. - MUNRO, M. (1999) 'The more we are together': Domestic space, gender and privacy. In CHAPMAN, T. - HOCKEY, J. (eds.). *Ideal homes? Social change and domestic life*. London: Routledge, 61-72.
- MAUSS, M. (1999) Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech, Praha: Sociologické nakladatelství.
- MEHTA, R. - BELK, R. W. (1991) Artifacts, identity and transition: Favorite possessions of Indians and Indian immigrants to the United States. *The Journal of Consumer Research*, 17, 398-411.
- MILLER, D. (1988) Appropriating the state on the council estate. *Man*, 23, 353-372.
- MILLER, D. (2001) Possessions. In MILLER, D. (ed.) *Home possessions: Material culture behind closed doors*. Oxford: Berg, 107-122.
- MOROKVASIC, M. (2004) 'Settled in mobility': Engendering post-wall migration in Europe. *Feminist review*, 77, 7-25.
- O'TOOLE, P. - WERE, P. (2008) Observing places: Using space and material culture in qualitative research. *Qualitative Research*, 8, 616-634.
- PARKIN, D. (1999) Mementoes as transitional objects in human displacement. *Journal of Material Culture*, 4, 303-320.

- PARROTT, F. R. (2005) 'It's not forever': The material culture of hope. *Journal of Material Culture*, 10, 245-262
- SCHÜTZE, F. (1999) Narativní interview ve studiích interakčního pole. *Biograf*, 20, 33-51.
- SOKOL, J. (2002) Filosofická antropologie: Člověk jako osoba. Praha: Portál.
- SOKOL, J. (2007) Moc, peníze a právo: Esej o společnosti a jejích institucích. Plzeň: Aleš Čenek.
- URETA, S. (2008) 'There is one in every home': Finding the place of television in new homes among a low-income population in Santiago, Chile. *International Journal of Cultural Studies*, 11, 477-497.
- WOODWARD, I. (2001) Domestic objects and the taste epiphany: A recourse for consumption methodology. *Journal of Material Culture*, 6, 115-136.

FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA

Danielin stůl ve Frankfurtu: tapeta notebooku zobrazující ji s příbuznými jako malé holčičky, v pozadí rámeček s fotkami, který dostala od přátel.

Erasmus studenti si s sebou přivezli omezené množství věcí. Prostor nabízí lepší možnost pro strukturaci věcí a zútulnění prostředí. Na poličkách jsou domácí svíčky a světýlka.

Jurajův stůl ve Frankfurtu: Květiny navozující jarní nebo domácí atmosféru v provizorní vázičce: zavařovací sklenici. V pozadí mapa světa.

Agátin pokoj ve Frankfurtu: samostatné bydlení a prostor pro věci i pro příjemné pobývání. Uniformně bílý nábytek a čistě bílé stěny. Barevné prostírání, sladěný hrneček a vázička (kterou si Agáta koupila ve frankfurtské Ikei pro případ „že by od někoho dostala kytku“ - humorně, R Agáta), domácí ošatka s ovocem. Na polici nalepené lístečky s německými slovíčky, které má „na očích“. V pozadí kufr.

Evin pokoj ve Frankfurtu: dekorace z listů připomínajících domov. Na posteli balónek ke cvičení a studijní materiály.

Annin pokoj ve Frankfurtu: mezi policemi umístěné plakáty s Tatrami (které jsou i na protější stěně pokoje nad postelí). V pokoji ve Frankfurtu obestoupená slovenskými horami, které Anně připomínají domov. Anniny police jsou naplněné věcmi více, než police ostatních Erasmus studentů - má na nich uložené i jídlo (tento pokoj byl z hlediska nábytku trochu jinak řešený).

Markétin pokoj na Větrníku v Praze: na stěně kytara a instalace z přáníček od kamarádek, babičky, mamky, pohledů z výletů a vyrobené dekorace babičkou autistického chlapce, kterého hlídala.

Petrova police v pokoji na Větrníku: provizorně zastrkané vstupenky z výstav a pohledy od kamarádů (všechny nejsou na fotce vidět – řada pokračuje vlevo). Přes nedbalost a provizornost lze na řadě vstupenek a pohledů vnímat určitou estetickou hodnotu. V polici množství věcí, přesto nějak strukturovaných. V popředí větráček postavený na reprobodně.

Sárin pokoj na Větrníku: vymalovaný od některých z bývalých obyvatelů pokoje. Babiččin závěs a kytka zdomáčtující prostor pokoje. Plakát zobrazující matku s dcerou (Sárinu minulost, kterou neví, zda tam ještě chce mít).

Sáňina police v pokoji na Větrníku: obrázky a pohledy provizorně opřené o zeď. Oprýskaná, ale hřejivá a domácká stěna.

Markétin pokoj na Větrníku: maximální využití prostoru. Vpravo její police a na ní navazující police spolubydlící, podobně stoly. Na očích lístečky s důležitými poznámkami, vpravo na skříni rodinné fotky, připomínky skautů a podrobně rozpracovaný plán programu na víkend s rodiči.

Medardův pokoj na Větrníku: maximální využití prostoru – knihy ve skříňce, v peřináci (i na zemi).

Petrův pokoj na Větrníku: peřináč postavený na druhém pro úsporu místa. Opět peřináč sloužící jako úložný prostor pro všelicos. Na dveřích zatemnění v podobě uměleckých aktů.

Anežčin pokoj na Větrníku: přestavěné postele pro rozšíření prostoru pokoje. Ze shora na natažené prádelní šňůře visící ručníky. V policích kosmetika, knihy a podobně. Na posteli barvy, které má Anežka ráda, v podobě šátků a oblečení. Kupka knih za vypůjčeným LCD monitorem, druhá kupa na posteli, kterou Anežka každý den přemísťuje – večer na židli, když jde spát a ráno zpět na postel. Na okně fialky. Líbí se jí spolu se záclonou.

Sářin pokoj na Větrníku: úhledně uložené věci. Sára bydlí sama. Přesto by se jí hodilo více úložného prostoru – aby se nemíchala kosmetika s psacími potřebami, jídlem a podobně. Kdyby se jí na pokoj někdo nastěhoval, těžce by to nesla. Protože by měla na pokoji někoho dalšího a omezilo by jí to také prostor pro věci: z pokoje by musela udělat „skladiště“.

Petrův pokoj na Větrníku: uložení množství věcí a jejich struktura. Ze shora visící ručníky a oblečení na sport na prádelní šňůře natažené přes pokoj.

Medardův pokoj na Větrníku: nástěnka se vstupenkami a pohledy z výstav i koncertů a s obrázkem neznámé krásky z časopisu. Vlevo plakát, „aby stěna nebyla prázdná“ (R Medard). Vpravo mapa Slovenské republiky, na níž mi ukazoval, odkud přesně pochází.

Markova nástěnka, z důvodu stěhování nábytku prozatím umístěná nad postelí (bude viset nad stolem). Na nástěnce vlevo nahoře dekorace vyrobená od sestry, která byla připevněná na dárku, který od ní dostal. Pohledy od kamarádů z cest. Vpravo nahoře formulář k vyplnění pracovní dovolené. Dole fotka z dob divadla, na níž Marek „nevypadá nejhůř“ (R Marek).

Medardův pokoj na Větrníku: prázdná postel určená pro potenciálního spolubydlíčího. Na stěně vzpomínka na kamarádku v podobě šátku, plakát s Davidem Bowiem na dveřích od kamaráda. Obojí v ostrých barvách, které má Medard rád.

Medardův pokoj na Větrníku: Medardova vlastní, provizorně umístěná, postel - z důvodu oprav na kolejích bylo nutno postele od oken v pokojích odsunout a „bylo by tak složité ji dávat zpět“ (R Medard), že ji tak Medard nechal.

Petrův pokoj na Větrníku: „špinavé“ stěny (R Petr) a kytka Petrova spolubydliče zvelebující prostor. Množství věcí a využití každého koutku.

Patrikova police v jeho pokoji na Větrníku: vlevo nahoře trofeje z šipek, kolem nich potřebná bruska na nože a zápalky, mycí prostředky, kečupy a na spodní polici hygienické potřeby včetně toaletního papíru, léky, cédéčka, maggi a polévky v prášku.

Nahoře Sářin pokoj na Větrníku: skříň je místem, kam je možné pověsit ručník (téma prostoru i provizornosti), taška a bunda pověšená na dveřích.

Dole Petrův pokoj na Větrníku: pověšené ručníky (nemají jen tito dva studenti). Křeslo si Petrův spolubydlící přinesl od kamarádky z Větrníku, která se stěhovala a už jej nechtěla (na Větrník si jej nastěhovala).